

HZ. ALİ (A.S)'DAN RİVAYET EDİLEN HADİSLER

<"xml encoding="UTF-8?">

İLMİN FAZİLETİ HAKKINDAKİ SÖZLERİ

Ey insanlar! Bilin ki, dinin kemali, ilim talep etmek ve o ilimle amel etmektir. İlim talep etmek, size mal elde etmekten daha farzdır. Çünkü mal aranızda taksim edilmiş ve garanti edilmiştir (her kesin payı bellidir). Adaletli biri onu taksim etmiş ve ona kefil olmuştur; taahhüdüne vefa edecektir. Fakat ilim, ilim ehlinin göğsünde sizin için hazinedir ve ilmi, ehlinden talep etmekle görevlendirilmişsiniz. Öyleyse onu talep edin; bilin ki, çok servet dini yok eder, kalbi katılaştırır.

Ama çok ilim ve onunla amel etmek, dini doğrultur, cennete ulaşmaya da bir vesiledir. Mal, harcanmakla azalır, fakat ilim harcanmakla çoğalır. İlmi onu ezberleyen ve rivayet edenlere yaymak, onu harcamaktır.

Bilin ki, alimle oturmak, ona uymak, Allah'ın güzel mükâfat vereceği bir dindir (tutumdur). Alime itaat etmek haseneleri (iyilikleri) çoğaltır, günahları yok eder, mü'min için de bir azık olur. İlim, hayatlarında mü'minler için yücelik, ölümlerinden sonra ise güzellikle anılmalarına vesiledir.

İlmin faziletleri çoktur; onun başı tevazudur; gözü, hasetten uzak olmaktır; kulağı, anlamaktır; dili, doğru olmaktır; koruyucusu, inceleme ve araştırmadır; kalbi, iyi niyetli olmaktır; akli, işlerin sebeplerini bilmektir; eli, rahmettir; himmeti, selamettir; ayağı, alimleri ziyaret etmektir; hikmeti, vera'dır (haram ve şüpheli şeylerden çekinmektir); karargâhı, kurtuluştur; komutanı, afiyettir; bineği, vefadır; silahı, yumuşak konuşmaktır; kılıcı, razı olmaktır; yayı, dostça geçinmektir; ordusu, bilginlerle konuşmaktır; malı, edeptir; yatırımı, günahlardan kaçınmaktır; azığı, bilmektir; meskeni, uzlaşmaktır; kılavuzu, hidayettir; arkadaşı, iyilerle oturup kalkmaktır.

HİKMET, ÖĞÜT, TEŞVİK VE TEHDİT HUSUSUNDAKİ KISA SÖZLERİ

1- İyilik yapmak, hayır ameli gizlemek, belalara karşı sabırlı olmak ve musibetleri dile getirmemek, cennet hazinelerindendir.

2- Güzel ahlak, en iyi arkadaştır; mü'minin amel defterinin nişanesi güzel ahlakıdır.

3- Zahit olan kimse; sabrına, haram galip olmayan, helal ise şükretmesine engel olmayan kimsedir.

4- Abdullah ibn-i Abbas'a şöyle yazdı: (Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salat-u selamdan) sonra, şüphesiz ki insan, kaybedilmemesi gereken şeylere ulaşmakla hoşnut olduğu gibi, elde edemeyeceği şeylere ulaşamamakla da üzülür. Sevincin, ahiretten elde ettiğin, teessüfün ise, ondan kaybettiğin şeyle olmalıdır. Dünyadan elde ettiğin şeyle çok hoşnut olma, ondan ulaşamadığın şeye de çok üzülme. Yaşantında, bütün gayretin ölümden sonraki şeyler için olmalıdır.

5- Dünyayı yermek hususunda şöyle buyurdular: O, başlangıcı çile ve zorluk, sonu ise fena ve yokluk olan bir yurttur. Helalinde hesap var; haramında azap var. Bu yurtta sıhhatli ve salim olan güven içerisinde olduğunu sanır, hastalanan ise (kötülüklerden) pişmanlık duyar. Zenginleşen, kendini kaybeder; fakir düşen üzüntülere kapılır. Dünya, onu elde etmeye çalışandan kaçır; oturup onu aramayana gelir çatar. Kim ona (istekle, hasretle) bakarsa, onu kör eder; kim ona ibret gözüyle bakarsa onu basiretli kılar.

6- Dostlukta aşırı gitme, olur ki o dost bir gün düşman kesilir; düşmanlıkta da haddi aşma, olur ki o düşman bir gün dost olur.

7- Akıl gibi zenginlik, bilgisizlik gibi de fakirlik yoktur.

8- İnsanın değeri, becerdiği şeylerle ölçülür.

9- Heybet hüsrana, utangaçlık da mahrumiyete yol açar. Hikmet, mü'minin yitik malıdır; bu mal, şer ehlinin elinde olsa bile onu alması gerekir.

10- İlim taşıyanlar, onu hakkıyla taşırlarsa, Allah, melekler ve Allah'ın itaatinde bulunan kimseler tarafından sevilirler. Fakat, onlar ilmi, dünyayı elde etmek için kullanırlarsa; Allah onlara gazap eder, halkın gözünden de düşerler.

11- En iyi ibadet, sabır, sükut ve kurtuluşu (İmam Mehdi'nin zuhurunu) beklemektir.

12- Her musibetin bir zamanı vardır, o zaman mutlak yaşanmalıdır; o musibet birinizin başına

geldiğinde, zamanı gelip geçene kadar teslim olup sabretsin. Zira musibetin yöneldiği zaman onu gidermek için çare aramak, onun zorluğunu çoğaltır.

13- Malik Eşter'e şöyle buyurdular: Ey Malik, bu sözü benden belle ve onu kavramaya çalış. Ey Malik, yakini zayıf olanın mertliği zayıf olur. Tamahı kendine huy edinen, kendisini alçaltır. Zor durumda olduğunu açıklayan, alçalmaya razı olur. Sırrını açığa vuran, kendisini küçültür. Dilini kendisine buyruk sahibi eden (diline geleni söyleyen), kendisini tehlikeye atmış olur. Aşırı istek, şahsiyeti öldürür. Her şeye göz diken, arzuları yalnız bıraktırır. Cimrilik ayıptır; korkaklık noksanlıktır; vera' (haram ve şüpheli şeylerden çekinmek) kalkandır. Şükür, servettir; (çünkü şükretmek nimeti çoğaltır). Sabır yiğitliktir. Yoksul, kendi şehrinde gariptir. Fakirlik, zeki olanı bile kendi delilini açıklamakta aciz kılar. Hoşnutluk, ne güzel eş ve dosttur. Edep, eskimeyen bir elbisedir. Herkesin makamı, akli miktarıncadır; gönül, sır sandığıdır. Tedbirli davranmak (şüpheli durumlarda araştırma yapmak), ihtiyattır. Düşünce, saf bir aynadır. Sabırlı olmak, üstün bir huydur. Sadaka, kurtarıcı bir ilaçtır. İnsanların bugünkü amelleri, yarın gözlerinin önüne dikilir. İbret almak, iyi bir uyarıcıdır. Güler yüzlülük, dostluğun yuvasıdır.

14- Sabrın imandaki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir. Sabrı olmayanın imanı olmaz.

15- Size ardında ölüm olan bir süre tanınmıştır. Sizinle birlikte, amellerin önünü alan arzular vardır. Öyleyse fırsatı ganimet bilin, ölümden daha çabuk davranın (ölümden önce bir iş yapmaya çalışın); arzuyu yalan bilin; amelden azık toplayın. Var mı başka bir kurtuluş yolu, kaçacak yer, firar edilecek bir taraf? Var mı sığınılacak, iltica edilecek bir yer? Öyleyse nereye gidiyorsunuz?

16- Size ilahî takvayı tavsiye ediyorum. Çünkü takva, ümitli olarak arayan kimsenin imrendiği, kaçıp sığınmak isteyenin güvendiği bir şeydir. Takvayı, kendinize batinî bir nişane edinin. Allah'ı halis bir şekilde anın. Bu anmanın ışığında güzel bir hayat yaşayın ve bu vesile ile kurtuluş yolunu katedin. Dünyaya, ondan vazgeçmiş zahitlerin gözleriyle bakın; çünkü dünya kendisinde yurt tutanları yok eder; ona güvenerek nimetlerinden faydalananları elemlere sokar. Ondan göçüp gidenin bir daha geri dönmesi ümit edilmez. Ondan beklenen nedir (sevinç mi, keder mi) bilinmez. Asayiş belayla birleşmiştir; bekası fenayla, sevinci ise üzüntülerle karışmıştır.

Bekası(1) güçsüzlük ve zaafı iç içedir.

17- Kendini beğenmek büyüklenmekten, büyüklenmek gururdan, gurur da tekebbürdür.

Şeytan, batıl vaatler veren hazır düşmandır. Müslüman, Müslümanın kardeşidir; öyleyse birbirinizi yardımsız bırakmayın, birbirinize kötü lakap takmayın. Dinin kanunları (hükmü) (herkes için) birdir; yolları düzdür. Kim o yolu tutarsa umduğuna ulaşır; kim o yoldan ayrılırsa helak olur; kim bu yoldan vazgeçerse dinden çıkar. Müslüman konuştuğunda yalan söylemez, söz verdiğinde aykırı davranmaz, itimat edildiğinde ise hıyanet etmez.

18- Akıl, mü'minin dostudur; hilim, yardımcısıdır; iyi geçinmek babasıdır; yumuşak davranmak kardeşidir. Akıllı bir kimsede üç özellik olmalıdır: Kendi durumunu düşünmeli; dilini korumalı; zamanını tanımalı.

Bilin ki, yoksulluk belalardan bir beladır; yoksulluktan daha zor beden rahatsızlığıdır; ondan daha zoru ise kalp rahatsızlığıdır. Bilin ki, nimetlerden birisi zenginliktir; zenginlikten daha üstün olan şey beden sıhhatidir; beden sıhhatinden daha üstün olanıysa kalbin takvasıdır.

19- Mü'min kişi gününü üç zamana ayırır: Bir bölümünde Rabbiyle münacat eder (O'na ibadet eder); bir bölümünde kendi nefsinin muhasebe eder; bir bölümünde de helal ve güzel lezzetlerle meşgul olur.

Akıllı kişi ancak üç şey için yolculuk eder: Geçimini sağlamak, ahiretini elde etmek, yahut da haram olmayan zevk ve lezzetlerden faydalanmak.

20- Nice kimseler vardır ki, Allah'ın ihsan ve nimetleriyle gafil avlanırlar.(2) Nice kimseler vardır ki, günahlarının örtülmesiyle mağrur olurlar. Nice kimseler de vardır ki, haklarında yapılan övgülere aldanırlar. Allah-u Teâla insanları, mühlet ve fırsat gibi hiç bir şeyle sınamamıştır; Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "Onlara mühlet ve fırsat verdik ki günahlarını artırsınlar."(3)

21- Kalbinde, halka karşı hem ihtiyaç duymalısın, hem de onlardan müstağni olmalısın. Halka olan ihtiyacın, yumuşak konuşman ve güler yüzlülük olmalıdır; onlardan müstağni olman ise ırzın ve haysiyetini korumak için olmalıdır.

22- Ne halka öfkelenin, ne de halkı öfkelenendirin; (herkese) selam verin ve güzel konuşun.

23- Kerim adam, iyilik ve şefkat gördüğünde yumuşar; fakat alçak adama hoş ve güzel davranıldığında sertleşir.

24- Gerçek fakihin kim olduğunu size söyleyeyim mi? Gerçek fakih, insanların Allah'a masiyet etmesine izin vermeyen, onları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, onlara Allah'ın azabı hususunda güvence vermeyen ve Kur'an'ı bırakıp başka şeylere yönelmeyen kimsedir. Bilinçsiz ibadette, fıkirsiz ilimde, düşünüp anlamadan yapılan kıraatte hayır yoktur.

25- Allah-u Teâla, insanları (kıyamet günü) bir araya topladığında, bir münadi yüksek bir sesle şöyle seslenir: Ey insanlar, bu gün Allah'a en yakın olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır; Allah katında en fazla sevileniniz, en güzel amel yapmış olanınızdır; Allah nezdinde makamı en üstün olanınız, O'nun katında olan şeyler için en fazla amel etmiş olanınızdır; Allah katında en kerametli (değerli) olanınız, en fazla çekineninizdir.

26- Şaşarım o kimselere ki, hastalık korkusundan şüpheli yemeklerden kaçınırlar da, ateşin korkusundan günahlardan kaçınmazlar. Şaşarım o insanlara ki, mallarıyla köleleri satın alırlar da, ihsan ve iyilik yapmakla özgür insanları satın almazlar (kendilerine çekmezler).

Sonra şöyle dedi: Hayır ve şer, insanlar vesilesiyle tanınır; hayrı tanımak istediğinde hayır iş yap, ehlini tanırsın; şerri tanımak istediğinde de şer iş yap, ehlini tanırsın.

27- Sizin için en çok korktuğum iki şeydir: Uzun dileklere kapılmak, heva ve hevese uymak. Uzun dileklere kapılmak ahireti unutturur, heva ve hevese uymak ise insanı haktan alıkoyar.

Basra'da birisi kardeşler hakkında sorduğunda, İmam şöyle buyurdu: Kardeşler iki kısımdır: Güvenilir kardeşler ve insanın yüzüne gülen kardeşler.

Güvenilir kardeşler, insanın sığınağı, kanadı, akrabası ve servetidir. Kardeşine güvenin tam oldu mu, malını, servetini onun yetkisine bırak; dostuyla dost, düşmanıyla düşman ol; onun sırrını, ayıbını gizle; iyiliklerini açıkla. Fakat bil ki, böyle bir kardeş, halis kırmızı altından, kırmızı yakuttan da az bulunur.

İnsanın yüzüne gülen kardeşlere gelince; onlardan yararlandığın için onlarla olan ilişkini kesme. Bundan fazla da onların gönülden seni sevmelerini bekleme; onlar sana karşı güler yüzlü ve tatlı dilli oldukça, sen de onlara karşı öyle ol.

28- Dostunun düşmanını kendine dost edinme; zira dostunla düşman olursun.

29- Kuşku üzerine kardeşlik bağını koparma; özür dilemeyip de ilişkiyi kesme (mümkün oldukça gönlünü alarak dostluğunu sürdür).

30- Müslüman bir kimsenin, şu üç kişiyle arkadaşlık yapmaktan sakınması gerekir: Facir (dine önem vermeyen), ahmak ve yalancı. Facir bir adam, amelini iyi gösterir; senin de kendisi gibi olmanı ister; din ve ahiret hususunda sana yardımda bulunmaz; onunla oturup kalkmak eziyete ve kalbin katılaşmasına sebep olur; gelip gitmesi ayıplanmana yol açar.

Ahmağa gelince; böyle bir adam, (aklı az olduğu için) hayır yolu sana gösteremez; gayret gösterse bile kötülüğü senden uzaklaştırması ümit edilmez; çok zaman fayda vermek istediğinde zarar verir; böyle bir arkadaşın ölmesi kalmasından, susması konuşmasından, uzaklaşması yaklaşmasından daha hayırlıdır.

Yalancı bir adama gelince; onunla yaşamanın bir tadı olmaz; senin sözünü başkasına, başkasının sözünü de sana taşır. Bir düzmeceyi bitirdiğinde başka bir düzmeceye başlar; artık doğru sözüne de inanılmaz; halk arasında düşmanlık çıkarır; gönüllerde kin oluşturur. Öyleyse (böyle bir adam hakkında) Allah'tan sakının ve kendi halinizi düşünün.

31- Akıllı bir adam ile cimri olsa bile arkadaşlık etmenin sana bir zararı yoktur; fakat aklından yararlan ve kötü huyundan sakın. Cömert adam ile de dost olmayı aklından yararlanmasan bile elden kaçırma; fakat kendi aklın ile onun cömertliğinden yararlan. Ahmak cimriden ise, bütün gücünle kaç.

32- Sabır üç kısımdır: Musibete karşı sabretmek; itaate sabretmek (hakka itaat etmek, mal ve candan geçmeyi veya zorluklarla karşılaşmayı gerektiriyorsa korkmamak) ve günaha karşı sabretmek (şehvet, gazap, makam, para vb. karşısında teslim olmamak).

33- Kendisini dört şeyden koruyabilen, hoşlanılmayan çirkin şeyleri hiç bir zaman görmemeye layıktır. "O dört şey nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

34- Ameller üç kısımdır: Farz, müstehab ve günah. Farz olan ameller, Allah'ın emri, isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir. İnsanlar bu amellerde bulunarak Allah'ın azabından kurtulmuş olurlar.

Müstehab olan ameller ise Allah'ın emri ile değildir; yalnızca O'nun isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir; insanlar bu amelleri yapmakla sevap kazanırlar.

Günah olan ameller ise Allah'ın emri, isteği, rızası ile değildir; fakat ilmi ve takdiri onlara taalluk etmiştir; onları ancak kendi vaktinde mukadder buyurur; insanlar ise kendi ihtiyarları (istekleri) ile günah işlerler, Allah-u Teâla da onları, günah işledikleri için cezalandırır; çünkü onları günah işlemekten sakındırmıştır, ama onlar kabul etmemişlerdir.

35- Ey insanlar, bilin ki, Allah-u Teâla'nın her nimet karşısında bir hakkı vardır, kim onu eda ederse nimeti çoğalır; kim kusur ederse, nimeti yok olabilir ve çabuk azaba uğrar. Allah-u Teâla sizi günahattan korkan gördüğü gibi nimetten (nimetin şükrünü eda etmemekten) de çekinen (bir kimse gibi) görmelidir.

36- Kim fakir olup fakirliğini Allah'ın bir lütfü olarak bilmezse, umulan rahmeti (sevabı) yok etmiş olur. Kim de zengin olup bu zenginliğini Allah'ın yavaş yavaş azaba yaklaştırması olmasından endişe etmezse, tehlikeli bir şeyden kendisini emniyette sanmıştır.

37- Ey insanlar, Allah'tan yakın isteyin; O'ndan afiyet, sıhhat dileyin; zira Allah'ın en büyük nimeti afiyettir; kalpte kalacak en güzel şey yakındır. Aldatılmış, dininde aldatılan kimsedir; gıpta edilecek, yakini iyi olan kimsedir.

38- İnsan, hayır ve şerden kendisine ulaşan şeyin, muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmayacağını kavramadıkça, iman tadını anlayamaz.

39- Mü'min, üç sıfattan mahrum kalmaktan daha çetin hiç bir belaya duçar olmamıştır. "O üç sıfat nelerdir?" diye sorduklarında İmam Ali aleyhi'sselâm buyurdu ki: Servetli olursa (kardeşlerle) eşitliği gözetmek, halkın hakkında insaflı davranmak, Allah'ı çok anmak. Ben size, (yalnız) subhanallah, velhamdulillah (deyin) demiyorum; Allah'ı, her helal ve haramda göz önünde bulundurun (diyorum).

40- Kim dünyada kendisine yetecek olan miktara razı olursa, onun için en az şey yeterli gelir. Kim bu miktara razı olmazsa, dünyadan hiç bir şey ona yeterli gelmez.

41- Ölüme evet, alçaklığa hayır; deri soyulmasına evet, boyun eğip zilleti kabul etmeye hayır.

Zaman iki türlüdür: Bir gün senin lehine, diğer bir gün de aleyhine olur. Lehine oldu mu azma, kendini kaybetme; aleyhine döndüğünde de üzülme. Zira her ikisiyle imtihan ediliyorsun.

42- Kime istersen iyilik et; o artık senin esirin olsun.

43- Dalkavukluk ve haset, mü'minin sıfatlarından değildir; ilim talep etmek için olursa o hariç.(4)

44- Küfrün erkânı dörttür: Rağbet, korku, hoşnutsuzluk ve gazap (öfke).

45- Sabır, hedefe ulaşmanın anahtarıdır; direnişin sonu zaferdir. Her isteğin gerçekleşmesinin bir vakti vardır; kader, o vakti harekete geçirir (vücuda getirir).

46- Dil bir ölçüdür; cehalet onu hafiflettiği gibi akıl da onu ağırlaştırır.

47- Kim öfkesini, haksız olarak yürütmek isterse, Allah-u Teâla hak olarak zillet ve hakirliği ona tattırır; Allah-u Teâla çirkin işleri sevmez.

48- Allah'tan hayır dileyen (istiharede bulunan) şaşkın kalmaz, meşveret eden de pişman olmaz.

49- Şehirler, vatan sevgisiyle imar edilir.

50- Üç şeye riayet eden mesut olur: Nimet ulaştığında şükretmek, rızık kesildiğinde mağfiret dilemek, sıkıntıya düştüğünde çok "La havle vela kuvvete illa billah" demek.

51- İlim üç kısımdır: Din öğrenmek için fıkıh, beden sağlığı için tıp ve dili yanlışlıklardan korumak için nahiv ilmi (edebiyat).

52- Zorlukta Allah'ın hakkı, rıza ve sabırdır; kolaylıkta ise hamd ve şükretmektir.

53- Günah işlememek, tövbe etmekten daha kolaydır; nice bir saatlık şehvetler vardır ki, uzun üzüntü ve gamlara yol açar. Ölüm dünyayı rezil etmiştir; düşünce sahibi için bir sevinç, akıl sahibi için de bir tat bırakmamıştır onda.

54- İlim, öncülük yapar ve insanı iyiliğe doğru çeker; amel ise itici güçtür, ama nefis inatçı bir binek gibidir.

55- Ümit ettiğin şeyden daha çok ümit etmediğin şeye ümidin olsun; zira (bazen ümitler boşa çıkar, ümit edilmeyen bir yoldan insana hayır ulaşır,) Hz. Musa aleyhi'sselâm eşi için ateş bulmaya çıktığında Allah'la konuşma iftiharına nail olup peygamberlik makamıyla geri döndü. Sebe' kraliçesi (Belkıs) kendi ülkesinden (Hz. Süleyman'a karşı bir çare bulmak için) çıktı, (fakat) Süleyman aleyhi'sselâm'ın eliyle iman etti. Firavun'un sihirbazları onun izzet ve şerefini (tacını tahtını) korumak için (Hz. Musa'nın karşısına) çıktılar, fakat (Hz. Musa'nın mucizesini görünce) mü'min olarak döndüler.

56- İnsanlar, (din ve ahlak hususunda) babalarından daha çok, yöneticilere benzerler.

57- Ey insanlar! Bilin ki, haksız bir sözle rahatsız olan akıllı değildir; cahilin övmesinden hoşlanan da hikmet sahibi değildir. İnsanlar, becerdikleri şeylerle tanınırlar. Herkesin değeri, becerdiği iş miktarıdır. Değerinizin bilinmesi için, ilim hususunda konuşun.

58- Rabbinin emrini gözetip günahattan uzaklaşan, nefsanî arzularına karşı direnen, isteğini boş sayan, nefsini takvayla kontrol altına alan, Allah korkusuyla onu gemleyen, yularından tutup onu Allah'ın itaatine doğru çeken, gemini çekerek günahlardan alıkoyan, gözünü ahirete diken, her zaman ölümünü bekleyen, daima tefekkür eden, geceleri az uyuyan, dünyadan vazgeçen, ahiret için zahmet çeken, sabrı kurtuluş bineği yapan, takvayı ölüm günü için azık olarak hazırlayan, içindeki ıstırapı takva suyu ile yatıştıran, (dünya olaylarından) ibret alan, (dünyanın durumunu) ölçen, dünya ve (dünyaperest) insanları terkeden, anlamak ve doğruluk için öğrenen, kalbi ahireti anmakla sakinleşen, yatağını toplayan, yastığını bir kenara bırakan, Allah katında olan sevaba yönelen, Allah'ın azabından hakkıyla korkan, sırrını açıklamayan ve (konuşmada) bildiğinden azına yetinen kimseye Allah rahmet etsin. Bu çeşit insanlar, Allah'ın şehirlerdeki emanetleridir; onların bereketiyle belaları insanlardan uzaklaştırır. Onlardan birisi, yemin verdirerek Allah Teala'dan bir şey isterse, Allah onun yeminini yerine getirir. Onların en son sözleri, "Elhamdu lillahi rabbil alemin" demektir.

59- Rızık, zekasızların; mahrumiyet, akıllıların; bela ise sabrın payıdır.

60- Hz. Ali aleyhi'sselâm Eş'as (b. Kays)'a, kardeşi Abdurrahman'ın ölümü münasebetiyle

başsağlığı dilerken buyurdular ki: Sabırsızlık gösterirsen Abdurrahman'ın hakkını yerine getirmiş olursun, aksi takdirde Allah'ın hakkını eda etmiş olursun. Buna ilaveten, eğer sabretsen takdir gerçekleşir ve sen de övölürsün; sabretmezsen (yine de) takdir gerçekleşir, fakat sen kınanmış olursun. Eş'as: "İnna lillah ve inna ileyhi raciun" dedi. Hazret, ona: Bu kelimenin tefsirini biliyor musun? diye sorduğunda, Eş'as: "Hayır, ilmin nihayeti sensin." dedi. Hz. Ali aleyhi'sselâm buyurdu ki: Dediğin "İnna lillah" kelimesi mülkü itiraf etmektir (yani bizim sahibimiz Allah'tır). "Ve inna ileyhi raciun" kelimesi de fani olmayı itiraf etmektir.

61- Hz. Ali aleyhi'sselâm bir gün bineğe binip hareket edince, bir grup halkın yaya olarak arkası sıra yürüdüğünü gördüler: 'Bir binek üzerinde gidenin yanında yaya yürümenin binekte olanı bozduğunu ve yaya yürüyenini de küçülttüğünü bilmiyor musunuz? Geriye dönün' dedi.

62- İşler üç çeşitir: Doğru olduğu açık olan bir iş; böyle bir işin ardına düş. Doğru olmadığı belli olan bir iş; böyle bir işten kaçın. Karışık ve şüpheli olan bir iş; böyle bir işi ehline (o işi iyice bilene) bırak.

63- Bir gün Cabir, Hz. Ali'ye: "Ya Emir-el Mü'minin, nasıl sabahladınız?" dediğinde şöyle buyurdular: İşlediğimiz bu kadar günahlarla birlikte, Rabbimizin sayılmayacak nimetleri bizde olduğu halde sabahladım. Hangisine şükredeceğimizi bilmiyoruz; aşikâr ettiği güzelliklere karşı mı, yoksa gizlediği çirkin işlerimize karşı mı?

64- Abdullah ibn-i Abbas'ın küçük çocuğu öldüğünde, Hz. Ali aleyhi'sselâm ona tesliyetle bulunup şöyle dedi: Başka birisinin musibete uğrayıp (dünyadan gidip) senin onun (mateminde) sevap alman, benim için, senin musibete uğrayıp başkasının sevap almasından daha sevimlidir. O zaman sevap senin hakkında (başkası için) değil de senin için olur, başkaları senin ayrılığında değil de sen başkalarının ayrılığında (ölümünde) iyi sabretmiş olursun. Allah o çocuğa senin için karşılık verdiği gibi onun için de sana mükâfat verir.

65- "Nasuh tövbe nedir?" diye sorduklarında İmam aleyhi'sselâm şöyle cevap verdi: Kalple pişmanlık duymak, dille mağfiret dilemek ve bir daha (günaha) dönmemeye karar vermektir.

66- Siz insanlar, Allah'ın kudretiyle yaratılmışsınızdır; ister istemez rabbinize boyun eğip, kabirlere konulursunuz; toprak olur ürürsünüz; tek tek (kimsesiz) haşredilirsiniz; yaptıklarınız neyse karşılığını görürsünüz. Öyleyse günah işlediğinde günahını itiraf eden, korkup kulluğa

yönelen, sakınıp ibadete koyulan, yaşayıp geçmişlerden ibret alarak kendine gelen, korkutulduğunda çekinen, çağrıya uyup kötülükten vazgeçen, geri dönüp tövbe eden, (hayrını isteyenlerin tavsiyesine) uyarak hareket eden, kurtuluş yolunu araştıran, kurtuluş sınırına doğru kaçan, azık toplayan, batınını tertemiz eden, kıyamet günü için hazırlanan, (takva) azığından göçeceği gün, yöneleceği yol, muhtaç olacağı günler, yokluk yoksulluk yurdu için yardım alan ve ebedi kalacağı evi için önceden (azık) gönderen kimseye Allah rahmet etsin.

Kendiniz için hazırlık yapın. Acaba gençliklerinin en güzel günlerinde bulunanlar, ihtiyarlığın düşkünlüğünden, sağlıklı ve sıhhatli yaşayanlar, hastalığın baş göstermesinden, yaşayıp ömür sürenler, fenanın ansızın saldırmamasından, fevt'in (ecelin) yaklaşmasından, ölümün ulaşmasından başka bir şeyi mi beklerler?

67- Eteğini beline bağlayıp kolları sıvazlayan, mühlet zamanı ciddiyet gösteren, titreyerek korkan, Allah'a tekrar dönüşün akıbeti ve bu hareketin sonucu hakkında düşünen bir kimse gibi Allah'tan korkun. Allah yardım ve intikam için yeterlidir. Cennet yeterli bir mükâfat ve karşılıktır. Cehennem de yeterli bir ceza ve azaptır. Allah'ın kitabı ise davacı ve hasım olarak yeterlidir.

68- Birisi Hz. Ali aleyhi'sselâm'dan sünnet, bid'at, fırka ve cemaat hususunda sorduğunda şöyle buyurdular: Sünnet Resulullah'ın sünnetidir; bid'at, sünnete muhalif olan şeylerdir; fırka (muhalefet ederek toplumdan ayrılan), sayıları çok olsa bile, batıl ehli kimselerdir; cemaat, sayıları az olsa bile, hak ehli olan kimselerdir.(5)

Resulullah buyurmuş ki: "İnsan ancak Allah'a güvenmeli ve ancak kendi günahından korkmalıdır. Alim, kendisinden bilmediği bir şeyi sorduklarında: "Allah daha alimdir" demekten utanmamalıdır. Sabrın imandaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir.

Resulullah buyurmuş ki: "İnsan ancak Allah'a ümit etmelidir; ancak kendi günahından korkmalıdır. Alim, ondan bilmediği bir şeyi sorduklarından, Allah-u a'lem (Allah daha alimdir) demekten utanmamalıdır. Sabrın imandaki yeri, başın bedenkdeki yeri gibidir.

69- Bir kişi, bana tavsiyede bulun, dediğinde İmam aleyhi'sselâm şöyle buyurdular: Sen, hayırlı işlere çokluk yönünden bir sınır tanımamalısın, günaha da azlık yönünden bir had bırakmamalısın.(Şu kadar günah azdır dememelisin.)

70- Başka birisi de bana nasihat et dediğinde şöyle buyurdular: Fakirliği ve uzun ömrü kendine telkin etme.

71- Dindar kimselerin bazı alametleri vardır ki onlarla tanınırlar: Doğru konuşmak, emaneti sahibine vermek, verdiği söze bağlı kalmak, akrabalara iyilikte bulunmak, zayıflara acımak, kadınlara az teslim olmak, bağış ve ihsanda bulunmak, güzel huylu olmak, çok sabırlı olmak, ilme ve insanı Allah'a yaklaştıran her şeye tabi olmak. Ne mutlu bu sıfatları haiz olan kimselere, varılacak yerin güzel olanı da onlarındır.

72- Uzun arzulu olan, ameli unuttur.

73- İnsanoğlu, her şeyden daha çok terazinin (kefelerine) benzer; ya cehaletiyle hafif veya ilmiyle ağır olur.

74- Mü'mine küfür etmek fısktır; onunla savaşmak küfürdür; mü'minin malı, canı gibi muhteremdir (kanını dökmek haram olduğu gibi malını da gasbetmek haramdır).

75- Mal ve canını kardeşine, adalet ve insafını düşmanına, ihsan ve güler yüzlülüğünü ise herkese bağışla. Halka selam ver ki, onlar da sana selam versinler.

76- Dünyada halkın efendileri cömertler, ahirette ise çekinenlerdir.

77- (Dünyada bulunan) şeyler iki çeşittir: Biri, geçmişte bana verilmeyen, gelecekte de ummadığım başkalarının sahip olduğu şeylerdir. İkincisi ise yerin ve göğün tüm gücünü harcasam dahi zamanı gelmedikçe elde edemiyeceğim şeylerdir. Öyleyse bunlardan hangisi için ömrümü harcıyayım.(6)

78- Mü'min, baktığında ibret alır; sustuğunda tefekkür eder; konuştuğunda zikreder; mustağni olduğunda şükreder; sıkıntıya uğradığında sabreder. Çabuk razı olur, geç öfkelenir. Az nimetle Allah'tan razı olur, çok (belaya) da öfkelenmez. Hayır işlerde irade ettiği şeylerin hepsine ulaşmaz. İyi işleri çok niyet eder, fakat onlardan bazısını yapmaya muvaffak olur. Elinden kaçırdığı hayır işlere, şiddetle üzülür.

Münafıka gelince; eğlenmek için bakar;; sustuğunda gaflete dalar; konuştuğunda yalan söyler;

müstağni olduğunda haddini aşar; sıkıntıya uğradığında inleyip durur; çabuk sinirlenir, geç razı olur; Allah az nimet verirse öfkelenir; çok bağıшта bulunursa da razı olmaz. Çok kötülükleri amaçlar, fakat onların hepsini yapmaya muvaffak olmaz; yapamadığı şer ve fitnelerden dolayı teessüf eder, üzülür.

79- Dünya ve ahiret birbirine saldıran iki azılı düşman ve iki ayrı yoldur. Dünya ve ondaki güzellikleri seven kimse, ahirete nefretle bakar ve ona düşman kesilir. Bunların misali doğu ve batıya benzer; ikisinin arasında yürüyen kimse, birinden uzaklaşmadıkça öbürüne yaklaşmaz.

80- İlahi tehditten (amellerin cezasından) korkan kimseye, uzak yakın olur (ölümü, uzak olsa bile yakın görür).

Dünya azığından açlığı giderecek miktarla doymayan (kanaati olmayan) kimse, her ne kadar dünya malı toplasa da yetinmez. Kim dünyayı elde etmeye çalışırsa elinden çıkar gider; kim dünyanın ardından gitmezse dünya ona ulaşır. Dünya, sınırlı günlerin sonuna dek yayılmış bir gölgedir. Allah rahmet etsin o kula ki, hikmetli sözü duyar, onu beller; doğru yola çağrıldığında yaklaşır; bir kurtarıcının, kılavuzun eteğine sarılır da kurtulur. İyi işler gönderir; iyi işlerle kullukta bulunur; (kendi kabrine) azık gönderir; çekinilmesi gereken şeyden çekinir; hedefine yönelir; nefsi isteklerine karşı direnir; arzularını yalanlar; sabrı, kurtuluşuna binek yapar; takvayı ölüm günü için hazırlar; apaçık doğru yoldan ayrılmaz; fırsatı ganimet sayar; ecele hazırlanmaya koşar; ameli ile azık toplar.

81- Hz. Ali aleyhi'sselâm bir adama, "Nasılsınız?" deyince, o: "Ümit ediyor ve korkuyoruz" dedi. İmam aleyhi'sselâm bunun üzerine şöyle buyurdular: Bir şeye ümidi olan onu elde etmeğe çalışır; bir şeyden korkan, ondan kaçır. Bilmiyorum bu nasıl bir korkudur ki, kişi bir lezzetle karşılaştığında, korktuğu şeyden (cehennem ateşinden) dolayı onu terkedemiyor ve nasıl bir ümit beslemektir ki, bir bela geldiğinde kişi ümit ettiği şeye ulaşmak (sevap) için ona karşı sabredemiyor.

82- Hz. Ali aleyhi'sselâm'a: "Kendisiyle oturup kalktığımız ve iş yaptığımız güç (iyi ve kötü işlere karşı olan kudret) hususunda (bu güç bizden midir yoksa Allah'tan mı? diye) soru soran Abaye b. Rıb'i'nin cevabında şöyle buyurdu: Sen yetenek (güç) hakkında soru sordun. Acaba ona, Allah'tan olmaksızın sen mi maliksin, yoksa Allah ile birlikte mi maliksin? (Yani o kudret senin kendinden mi, yoksa Allah ile ortak mısın?)

Abaye susup kaldı; İmam Ali aleyhi'sselâm şöyle buyurdu: Eğer Allah ile birlikte malikim, deseydin, öldürürdüm seni (çünkü müşrik olurdun); yalnız ben malikim deseydin, yine de öldürürdüm seni. Abâye, "Öyleyse ne diyeyim?" dedi, Ali aleyhi'sselâm buyurdu ki: şöyle de: Ben ona malikim, fakat ona malik olan Allah beni ona malik kılmıştır; eğer bu malikiyeti bana verirse, bağışta bulunmuş olur; vermezse bu O'ndan bir bela olur. Öyleyse seni malik kıldığı şeylerin asıl maliki O'dur, seni kadir kıldığı şeylere gerçek kadir O'dur.

83- Asbeğ b. Nebate naklediyor ki: Emir-ül Mü'minin Hz. Ali aleyhi'sselâm'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Size her müslümanın ezberlemesi gereken bir hadis söyleyeyim" Sonra bize bakarak (sözüne) şöyle devam etti: Allah-u Teâla bir mü'min kulu, hem dünyada, hem de ahirette cezalandırmaktan daha cömert, daha uludur. Yine Allah-u Teâla bu dünyada bir kulu affedip ahirette affını ondan esirgemesinden daha yüce, daha cömert, daha kerimdir.

Sonra; "Bazen olur ki Allah-u Teâla, bir mü'mini, canı, malı, evladı ve ailesi hakkında bir belaya duçar eder." buyurarak şu ayeti tilavet etti: "Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı şeyler yüzündendir. (Allah) günahların bir çoğunu da bağışlar."(1) Üç defa elini yumup açarak şöyle buyurdu: "(Allah) çoğunu da affeder."

84- İlişkiyi kesmenin başlangıcı, yüz çevirmektir. Çabuk usanıp bıkan adamın (usanıp bıkmasına) üzülme.(2) En kötü karşılık, kötülükle karşılık vermektir (İyiliğin karşılığında kötülük yapmaktır).

85- Kişinin kendisini beğenmesinin başlangıcı, aklının bozulması (sarsılması)dır. Diline hakim olanın, şerrinden amanda kalınır. Ahlakını düzeltmeyen kimsenin, felaketleri çok olur. Ahlakı kötü olanın, ailesi ondan bıkır. Nice sözler vardır ki nimeti, insanın elinden alır. Şükretmek, fitnenin önünü alır. Haysiyeti korumak, yiğitliğin başı mesabesindedir. Günahkârın alçak gönüllülüğü, onun şefaattçisidir. İhtiyatın esası, şüpheli şeylerde durmaktır. Rızık hazineleri, güzel ahlaktır.

86- Musibetler halk arasında eşit olarak bölünmüştür. Tövbe kapısı açık olduğu müddetçe, günahların için ümitsiz olma. Hidayet, şehvetlerle muhalefet etmektedir. Arzuların tarihi (sonu), ölümdür. Cimri bir kimseye bakmak, kalbi katılaştırır. Ahmak adama bakmak, gözü karartır. Cömertlik, zekiliktir. Cimrilik, gaflettir.

87- Yoksulluk en büyük ölümdür. Ailenin azlığı, iki zenginlikten biridir; bu da huzurun yarısıdır. Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı davranan, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. İhsan ve iyilik, soylu (şeref sahibi) ve dindar kimseden başkasının yanında yerini bulmaz. Mutlu, başkalarından ibret alan kimsedir. Aldatılmış bir kimse, ne övülür, ne de mükâfat alır. İyilik çürümez; günah unutulmaz.

88- İyilik yapın, övgüyü kazanın. Akıllı kimselerin sizinle iyi ilişki kurmaları için övgüyü kendinize şiar edinin; akılsız kimselerin sizden uzaklaşması için, saçma sözleri terkedin. Meclisinizin mamur olması için birlikte oturduğunuz arkadaşınıza ikramda bulunun. Arkadaşınızı öyle gözetleyin ki, yanınızda bulunmaya ilgi göstere. Halkın size itimat etmesi için, onlara karşı insafı olun. Güzel ahlaka sarılın; zira o bir yüceliktir. Kötü ahlaktan kaçın; çünkü o şeref sahibi adamı alçalttığı gibi azameti de giderir.

89- Kanaat et (kısmetine razı ol), aziz olursun.

90- Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir; ihtiras, fakirliğin alametidir; süslenmek (nefsini alçak düşürmemek), aşağılıktan uzak durmaktır; öğüt, sığınan için bir sığınaktır.

91- İlim kisvesine bürünen kimsenin ayıbı, halkın gözünden gizli kalır.

92- Hasetçinin huzuru, çabuk darılanın dostluğu, yalancının ise yiğitliği olmaz.

93- Yalnızlığa alışmakla, izzetinin bekası için çalış.

94- Kudret altında olan her aziz, zelildir.

95- İki şey halkı yok eder: Fakirlik korkusu ve üstünlük talep etmek.

96- Ey insanlar, dünya sevgisinden sakının; zira dünya sevgisi her günahın başı, her belanın kapısı, her fitnenin yoldaşı, her musibetin de sebebidir.

97- Bütün hayırlar üç şeyde toplanmıştır: Bakış, susma, konuşma. İbret alınmayan her bakış boş; fikirle birlikte olmayan her susma gaflet; içerisinde zikir olmayan her konuşma lağvdir (boştur). Bakışı ibret, susması tefekkür, konuşması zikir olan, hatalarına ağlayan ve şerrinden

insanların emin oldukları kimseye ne mutlu.

98- İnsan ne kadar da ilginç bir varlıktır; kendisi için garantilenmiş şeye ulaşmakla hoşnut olur ve asla elde edemeyeceği şeye ulaşmamakla da üzülür; eğer kişi tedbir altında olduğunu ve rızkın takdir edildiğini düşünüp anlasaydı, kolay elde edilen şeyle yetinir, zor işlere girişmezdi.

99- Pazarda dolaşırken pazarcılara nasihat etmek istediğinde şöyle buyuruyordu: Ey tüccar topluluğu, muameleden önce Allah'tan hayır dileyin; muamelede kolaylık göstermekle bereket umun. Alıcılara yaklaşın; sabır ve yumuşak huyla süslenin; yemin etmekten sakının; yalan konuşmaktan kaçının; zulüm etmekten korkun; mazlumların hakkında insafı olun; faize yaklaşmayın; doğru ölçüp tartın, halkın malını eksik vermeyin; yeryüzünde bozgunculuk etmeyin.

100- "Allah-u Teâla'nın yaratıklarından hangisi daha güzeldir?" diye sorduklarında Ali aleyhi'sselâm: "Kelamdır (sözdür)" buyurdular; "Hangisi daha kötüdür?" diye sorduklarında ise yine "Kelamdır" buyurdular. Daha sonra buyurdular ki: İnsanın yüzünü ağartan da kelamdır, karartan da kelamdır.

101- Hayırlı söz söyleyin, onunla tanınırsınız. Hayır iş yapın, onun ehlinden olursunuz.

102- Bir bela geldiğinde malınızı canınıza feda edin; bir olay vuku bulduğunda (düşman saldırdığında) canınızı, dininize feda edin. Bilin ki, yok olan, dini yok olmuş olandır, yağmaya uğramış olan da dini elinden alınmış olandır. Cennete giren için fakirlik, cehenneme düşen için de zenginlik olmaz.

103- Hiç bir insan, ister şaka olsun, ister ciddi, yalan konuşmayı terketmedikçe imanının tadını anlamaz.

104- Müslüman bir kimsenin, yalancıyla arkadaş olmaktan kaçınması gerekir. Çünkü yalancı o kadar yalan konuşur ki, doğru konuştuğunda da sözüne inanılmaz.

105- En büyük günah, haksız yere Müslüman bir kimsenin malını gasbetmektir.

106- Kısastan korkan bir kimse, halka zulüm etmekten çekinir.

107- Haset eden bir kimse gibi, mazluma benzer zalim görmedim.

108- Zalim, zalime yardım eden ve onun zulmüne rıza gösterenin üçü de (günahta) ortaklırlar.

109- Sabır iki çeşittir: Musibete karşı sabretmek; bu iyi ve güzel bir şeydir; bundan daha güzeli ise, Allah'ın haram kıldığı şeye karşı sabretmektir.

Zikir de (Allah'ı hatırlamak) iki çeşittir: Musibet vakti zikretmek, bu iyi ve güzeldir; bundan daha güzeli ise insanı Allah'ın haram kıldığı şeylere yönelmekten alıkoyan zikirdir.

110- Allah'ım, beni şer sahibi kullarından hiç birisine muhtaç kılma. Beni muhtaç kıldığında öyle birine muhtaç kıl ki, herkesten daha açık yüzlü, ihtiyacı karşılamakta daha cömert, dili daha açık, minneti daha az olsun.

111- Halk ile dostluk ve samimiyeti, Allah'ın itaati üzere olan kimseye ne mutlu.

112- İnsanın doğruyu seçerek kendi yararına olan yalandan kaçınması ve sözü ilminden öteye aşmaması doğru bir imana sahip olduğunu gösterir.

113- Emaneti, peygamberlerin evladının katiline ait olsa bile sahibine geri çevirin.

114- Takva, imanın temelidir.

115- Allah'a itaat etmek yolunda kimsesiz kalıp hor ve hakir olmak, günahta birbiriyle yardımlaşmaktan daha çok insanın izzetli olmasını sağlar.

116- Mal ve evlat dünya ürünüdür; iyi işler ise ahiret ürünüdür; Allah bazı kişilere her ikisini de verir.

117- Tevrat'ın iki sahifesinde şunlar yazılmıştır: Birinci sahifede: 'Dünyaya üzülen, ilahî kaza ve kadere gazap etmiştir. Mü'minlerden kendi musibetini, dinine muhalif olan bir kimseye şikâyet eden ise, Rabbini düşmanına şikâyet etmiştir. Zengine, onun elinde olan şeyden talep etmek için tevazu eden bir kimsenin dininin üçte ikisi yok olur. Kur'an okuduğu halde öldüğünde cehenneme gidenler ise, Allah'ın ayetlerini alaya alan kimselerdendir (Kur'an'dan maksat,

semavi kitaplar olabilir).’ diye yazılmıştır.

İkinci sahifede ise şöyle yazılmış: İstişare etmeyen, pişman olur; mal toplayıp tekellilik yapan, helak olur. Yoksulluk en büyük ölümdür.

118- İnsanın özü onun dilidir; aklı, dinidir; yiğitliği, ulaştığı mevkie bağıdır. Rızık taksim edilmiştir. Günler dönüp dolaşır. İnsanlar Hz. Adem'e ulaşınca kadar hepsi eşit (ve kardeş)tirler.

119- Kumeyl b. Ziyad'a şöyle buyurdu: Meşhur olmaman için sakın ol; isminin dillerde dolaşmaması için şahsiyetini gizle; alim olman için öğren; selamette kalman için sus; (Allah) dinini sana tanıttıktan sonra artık halkı tanımamanın ve onların seni tanımamasının hiç bir sakıncası yoktur.

120- Kendisiyle uyuşmak gerekli ve kaçınılmaz olan kimse ile uyuşamayana bilgili (hekim) denilmez.

121- Dört şeyi öğrenmek için develere binip çölleri katetseniz değer mi değer: Hiç kimse, Rabbinden başka hiç kimseden bir şey beklemesin, günahından başka bir şeyden korkmasın, bilmediği bir şey sorulduğunda, "bilmiyorum" demekten çekinmesin ve bilmediği bir şeyi öğrenmekte kibirlenmesin.

122- Abdullah b. Abbas'a şöyle yazdı: Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salat-u selamdan sonra; işine yarayan şeyin peşine git, işine yaramayan şeyi terket. Zira işine yaramayan şeyi terkettiğinde, işine yarayan şeyi elde edebilirsin. Zira sen (ölümden sonra) ancak önceden gönderdiğin şeylere ulaşabilirsin, geride bıraktığın şeylere değil. Yarın karşılaşmak istediğin şeyi, karşılaşmak istediğin şekilde hazırlayıp gönder.

123- Dostların kalplerini insana ısındıran, düşmanların kalplerinden kini gideren en güzel şey, onlarla karşılaşınca güler yüzlü olmak, gıyabında hallerini sormak, huzurlarında ise iyi ve yumuşak davranmaktır.

124- İnsan, (hayır ve şerden) ona ulaşan şeyin muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmasının mümkün olmayacağını bilmedikçe, iman tadını anlayamaz.

125- Ey Rabbim, senin mülk ve saltanatından kalbiyle ve gözüyle görüp müşahede ettiğini, görüp müşahede etmediği mülk ve saltanatın karşısında küçük görmeyen kimse ne bedbahttır.

Bundan da bedbahtı senin azamet ve celalin karşısında mülkün ve saltanatından gözü ve kalbiyle gördüğü ve göremediği miktarı, küçük görmeyen kimsedir. Senden gayri bir mabud yoktur; münezzehsin sen, hiç kuşkusuz ben zalimlerdenim.

126- Dünya, yok olma, zahmete uğrama, değişme ve ibret alma yurdu. Yok olma yurdu olmasına örnek şudur ki, görüyorsun zaman, yayını çekiyor, okunu hedefe doğrultuyor; oku hata yapmıyor ve yarası iyileşmiyor; sıhhatli olanı hastalıkla, yaşayanı ise ölümle hedef alıyor.

Zahmete uğrama yurdu olduğuna örnek şudur ki, insan kendi harcayamadığı şeyleri toplar ve kendisi oturmadiği binalar yapar. Sonra da malsız, binasız Allah'a doğru göç eder.

Değişme yurdu olduğuna örnek de şudur ki, imrenilen kimseyi, (bir süre sonra) acınılan, acınılan kimseyi ise (bir süre sonra) imrenilen kimse olarak görürsün. Bunun sebebi ise yok olan nimet ve inen beladır.

İbret alma yurdu olduğuna delil de şudur ki, insan arzusuna ulaşmak istediği vakit aniden ecel onu yakalar; ne arzuya ulaşılır, ne de arzu eden baki kalır.

Subhanellah, bu dünyanın sevinci ne de azdır, suya kanmağı ne de susatıcı, gölgesi ne de devamsızdır. Dünyada var olan şey sanki yokmuş; mevcut olmayan şey güya (yıllardır) varmış gibidir. Evet, ahiret evi, kalıcı ikamet yeridir; cennet ve cehennemin bulunduğu yerdir. Evliyaullah, sabırla sevaba, amel ile de arzulara ulaşmışlardır.

127- Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri, iki şeyi yutmaktır: Bunlardan birisi olgunlukla öfkeyi yutmak, diğeri ise sabırla kederi yutmaktır. Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri de dökülen iki damladır: Gece yarısında gözden akan yaşlar ve Allah yolunda dökülen kan damlaları. Yine Allah'a doğru giden en sevimli yollardan biri de iki adımdır: Birincisi, Müslümanın Allah yolundaki bir safı muhkem kılmak için attığı adım; ikincisi ise, sıla-i rahim (yakınları ziyaret) için atılan adım. Bu adım birincisinden daha faziletlidir.

128- Arkadaşını zorlukta, gıyabında ve ölümünden sonra korumayan dost, dost değildir.

129- Tamah cahillerin kalplerini hafifleştirir, yerinden söker; arzular, onu rehin alır; hileler, onu bağlar.

130- Kimin vücudunda iyi hasletlerden biri (sabit) olursa, mevcut olmayan diğer hasletleri bağışlarım; ama aklın ve dinin yok olmasını affetmem. Dinin yok olması, emniyetin yok olmasıdır; korku ve vahşetle de yaşamamanın bir anlamı yoktur. Aklın yok olması da, hayatın yok olmasıdır. (Akılsız bir toplum) ancak ölülerle kıyaslanır.

131- Nefsini töhmete maruz kılan, suizanda bulunan kimseyi kınamamalıdır. Sırrını gizleyenin yetkisi kendi elinde olur.

132- Allah-u Teâla, altı gruba, altı özellik yüzünden azap edecektir: Arapları asabiyet, muhtarları tekebbür, emir sahiplerini zulüm, fakihleri haset, tacirleri hıyanet, köylüleri cehalet yüzünden.

133- Ey insanlar, Allah'tan korkun (takvalı olun); takvalı olmak için sabretmek, Allah'ın azabına sabretmekten daha kolaydır.

134- Zahitlik, arzuları azaltmak, her nimete karşı şükretmek ve Allah'ın haram kıldığı şeylerden kaçınmaktır.

135- Her şey çifleştiğinde, tembellik ve âcizlik de çiftleşti; onların çiftleşmesi sonucu fakirlik meydana geldi.

136- Bilin ki günler üçtür: Geçmiş ve tekrar dönmesi ümit edilmeyecek dün; mevcut olan, fakat sürekliliği olmayan bugün, daha gelmemiş ve de kendisine güvenilemeyecek olan yarın. Dün, öğüt kaynağıdır; bugün ganimettir; yarının ehli ise kim olacağını bilemezsin. Dün kabul görmüş muteber bir şahit, bugün ise emaneti geri veren bir emanetçi, yarın ise süratle gelip geçendir. O senin yanına gelmiş, sen onun yanına gitmemişsin.

Ey halk, şunu iyi bilin ki: Fenadan sonra beka vardır. Biz geçmişlerin varisiyiz, gelecekler de bizim varislerimizdirler. Durum böyle iken bırakıp gideceğiniz şeylerle varacağınız yeri bayındır hale getirmelisiniz. İyilik yollarını katedin. Bu yolları katedenlerin azlığından korkmayın, Allah'ın bu yolculukta sizlere arkadaş olduğunu hatırlayın. Dikkat edin, bugün elde ne bulunduruyorsanız

size verilmiş bir ödünçtür, bağışlar ise yarındır. Biz yok olup gitmiş olan bir kökün dal ve budaklarıyız. Kök yok olduktan sonra budaklar ne kadar devam edebilir ki!

Ey insanlar, eğer dünyayı ahirete tercih ederseniz, bu değersiz metalara kapılıp dünyanın davetine icabet eder, arzular merkebine binerseniz bu merkeb sizi nihayeti pişmanlık olan bir kaynağa götürecektir, eski zamanlarda yaşayıp giden ümmetlere yaptığıнын aynısını size de yapacaktır. Sonuçta hallerin değişmesi ve cezaların gerçekleşmesiyle, geleceklere ibret olacaksınız.

137- Namaz, Allah'a yaklaşmak isteyen muttakiler için vesiledir. Hac, zayıf kişilerin cihadıdır.

Her şeyin zekâtı vardır, bedenin zekâtı ise oruçtur. İnsanın en iyi ameli, fereci (kurtuluşu) beklemektir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur. Sadaka vermekle rızkı indirin. Zekât vermekle, mallarınızı koruyun. İktisatlı olan kimse fakir olmaz. Masrafta ölçülü davranmak, geçimin yarısıdır. Şefkatli olmak, aklın yarısıdır.

Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. Ailenin azlığı, iki kolaylıktan biridir. Ana-babayı üzme, onlara karşı asiliktir. Musibet vakti, dizini döven kimsenin sevabı yok olup gider. İyilik ancak asil veya dindar bir insan hakkında yapılırsa, iyilik sayılır. Allah-u Teâla sabrı, musibet miktarınca nazil eder. Allah, tutumlu davranan kimseyi, rızıklandırır; israf yapan kimseyi ise mahrum bırakır. Emanet, rızkı çekip getirdiği gibi hıyanet de fakirliği getirir. Eğer Allah-u Teâla bir karıncanın maslahatını istese ona kanat vermez.

138- Dünya metayı (malı mülkü), kurumuş ve dökülmüş kuru otlara benzer. Mirası ise çamura benzer. Dünya metanın yeterli miktarı, fazlasından daha iyi ve ıztırabı ise huzurundan daha güvenilirdir. Zengini fakir olmaya mahkumdur. Ona göz yuman rahata kavuşur. Güzelliklerine kapılanın gözü ve gönlü körelir; sevincine gönül bağlayanın kalbi üzüntüyle dolar; sütun üzerindeki kaymağın çalkantısı gibi onun da kalbinde gam çalkalanır. Bazı sorunlar onu üzer ve bazı sorunlar da onu kendisine meşgul eder. Boğazından yakalayıp kalbinin damarlarını koparınca ve cansız bir vücut olarak bırakılınca kadar ömür bu keşmekeşliklerle devam eder. Ne Allah bu cüssenin ne olacağını önemser ve ne de iyiler bu leşin nereye düşeceğine ilgi gösterirler. (Fakat uyanık mü'minler böyle değildirler;) Mü'min ibret gözüyle dünyaya bakar, ihtiyacı kadar ondan beslenir, öfkeli bir kulakla sesleri dinler.

139- Hilim öğrenin; hilim mü'minin dostu ve yaveridir; ilim ise mü'minin kılavuzu, yumuşak davranmak kardeşi, akıl yoldaşı, sabır ise komutanıdır.

140- Hz. Ali aleyhi'sselâm Allah'ın verdiği nimetlerden yararlanmayarak eski elbiseler giyip yoksullar gibi bir görünüm sergileyen birisine rastladığında şöyle buyurdu: "Ey adam, Allah'ın bu sözünü duymamış mısın? "Rabbinin nimetini an, söyle."(3) Vallahi Allah'ın nimetlerini amelin ile göstermen, dilin ile açıklamandan daha iyidir, Allah indinde."

141- Oğlu İmam Hasan'a buyurdular ki: Allah'tan çekinmeyi, namazı zamanında kılmayı, zekâtı vaktinde vermeyi, (kulların) suçunu bağışlamayı, öfkeyi yenmeyi, akrabalarla iyi ilişki kurmayı, cahiller karşısında olgun ve hilimli olmayı, dinde fakih olmayı, işlerde tedbirli davranmayı, Kur'an'a karşı taahhütlü olmayı, komşularla iyi geçinmeyi, iyiliği emredip kötülükten alıkoymayı, çirkin işlerden kaçınmayı ve Allah'a karşı her türlü gûnahtan çekinmeyi sana tavsiye ediyorum.

142- Dünya dört şeyle ayakta duruyor: İlmine amel eden alim, iyiliklerini yayan zengin, öğrenmekten tekebbür etmeyen cahil ve ahiretini başkasının dünyasına satmayan fakir. Alim ilmine amel etmeyince, zengin iyilik yapmaktan sakınınca, cahil öğrenmekten tekebbür edince ve fakir de ahiretini başkalarının dünyasına satınca helak olurlar.

143- Dört şeyden sakınabilen bir kimse, ebedi olarak sevilmeyecek şeylerle karşılaşmamaya layıktır: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

144- Ey Allah'ın kulları, bilin ki takva, sağlam bir kaledir ama fık-u fücür da güvensiz bir sığınaktır; bu sığınak ehlini korumadığı gibi, ona sığınan kimseyi düşmanın şerrinden kurtarmaz. Bilin ki, takvayla günahların zehiri etkisiz hale gelir; Allah'a itaat etmeye sabretmekle, O'nun sevap ve mükâfatına erişilir. Yakın ile nihai hedefe ulaşılır. Ey Allah'ın kulları, Allah-u Teâla kurtuluş yollarını kullarından esirgememiştir; zira kendisi kullarını, o yollara hidayet etmiştir; tövbe ederlerse, onları günahları sebebiyle kendi rahmetinden mahrum bırakmaz.

145- Susmak hikmettir; susmak selamettir; sır saklamak, saadetin bir köşesidir.

146- İşler, takdir ve alınyazısı karşısında öylesine boyun eğer ki bazen tedbirin kendisi, dönüp afet olur.

147- İnsan dininde derin bilgiye sahip, geçiminde tutumlu, musibetlere karşı sabırlı olmadıkça ve kardeşleri tarafından gördüğü acıları tatlı bilmedikçe onun yiğitliği kâmil olmaz.

148- Yiğitlik nedir? diye sorduklarında İmam Ali aleyhi'sselâm: "Açıktaki yapmasından utandığın bir günahı gizlide de yapmamandır" diye cevap verdi.

149- Günaha devam etmenin yanısıra bir de Allah Teala'dan mağfiret dilemek yeni bir günahdır.

150- İbadet ettiğiniz Allah'ın marifetini kalbinize yerleştirin ki, organlarınızla ibadet olarak yaptığınız hareketlerin size faydası olsun.

151- Dinini ekmek kazanmak için satan kimsenin dininden nasibi, yediği şeydir.

152- İman, kabul olan söz (dil ile şehadet etmek), yapılmış olan amel ve akıl ile tanımaktan ibarettir.

153- İmanın dört temeli vardır: Allah'a tevekkül etmek, işleri O'na bırakmak, emirleri karşısında teslim olmak, kaza ve kaderine razı olmak. Küfrün de temeli dörttür: Eğilim, korku, öfke, şehvet.

154- Kim dünyada zahid olur, zilletinden korkmaz ve izzetine ilgi göstermezse, Allah-u Teâla, onu insanları vasıta kılmadan hidayete erdirir, ders okumadan alim kılar, hikmeti kalbine yerleştirerek diline akıtır.

155- Allah'ın öyle kulları vardır ki, ihlasla ve halkın gözünden uzak olarak kendisiyle muamelede bulunmuşlardır. Allah-u Teâla da bunları halisane bir şekilde mükâfatlandırmıştır. Bunlar kıyamet gününde boş ve beyaz bir defterle mahşeri geçerler; Allah'ın dergâhına vardıklarında Hak Teâla onlarla kendi arasında var olan sırlarla onların amel defterlerini doldurur.

156- Ahlakınızı, güzel hasletlere yöneltin; onu iyilik ve cömertliklerin tarafına çekin; kendinizi hilimli olmaya alıştırmın. Küçük ve önemsiz şeyleri görmezlikten gelerek kendi kadrinizi yüceltin. Zayıf bir adamın hayatını, kendi makamınızla ve ona yardım etmekle koruyun. Halkın gizli olan sırrını araştırmayın. Zira size gizli kalan şeyler çoğalır. Kendinizi yalandan koruyun; zira yalan bütün kötü huylardan daha iğrenç ve daha kötüdür. Yalan, bir çeşit çirkinlik ve bir nevi alçaklıktır. Müsamaha gösterip önemsiz ve küçük şeyleri aramaktan sakının.

157- Siper olarak belirlenen ecel yeterlidir; Allah tarafından her insanı, kuyuya düşmesinden, yıkıntı altında kalmasından, yırtıcı hayvana yakalanmasından koruyan koruyucular vardır; eceli

geldiğinde ise onu ölümün emrine bırakırlar

Dipnotlar

(1)- Nehc-ül Belağa'da: "Erlerin gücü".

(2)- Yani, maddi zorlukları olmadığı için gaflet içerisinde dünyanın zevklerine dalarak fırsatları değerlendirmezler; derken ansızın ölüm onları yakalar.-çev.

(3)- Al-i İmran/178.

(4)- İlim talep etmek için, yağcılık ve dalkavukluk genelde bir bilene saygı göstermek anlamını taşıdığı ve bu alanda haset de bir bilgini imrenmek şeklinde ortaya çıktığı için kötü sıfat sayılmaktadırlar.

(5)- Yani hakkı tanımak için ölçü sayı olarak çok olmak değildir; asıl ölçü, hakka uymaktır. Hak çevresinde toplanan kimselere cemaat denilir, sayı bakımından az olsalar bile onlara katılmak gerekir; haktan sapan fırkalar, sayı bakımından çok olsalar bile onlardan uzaklaşmak lazımdır. Bazen olur ki bir tek insan, bir ümmet sayılabilir. Nasıl ki Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim aleyhi's-selâm hakkında şöyle buyurulmuştur: "Gerçek şu ki, İbrahim (tek başına) bir ümmetti..." (Nahl/120)

(6)- Bu tür hadislerden maksat 'her şeyi takdir ve kazay-i ilahiye bırakıyorum' diyerek insanın hedefsiz ve çabasız bir varlık haline dönüşmesi değildir; maksat şudur ki insan evren ve kendisi hakkında doğru bir bilince sahip olursa o zaman hedeflere ulaştıracak işleri tam olarak yapmanın yanısıra onu bu işleri yapmaya sevkeden faktör, vazifesini yerine getirmek olur; mutlak surette o hedefe ulaşmak değil; çünkü böyle bir kimse bu alemde çok kapsamlı ve adil

bir nizam altında yönetildiği ve onun iradesi haricinde nice etkenlerin varolduğunu bilir. Bunun farkında olan arif bir mü'min bundan başka düşünemez zaten.

(1)- Şura/35.

(2)- Nehc-ül Belağa kitabında: "Çabuk usanıp bıkan adama itimad etme, onu emin bilme" diye geçer.

(3)- Duha/11.

KUMEYL B. ZİYAD'A KISA TAVSİYELERİ

Ey Kumeyl, her gün Allah'ın ismini zikret; "La havle ve la kuvvete illa billah" (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) de ve Allah'a tevekkül et (sığın). Bizi hatırla; ismimizi anarak bize salavât getir ve bunu kendin ve korunmasına önem verdiğin şeyler için tekrarla; o günün şerrinden amânda olursun, inşâallah.

Ey Kumeyl, Yüce Allah, Resulullah sallâ'llahu aleyhi ve alih'e edep öğretti; Resulullah sallâ'llahu aleyhi ve alih de bana. Ben de mü'minleri terbiye edenim ve bu edepleri erdemli insanlara mirâs olarak bırakanım.

Ey Kumeyl, her ilmi açan benim; bütün sırları sona vardiyan da Kaim (Hz. Mehdi) aleyhi'sselâm'dır.

Ey Kumeyl, (Resulullah sallâ'llahu aleyhi ve alih'in Ehl-i Beyt'i) hep birbirinden olan (ve aynı kökten türeyen) bir soydur. Allah duyan ve bilendir.(1)

Ey Kumeyl, ilim ve âdâbı yalnızca bizden alırsan, işte o zaman bizden sayılırsın.

Ey Kumeyl, yapacağın her harekette marifete (bilgi ve şuura) muhtaçsın.

Ey Kumeyl, yemek yediğinde Allah'ın ismiyle başla ki, O'nun ismiyle hiç bir hastalık zarar veremez ve bütün dertlere de şifadır. Ey Kumeyl, yemeğini başkalarıyla ye ve cimrilik yapma; sen kimseye rızık veremezsin (her kesin rızkını Allah verir); oysa Allah bunun karşılığında sana bol mükâfat verir. Sofra başında hoş davran; sofrada arkadaşını sevindir ve hizmetçini suçlama. Ey Kumeyl, yemek yerken (sofrada oturmanı) uzun sürdür ki arkadaşın da doysun, başkaları da rızkını alsın. Ey Kumeyl, yemekten sonra, verdiği rızk karşısında Allah'a hamd et, sesli bir şekilde şükret ki, başkaları da sana uysun; o zaman daha çok sevap alırsın.

Ey Kumeyl, midenin tümünü yemekle doldurma, su ve havâyâ da yer bırak; henüz iştahlıyken el çek ki, yemeğin lezzetini alsın. Vücudun sağlığı, az yiyip, az içmededir.

Ey Kumeyl, ancak zekât veren, mü'minlere kardeşçe davranan ve akrabalarıyla iyi ilişkisi olan kimselerin malında bereket olur. Ey Kumeyl, mü'min akrabalarına, diğer mü'minlerden daha çok pay ayır; onlara daha çok rauf ve şefkatli davran ve yoksullara sadaka ver.

Ya Kumeyl, sana el açan kimseyi, eli boş çevirme, sadece bir üzüm veya hurma tanesi verebilecek durumda olsan bile. Muhakkak sadaka, Allah katında büyür.

Ey Kumeyl, mü'minin süsü, alçak gönüllülüktür; güzelliği iffettir; şerefi, dini araştırıp anlamaktır; izzeti, boş konuşmaları ve dedikoduları terketmektir.

Ey Kumeyl, halkın her sınıfında bir grup diğerinden daha üstün olur; sakın düşük seviyeli olanlarıyla tartışma; bana yönelik yakışmaz bir söz söyleseler bile tahammül et ve Allah'ın: "...Cahiller onlara söz söyleyince, selam olsun, diye cevap verirler."(2) diye vasıflandırdığı kimselerden ol.

Ey Kumeyl, bütün hallerde hakkı söyle. Takvalı insanlarla dost ol; fâsıkları terket; münafıklardan uzak dur ve hâin insanlarla arkadaş olma.

Ey Kumeyl, ilişki kurmak veya alışveriş yapmak için zalimlerin kapısını çalma. Sakın onlara tâzim etme. Toplantılarında Allah'ın gazabına uğramana vesile olacak şekilde hazır bulunma.

Eğer mecburiyet gereği yanlarında bulunursan, sürekli Allah'ı zikret; O'na tevekkül eyle ve şerlerinden Allah'a sığın; başını aşağı sal; kalbinle yaptıklarını inkâr et; Allah'ı onların duyacağı kadar sesli bir şekilde tâzim et. Böylece, Allah da seni teyid eder ve onların şerrinden korur.

Ey Kumeyl, Allah'a ve O'nun dostlarının velayetine ikrardan sonra kulların en iyi itaati, iffetli, tahammüllü ve sabırlı olmalarıdır.

Ey Kumeyl, maddî sıkıntını açığa vurma; izzet-i nefsinı koruyarak onu gizli tut ve Allah için sabret.

Ey Kumeyl, kardeşine sırrını açmanın mahzuru yoktur; fakat kardeşin kimdir (biliyor musun)? Seni zorluklarda yalnız bırakmayan, boynuna diyet yahut kan parası geldiğinde kendini kenara çekmeyen, (muhtaç olduğunda) ağız açmadan ihtiyacını gideren, seni, durumunu izhar etmeye mecbur edecek derecede kendi haline bırakmayan (sürekli durumundan haber alan) kimsedir. Eğer kardeşin, seni hak yoldan ayırmak istiyorsa, ıslahına çalış.

Ey Kumeyl, mü'min, mü'minin aynasıdır; ihtiyacını giderir ve durumunu güzelleştirir. Ey Kumeyl, mü'minler kardeşirler, kardeş hiç bir şeyi kardeşine tercih etmez.

Ey Kumeyl, kardeşini sevmiyorsan, kardeşi değilsin. (Gerçek) mü'min, bizim söylediğimizi söyleyendir; bizim sözüme hilaf eden, bizden geri kalır; bizden geri kalan, bize varamaz; bizimle olmayan cehennem ateşinin en alt tabakasında yer alır.

Ey Kumeyl, sinesinde derdi olan, balgam çıkarır (yüreğinde sırrı olan diline döker). O halde birisi sana bizden (sır olarak) bir şey söyler ve senden kimseye açmamanı isterse, sakın onu açığa vurma. Aksini yaparsan, tövben kabul olmaz; öyle olunca da, son durağın cehennem ateşi olur.

Ey Kumeyl, Resulullah sallâ'llahu aleyhi ve alihi'nin Ehl-i Beyt'inin sırrını başkalarına açmak, tahammül edilecek şey değildir; açan kimsenin tövbesi kabul olmaz; sana söylediklerimi yakın ehli mü'minden başkasına açma.

Ey Kumeyl, her zorlukla karşılaştığında: "La havle ve la kuvvete illa billah" (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) dersin, zorlukta (sana) yeter. Her nimete ulaştığında: "Elhamdulillah" de, rızkın daha da artar. Rızkın gecikirse, Allah'tan mağfiret dile ki bolluğa çikasın.

Ey Kumeyl, bizim velayetimizle mal ve evladını Şeytan'ın ortaklığından kurtar.

Ey Kumeyl, (iman vardır, gönüllerde) yerleşmiştir; (iman da vardır, gönüllere) eğreti konar. Sakın (imani) eğreti olanlardan olma. (İmanı) yerleşmişlerden olmak istersen, buna ancak, seni saptırmayacak ve yoldan çıkarmayacak ana caddeden (Ehl-i Beyt'in velayetinden) ayrılmadığın takdirde ulaşırsın.

Ey Kumeyl, hiç bir farzın ruhsatı olmadığı gibi, hiç bir sünnetin de şiddeti yoktur. (Yapılması sıkı tutulmamıştır.)

Ey Kumeyl, (şunu bil ki her zaman) günahların iyiliklerinden, gafletin zikrinden ve Allah'ın sana verdiği nimetler, yaptığın amellerden daha çoktur. Ey Kumeyl, sürekli olarak Allah'ın verdiği nimet ve afiyetten yararlanmaktasın; o halde sen de sürekli O'nun hamd-ü senâsı, tesbih ve takdisi, şükrü ve zikriyle meşgul ol.

Ey Kumeyl, Allah'ın: "... Allah'ı unutmuşlar da O da, kendilerini unutturmuştur onlara" deyip "İşte onlar fasıkların ta kendileridir."(3) diye fasık olarak nitelediği kimselerden olma sakın.

Ey Kumeyl, (sırf) namaz kılman, oruç tutman ve sadaka vermen önemli değildir; (asıl) önemli olan, namazını (ve diğer amellerini) temiz bir kalple Allah'ın râzı olduğu bir şekilde ve tam bir huşu içinde yerine getirmendir. Nerede ve neyin üzerinde namaz kıldığına dikkat et; bunları doğru ve helâl yoldan elde etmiş olmazsan, kabul olmayacaktır.

Ey Kumeyl, kalpte olan dile dökülür; kalp de aldığı gıdayla hayat kazanır; kalbine ve bedenine verdiğin yiyeceğe dikkat et; helâl olmazsa Allah, tesbih ve şükrünü kabul etmez.

Ey Kumeyl, şunu bil ve anla ki, biz, halkın emanetini vermemek hususunda kimseye izin vermemişiz; kim böyle bir izni benden nakletmişse, bâtil ve yalan söylemiştir ve yalanının cezâsı, cehennem ateşidir. Andolsun ki Resulullah sallâ'llahu aleyhi ve alih vefâtından az önce bana üç kere şöyle buyurdu: "Ya Ebe'l Hasan, emaneti sahibine teslim et, ister iyi adam olsun, ister fâcir; emanet ister büyük olsun, ister küçük, hatta iplik ve iğne bile olsa.

Ey Kumeyl, cihat ancak âdil imâmla câizdir ve ganimet ancak faziletli imâmla helâl olur.

Ey Kumeyl, eğer (Allah tarafından) peygamber gönderilmeseydi, fakat yeryüzünde takvâlî bir mü'min bulunup da (peygamberlerin vazifesini yüklenerek halkı) Allah'a dâvet etseydi, sence bu

işinde haklı mıydı, yoksa haksız mı? Vallahi, Allah onu bu işe tayin edip ve onu lâıyk kılmadıkça haksızdır.(4)

Ey Kumeyl, din Allah'ındır; onun başına resul, nebi yahut vâsiden (Allah'ın tayin ettiğı halifeden) başka kimsenin geçmesine izin vermez.

Ey Kumeyl, (rehberlik makâmı) sadece, nübüvvet, risâlet ve imâmetle sınırlıdır; geriye kalan ya tâbi olup izleyenlerdir, yahut da sapık ve bid'at ehli olanlardır. "Allah ancak takvalılardan (iyi amellerini) kabul eder."(5)

Ey Kumeyl, Allah; Kerim, Halim (cezâ vermede acele etmeyen), Azim ve Rahim'dir. O, ahlâkını bize tanıtmış, onlarla sıfatlanmayı ve halkı da aynı yöne sevketmeyi emretmiştir bize. Biz de bu vazifeyi hiç karşı gelmeksizin yerine getirdik, hiç bir nifâk göstermeden icra ettik, yalanlamadan tasdik ettik ve şüphe etmeden kabullendik.

Ey Kumeyl, ne itâat edilmek için dalkavukluk yaparım, ne sözümden çıkmasınlar diye (boş) vaadlerde bulunurum, ne de bana Emir-ül Mü'minin desinler diye göçebelerin vereceğı yemeğe rağbet ederim.

Ey Kumeyl, (mal, makâm vb.) bir şeyi elde eden, fâni bir dünyayı elde etmiştir. Biz ise, ebedî ve bâki bir âhireti elde ettik.

Ya Kumeyl, herkes âhirete doğru hareket etmekte; bizim âhirette rağbet ettiğimiz şey, Allah'ın rızası ve muttakilere vereceğı cennetin yüksek dereceleridir.

Ey Kumeyl, yeri cennet olmayan kimseyi, elemli bir azâp ve sürekli bir zilletle müjdele!

Ey Kumeyl, ben her durumda Allah'a, verdiği tevfiık ten dolayı hamd ediyorum. Şimdi istersen, kalk (git) artık.

MUHAMMED İBN-İ EBİ BEKR'İ MISIR'A VALİ TAYİN ETTİĞİNDE KENDİSİNE BUYURDUĞU TAVSİYELERİ

Bu, Allah'ın kulu Emir-ül Mü'minin Ali'nin, Muhammed ibn-i Ebi Bekr'i Mısır'a vali tayin ettikleri

zaman kendilerine verdikleri emirnâmedir.

Ona, Allah'tan çekinmesini, gizlide, açıkta O'na itaat etmesini, O'ndan korkmasını, Müslümanlara yumuşak, facirlere sert davranmasını, zimmilere adaletli olmasını, mazlumun hakkını (zalimden) almasını, zalime karşı şiddet göstermesini, halkın işlediği suçları affetmesini, mümkün olduğu kadar ihsanda, bağışta bulunması

nı emrediyor. Allah-u Teâla ihsanda ve iyilikte bulunanlara mükâfat, günahkârlara ise ceza verir.

Yine ona, Mısır halkını itaat ve birliğe davet etmesini emrediyor. Zira, onlar için bunda afiyet ve çok mükâfat vardır ki, onlar bu mükâfatın ne hesabını bilirler, ne de hakikatini idrak ederler.

Yine ona, halka alçak gönüllülük kanadını germesini, oturduğu yerde ve bakışlarında onlara eşit davranmasını, hakta yakınlarını kendisinden uzak olanlarla eşit tutmasını, halkın arasında adaletle hükmetmesini, hükümetini adalet üzere kurmasını, heva ve hevese uymamasını, Allah için olan bir işte, kınayanların kınamasından korkmamasını tavsiye ediyor. Zira Allah, kendisinden çekinen, itaat ve emrini başkalarının emrine (hoşnut olmasına) tercih eden kimselerle beraberdir.

Yazan: (Hz. Ali(a.s)'ın özel katibi) Ebu Rafi oğlu Ubeydullah.

Muhammed İbn-i Ebî Bekr'i Mısır'a valî olarak gönderdikten sonra mısırlılara hitaben yazdıkları mektuptan seçmeler Allah'ın kulu Emir-ül Mü'minin Ali'den, Muham-med ibn-i Ebi Bekr'e ve Mısır halkına:

Selamun aleykum.

Ey Muhammed, mektubun gelip bana ulaştı, sorduğun soruyu anladım, yapılması gerekli olan ve Müslümanların durumunu düzeltebilecek şeyler için gayret göstermen beni hoşnut etti. Bu işlerin, senin iyi niyetli ve iyi görüşlü olduğundan ileri geldiğini anladım.

Her oturup kalkmada, açıkta ve gizlide Allah'tan çekinmelisin. Halk arasında yargıda bulunduğunda, onlara tevazu kanatlarını ger; onlara iyi muamelede bulun; güler yüzlü ol. Bakışta

da, görüşte de tarafları bir tut, fark gözetme ki, büyükler (kudret sahipleri) senin onlardan yana olmanı beklemesinler (kendilerine meylettğini sanmasınlar); zayıflar da adaletinden meyus olmasınlar. Müddeiden (davacıdan) beyyine (iki âdil şahit) iste; inkar edene ise yemin ettir. Bir kimse kardeşiyle sulh ettiğinde, o sulhu geçerli kıl; yalnız bu sulhla helali haram, haramı da helal etmek isterlerse o hariç; sadık, vefalı, hayâlî, edepli, takvalı fakihleri, facir, yalancı, hilekâr ve düzenbazlara tercih et. İyi iş yapan salih kimseler kardeşin; facir, gaddar, sahtekâr kimseler ise düşmanın olmalıdır. Benim en çok sevdiğim kardeş, Allah'ı herkesten daha çok anan ve O'ndan daha çok korkan kimsedir. Senin de inşaallah bu kimselerden olmanı ümit ederim.

Sorumlu olduğunuz işler ve kendisine doğru ilerlemekte olduğunuz sonuç hususunda size Allah'tan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Zira Allah-u Teâla Ku'ran'da buyurmuştur ki: Herkes kendi kazancının rehinidir."(6) Yine buyurmuştur ki: "Allah kendisinden (azabından) sakınmanızı emretmektedir ve herkesin dönüşü de Allah'a doğrudur."(7) Başka bir yerde de: "Andolsun Rabbine ki onların hepsinden yaptığı işleri soracağız."(8) diye buyurmaktadır. Öyleyse Allah'tan çekinin; takvalı olun; çünkü bu sıfat (yani takva) diğer hiçbir özelliğın içermediğı hayırları içermektedir ve diğer hiçbir şeyle elde edilmeyen dünya ve ahiret hayırlarını, onunla elde etmek mümkündür. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Çekinenlere, "Rabbimiz ne indirdi size?" denince, "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel hareket edenlere güzel bir mükâfat var; ahiret eviyse elbette daha da hayırlıdır ve çekinenlerin evleri, gerçekten de ne güzeldir."(9)

Ey Allah'ın kulları, bilin ki çekinenler, hem gelip geçiveren dünyanın faydalarını elde ettiler; hem de bir zaman sonra gelecek ahiretin faydalarını elde edecekler. Onlar dünya ehlinin dünyalarına ortak oldular; ama, dünya ehli onların ahiretine ortak olamadı. Allah-u Teâla Kur'an'da buyuruyor ki: "De ki: Allah'ın, kulları için meydana getirdiğı süslenilecek şeylerle rızık olarak verdiklerinin içinden tertemiz şeyleri, kim haram etmiştir ki? De ki: Bunlar, dünyada inanan kişilerindir, ahiretteyse yalnız onlara aittir..."(10)

Çekinenler, dünyada konakladılar, en güzel bir konaklayışla, dünya nimetlerini yediler en güzel bir yeyişle.

Ey Allah'ın kulları, bilin ki Allah'tan çekinip, Peygamber'in Ehl-i Beyt'ine saygınızı koruduğunuzda diğer fırkaların namaz, oruç ve sadakaları sizlerden daha çok olmuş olsa bile, sizler, O'na en güzel ibadet, en güzel zikir ve en güzel şükrü etmişsinizdir; sabrın, şükrün, gayret göstermenin en yüce mertebelerine ulaşmışsınızdır; çünkü bu durumda sizler Allah'a daha çok vefalı,

dostlarının ve Rasulullah'ın Ehl-i Beyt'inden olan ulü-l emrin hayrını daha çok isteyen
kimselersiniz.

Ey Allah'ın kulları, ölümden, onun yaklaşmasından, meşakkatinden sakının; ölüm için azık hazırlayın. Çünkü o büyük bir mesajla gelip çatmada; ya beraberinde hiç bir şerri (kötülüğü) olmayan bir hayır veya hiç bir hayrı olmayan bir şerle ulaşır. Cennete, cennet için iş yapandan daha yakın kim var; cehenneme de cehennem ehlinde daha yakın kim olabilir? Öyleyse, nefsiniz ölüm hususunda sizinle çekişmek (onu aklınızdan çıkarmak) istediğinde, ölümü çok anın. Çünkü ben Peygamber-i Ekrem sallâllâhu aleyhi ve alih'in şöyle buyurduğunu duydum: "Lezzetleri yok eden şeyi (yani ölümü) çok anın." Şunu da bilin ki, ölümden sonraki merhaleler, Allah'ın affedip bağışlamadığı kimse için ölümden daha çetin ve daha şiddetlidir.

Ey Muhammed, bil ki, seni en fazla askerimin bulunduğu beldeye (Mısır'a) vali tayin ettim. Bu ülkede, kendi nefsinden, dininden korkman, günde bir saat bile olsa bu hususta düşünmen gerekir. Halktan birisini hoşnut etmek için Allah'ı gazaba getirme! Sakın. Çünkü Allah'ın rızası her şeyin bedelidir; ama hiçbir şey Allah'ın bedeli olamaz. Zalime karşı şiddetli ol; onun önünü al (yapacağı kötü işi engelle); iyi iş yapanlara karşı yumuşak davran, onları kendine yaklaştır, kendine sırdaş ve kardeş kıl.

Sonra, namazına dikkat et; bak nasıl kılıyorsun; çünkü sen imamsın. Bir imam, halka namaz kıldırır, onların namazında bir noksanlığa sebep olursa onların bütün günahı o imamın üzerine olur; fakat o imamın arkasında namaz kılan kimselerin namazından bir şey eksilmez (onların namazı doğrudur). Bir imam, namazı kâmil bir şekilde kılsa, arkasında namaz kılan kimselerin sevabı kadar, onların sevabından bir şey eksilmeksizin, sevap alır. Abdestine de dikkat et; zira abdest namazın kâmil olmasına sebep olur. Abdestli olmayan kimsenin namazı batıl olur. Şunu da bil ki, amellerinden her birinin kabul olup olmaması, senin namazına bağlıdır. Namazını yok eden kimse, İslam'ın diğer hükümlerini daha çok yok eder.

Ey Mısır halkı, yaptığının söylediğinizi, gizli halinizin açıktaki durumunuzu tasdik etmesi, söylediğinin yaptığınıza ters düşmemesi için gayret edin. Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih: "Ben ümmetim için ne mü'minden korkarım, ne müşrikten. Çünkü mü'mini Allah, imanı yüzünden kötülükten korur; müşriki de şirki yüzünden rezil ve kahreder. Fakat sizlere diliyle güzel söz söyleyen, hareketiyle çirkin işlerde bulunan ve hiç bir kimseden de korkusu olmayan, tatlı dilli münafıktan korkuyorum." buyurmuştur. Yine Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih şöyle

buyurmuştur: "İyiliklerinden hoşnut olup, kötülüklerinden üzülen kimse gerçekten de mü'mindir."
Yine buyurmuştur ki: "Şu iki özellik münafık bir kimsede bir araya toplanmaz: Güzel tutumlu olmak, sünneti iyice bilmek."

Ey Ebu Bekr'in oğlu Muhammed, bil ki, en üstün din bilgisi, dinde vera'lı olmak (şüpheli şeylerden sakınmak) ve Allah'ın emrine amel etmektir. Allah-u Teâla bizi ve seni O'na şükretmekte, O'nu anmakta, hakkını eda etmekte, itaatını yerine getirmekte muvaffak kılsın. Şüphesiz, O iştirici ve yakındır. Bil ki dünya, bela (imtihan) ve fena, ahiret ise beka ve mükâfat (ceza) yurdudur; mümkün olduğu kadar, baki kalanı, fani olan şeye tercih et, onu süsle. Allah-u Teâla, emrettiği şeylerde kusur etmememiz, alıkoyduğu şeylere yaklaşmamamız için bize gösterdiği şeyleri görmeyi, anlattığı şeyleri anlamayı bize nasip eylesin. Tabii ki sen dünyadaki nasibini elde etmeye mecbursun, fakat ahiret nasibini elde etmeye daha çok muhtaçsın. Öyleyse biri ahiret, diğeri dünya için olan iki işle karşılaştığında ahiret işine öncelik ver. Mümkün olduğu takdirde hayır işe daha fazla ilgi göster; niyetini o işte halis et, güzelleştir. Allah-u Teâla hayır ve hayır ehlini seven kulu, onu yapmaya muvaffak olmasa bile, niyeti miktarınca mükâfatlandırır; o hayır işi yapan kimsenin aldığı sevap kadar sevap alır, inşaallah.

Sonra, Allah'tan sakınmayı (takvalı olmayı) ve sonra da İslam'ın kapsamlı yedi kuralını sana tavsiye ediyorum: Allah'tan kork; Allah için olan bir işte hiçbir kimseden çekinme; çünkü en iyi söz, amelin doğruladığı sözdür. Bir konuda iki çeşit yargıda bulunma; zira iki çeşit yargıda bulunduğun takdirde haktan (doğru yoldan) saparsın. Kendin ve ailen için sevdiğin şeyi, halkın ve milletin için de sev; kendin ve ailen için sevmediğin, beğenmediğin şeyi onlar için de sevme, beğenme. Allah katında mazur görüleceğin bir işe sarıl. Halkın durumunu düzelt, onları düzene sok. Hak yolunda kendini tehlikelere at; Allah için olan bir işte kınayanların kınamasından çekinme; yüzünü haktan çevirme. Bir Müslüman seninle istişare ettiğinde hayrını söyle ve kendini Müslümanların yakında ve uzakta olanı için bir örnek kıl. İyiliği emret ve kötülükten alıkoy. Sana ulaşan her musibete karşı sabırlı ol; çünkü sabır ve tahammül, işlerin en sağlamıdır. Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketi sana olsun.

Dünya ve Onun Zevklerini Yermesi Hususundaki Sözleri(1)

Dünyadan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Çünkü dünya, (zahiri) tatlıdır; yemyeşildir (görünüştü güzeldir); özelemlerle kaplanmış; çabuk elde edilen fakat hemen geçip giden zevkleri için

sevilir; dileklerle mamur olur, aldatmayla süslenir; fakat verdiği sevincin bekası yoktur; onun ansızın gelen musibetinden güvende olunmaz.

Pek aldatan, çok zarar veren, yok olup biten, geçip giden, yiyip bitiren ve helak edendir. Onu isteyenler, onu elde etmeye razı olanlar, dileklerini elde etseler bile, noksan sıfatlardan münezzeh olan, şanı yüce Allah'ın, şu: "(Dünya yaşayışı) gökten yağdırdığımız yağmura benzer; yeryüzünün bitkilerini sular, bünyelerine girer de onları yeşertir, yetiştirir; derken bitkileri kurur, ufalanır, yeller de onları savurur gider ve Allah'ın her şeye gücü yeter." buyruğundan öteye geçmez.(2)

Hiçbir sevinip gülen yoktur ki, ardından dünya onu kedere düşürmüş olmasın, ağlatmasın. Bolluğuyla bir karnı doyurursa, sonunda yokluğunu onun sırtına yükler. Onda bolluk getiren hiç bir yağmur yoktur ki bela bulutu onu izlemesin. Sabahleyin (birine) yardım ederse, akşamleyin artık onu tanımaz. Bir kimse için bir tarafı yutulması kolay, tatlı olursa, öbür yanı acı ve hastalık olur. Akşamleyin onda esenlik elbisesi giyen, korkulara düşerek sabahlamıştır.

Dünya aldatıcıdır, onda ne varsa hepsi de insanı aldatır. Fanidir, onda olanların hepsi de yok olur. Azıkları arasında günahlardan çekinmekten (takvadan) başka hiç bir şeyde hayır yoktur. Dünyadan az bir şeye razı olan, kendisini emniyete kavuşturacak çok şeyi kazanmaya yönelir. Ondandır çok şey elde edenin elde ettiği ebedi olarak kalmaz ve çok çabuk elinden çıkıverir.(3)

Dünya, nice güvenenlerini ansızın gelen musibetlere düşürmüş ve nice inananlarını yere vurmuştur; nice ihtiyatlı insanları aldatmış ve nice büyükleri hor-hakir etmiştir; nice mütekebbirleri aç ve fakir kılmış ve nice taht ve taç sahiplerini yüz üstü düşürmüştür.

Dünyanın saltanatı zilletir; yaşayışı bulanıktır. Tatlı suyu, acı ve tuzludur; tadı dili damağı acıtır.

Dirisi ölüme, sıhhatlisi hastalığa hedeftir; kuvvetli olanı yıkılmaya maruzdur. Malı-mülkü geçicidir. Azizi mağlup düşer, güvencede olanı zorluğa uğrar; ona sığınan yağmalanır. Bunları ise ölüm sekeratı ve iniltileri (can çekişmenin zorluğu) kıyametin dehşetleri ve adaletli bir hakimin karşısında durmak izler. "Kötülük edenleri, yaptıklarına karşılık cezalandırmak ve iyilik edenlere ise yaptıklarından daha iyi mükâfat vermek için."

Sizler, sizden önce daha uzun ömür sürenlerin, eserleri daha açık kalanların, sizden daha hazırlıklı olanların, orduları ve inatları sizden daha çok olanların yurtlarında değil misiniz? Onlar da dünyaya taptılar, hem de nasıl taptılar? Dünyayı seçtiler, hem de nasıl seçtiler? Sonra da

zilletle bu dünyadan göçüp gittiler. Peki, siz böyle (vefasız) bir dünyayı mı seçmektesiniz? Böyle bir dünyaya mı ihtiras ediyor, ona mı güveniyorsunuz?!

Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Kim dünya hayatını ve ziynetini dilerse onda yaptıklarının karşılığını tam olarak öderiz ve onlar bu hususta hiç bir zarara uğramazlar. Onlar öyle kişilerdir ki, onlara ahirette ancak ateş var, dünyada işledikleri işlerse boşa gitmiştir; zaten bütün işledikleri de boştur".(4) Bu dünya, ondan endişelenmeyen ve ondan korkmayan kimseler için, ne de kötü bir diyardır.

Bilin, bilirsiniz de, sizler onu bırakıp gideceksiniz. Dünya Allah-u Teâla'nın onu vafsettiği gibidir: "Bilin ki dünya hayatı, ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir bezentidir, aranızda bir övünmedir ve bir mal ve evlat çoğaltma gayretidir ancak."(5)

Her yüksek tepede, ihtiyacı olmaksızın bir yapı kurarak eğlenip duran, sağlam yapılar, kaleler yapıp ebedi kalacağını uman ve "kimdir bizden daha kuvvetli"(6) diyen kimselerden ibret alın; yine ibret alın kendi gözünüzle görmüş olduğunuz kardeşlerinizden; nasıl onlar, davetsiz olarak omuzların üzerinde taşınarak kabirlerine indirildiler; misafir çağrılmadan mezarlarına kondular. Sığındıkları yerler kabir, kefenleri toprak oldu, kurumuş kemiklerle komşu oldular. Öyle komşu ki, çağırana cevap veremezler ve zulmün önünü alamazlar (düşükleri zilleti gideremezler); ne birinin ziyaretine gidebilirler, ne de hallerini, hatırlarını soran olur. Kinleri yatışmış, halim olmuş kişilerdir; hasedleri ölmüş, gaflet içindeler. Onların ne ansızın saldırılarından korkulur, ne de yardımları ümit edilir. Onlar asla dünyaya gelmemiş kimseler gibidirler; nitekim Allah-u Teâla: "İşte bu, o kimselerin evleridir ki, ölümlerinden sonra çok az bir zaman dışında hepsi bomboş kalmıştır. Onlara varis olanlar biziz."(7) buyurmuştur. Yerin üstünü altıyla, genişliği daracık bir yerle, ehli-ayali gurbetle, ışığı zulmetle değiştirmişlerdir. Yerden ayrıldıkları (topraktan yaratıldıkları,) gibi tekrar ayakları yalın, bedenleri çıplak oraya döndüler. Amelleriyle birlikte dünyadan, ebedi bir hayata göçtüler, orada mesken edindiler.

Nitekim noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah da şöyle buyurmuştur: "Önce nasıl yarattıysak, tekrar yaratacağız; bu vaadimizdir bizim ve gerçekten de yapacağız".(8)

GANİMETLERİN EŞİT TAKSİM EDİLMESİNE İTİRAZDA BULUNANLARA Yönelik HUTBEsİ
Ey insanlar, biz rabbimize, mabudumuza ve zahirî ve batınî nimetleri, bizim tarafımızdan azıcık

bile güç ve kudret sarfı olmaksızın, sadece kendi minneti ve fazlı ile, bunlara karşı şükredip etmeyeceğimizi sınamak için bize bağışlayan velinimetimize hamd-u sena ediyoruz. Allah, şükredenin nimetini artırır; küfran-ı nimet edenin ise cezasını verir. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka bir mabud yoktur, eşi ve ortağı yoktur, tektir, samed (muhtaçların sığınağı)dir. Yine şehadet ederim ki, Muhammed sallâllâhu aleyhi ve alihi O'nun kulu ve elçisidir. Onu insanlar, beldeler ve hayvanlar için bir rahmet olarak gönderdi. O'nun bağışladığı bir nimet, minnet ve ihsandır. Allah'ın salat ve selamı ona ve Ehl-i Beyt'ine olsun.

Ey insanlar, Allah katında kadri, değeri en yüksek olan, Allah'ın emrine en çok uyan, O'na en çok itaat eden ve Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alihi'nin sünnetine en çok tabi olan, Allah'ın kitabını ihya etmek için en çok çaba gösteren kimsedir. Allah'a, Resul'üne itaat etmek, kitabına ve Peygamber'in sünnetine uymak dışında, hiçbir kimsenin bizim yanımda bir üstünlüğü yoktur. İşte bu, gözümüzün önünde olan Allah'ın kitabı ve aramızda bulunan Peygamber'in siretidir; cahil, muhalif ve Allah'tan yüz çevirenlerden başka hiçbir kimse bunlardan habersiz ve bunları bilmemiş değildir. Allah-u Azze ve Celle (halkın eşit olması, ayrıcalıkların iptali hakkında) şöyle buyurmaktadır: "Ey insanlar, şüphe yok ki biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve sizi aşiretler, kabileler haline getirdik tanışasınız diye; şüphe yok ki Allah katında sevabı en çok ve derecesi en yüce olanınız, en fazla çekineninizdir."(9)

Öyleyse şerefli, değerli ve sevimli olanınız, Allah'tan en çok sakınanınızdır. Allah'a, Resul'üne itaat eden kimseler de böyledir. Allah-u Teâla şöyle buyurmaktadır: "De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyun da Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan ve rahimdir."(10) Yine buyuruyor ki: "Allah'a itaat edin ve Peygamber'e itaat edin, eğer yüz çevirerseniz, Allah da kâfirleri sevmez".(11)

Daha sonra yüksek bir sesle şöyle buyurdu: Ey Muhacir ve Ensar topluluğu ve ey Müslümanlar! Müslüman olmanızla Allah'a ve Peygamber'e minnet mi ediyorsunuz? Eğer doğru söylüyorsanız (gerçek Müslüman iseniz), sizler Allah'a ve Peygamber'e minnettarsınız, onların size minnetleri vardır.

Sonra da şöyle buyurdu: Bilin ki, kim yüzünü kıblemize döndürür, kestiğimiz hayvanın etinden yer, Allah'tan başka bir mabut olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederse, biz de Kur'an'ın hükümlerini, İslam'ın (ganimet ve beytülmal hakkındaki) paylarını onun hakkında uygularız. Allah'tan sakınmak ve O'na itaat etmek dışında, hiçbir

kimsenin hiçbir kimseye bir üstünlüğü yoktur. Allah-u Teâla bizi ve sizi çekinenlerden, korku ve üzüntüsü olmayan dostlarından eylesin.

Bilin ki, elde etmeyi dilediğiniz, rağbet ettiğiniz, (değişmesi ve fani olmasıyla) size öğüt veren (bela oklarıyla) sizi hedef alan bu dünya, sizin eviniz değildir; kendisi için yaratılmış olduğunuz konağınız da değildir; ona davet de edilmemişsinizdir. Bilin ki o, sizin için baki değildir; siz de orada baki kalmayacaksınız. Sakın dünyanın çabuk elde edilen, kolayca elden çıkan peşin lezzet ve malı sizi aldatmasın! Zira sizleri ondan sakındırmış, vasfını açıklamışlardır; kendiniz de onu tecrübe edip akıbetini beğenmemişsinizdir. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, öyleyse bayındır etmekle mükellef olduğunuz evlerinize doğru koşun; öyle bayındır evler ki, hiçbir zaman harab olmaz, ebediyete dek ayakta durur. Allah, sizleri o evlere teşvik ve davet etmiştir, mükâfatınızı da o evlerde size vermeyi kararlaştırmıştır.

Ey muhacir ve ensar topluluğu ve ey din ehli! Bakın, Kur'an'da vasfedildiğiniz özellikler, Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in huzurunda haiz olduğunuz makamlar ve cihat yapmakla faziletlendiğiniz savaşlar soy-sopla mıydı? Yoksa amel ve itaat yapmakla mı? Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, Allah'ın size verdiği nimetleri, sabırla ve Allah'ın kitabında korumalarına mükellef olduğunuz kimselere (Ehl-i Beyt'e) riayet etmekle sona vardırın. Bilin ki, Allah'ın buyurduğu tavsiyeleri ve takvayı

koruduğunuz takdirde dünyanıza ait şeylerin azalmasının size hiçbir zararı olmaz; ama mükellef olduğunuz takvayı zayi etseniz korumaya çalıştığınız hiç bir malın size faydası olmaz. Öyleyse ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrine teslim, kazasına (ve kaderine) razı, belaları karşısında ise sabırlı olun.

Ama (göz diktiğiniz) ganimete gelince, hiçbir kimsenin başka birisine bu konuda üstünlük hakkı yoktur. Allah-u Teâla onları taksim etmiş; bu ganimetler Allah'ın malıdır; siz ise Allah'a teslim olan kullarısınız; işte bu da hepimizin itiraf ettiği, hakkaniyetine şahadet ettiğimiz ve karşısında teslim olduğumuz Allah'ın kitabıdır; Peygamber'in ahdi de halen bizim aramızdadır. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun; öyleyse (Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine) teslim olun. Buna (bu eşit taksime) razı olmayan, istediği şekilde yüzünü çevirebilir. Çünkü Allah'ın emriyle amel eden ve hükmüyle hükmeden kimsenin korkusu olmaz. "Onlar öyle kimselerdir ki ne bir korku vardır onlara, ne de mahzun olur onlar." "Onlardır kurtulup muratlarına erenler."

Rabbimiz Allah'tan, bizi ve sizi itaat ehlinden etmesini ve kendisinin yanında olan şeylere ilgimizi artırmasını niyaz ederiz. İşte söylediklerimi duydunuz; Allah'tan kendim ve sizin için mağfiret diliyorum.

MALLARIN YERİNDE HARCANMASI HUSUSUNDAKİ SÖZLERİNDEN BİR BÖLÜMÜ

Sıffin savaşında Hz. Ali'nin ashabından bazıları, Muavi-ye'nin kendi tarafına geçenlere olan mal bağışını görünce -zaten insanlar da dünya uşağıdırlar- Emir-ül Mü'minin Hz. Ali aleyhi'sselâm'a şöyle dediler: "Siz de bu maldan bağışta bulunun, eşrafa, soylulara, muhalefet etmesinden ve ayrılmalarından korktuğunuz kimselere öncelik tanıyın (onların payını çoğaltın). Duruma hakim olduğunuzda dönüp adaleti uygulamaya başlarsınız, (ganimeti de) eşit olarak onların arasında taksim edersiniz." İmam cevapta şöyle buyurdu:

Muaviye'ye galip olmak için kendilerine buyruk yürütmeye memur olduğum Müslümanlara adaletsizlikte bulunmayı mı öneriyorsunuz bana? Andolsun Allah'a, gece gündüz birbirini kovaladıkça, gökte yıldızlar birbirlerini izledikçe bu işe yaklaşmam, bu mallar benim şahsi malım olsaydı, yine de halka eşit olarak dağıtırdım; oysaki onların kendi malıdır.

Bir müddet sustuktan sonra buyurdular ki: Malı olan, fesada düşmekten korkmalıdır. Hakkı olmayana bir malı vermek, haddi

aşmak ve israftır. Bu (israf) da şahsı, halk arasında yüceltir, yüksek bir mevkie çıkarır; fakat Allah katında hor-hakir eder. Malını haketmeyen ve layık olmayan kişiye veren insan, o adamın teşekküründen mahrum kaldığı gibi hayrından da kendisi değil, başkaları yararlanır. Böyle birisine dostluk gösteren ve teşekkürde bulunan bir kimse de olursa, o bir dalkavuk ve yalancıdır ancak. Ondan yine önceden aldığı şeylerin benzerini elde etmek için ona yaklaşır; fakat ayağı kayıp (zor bir duruma düşüp) yardıma ve yaptığı iyiliğin karşılığına muhtaç olduğu bir zaman en kötü dost ve en alçak arkadaş olur.

Allah yolunda cimrilik yapıp cahillere bağışta bulunduğu müddetçe, ismi onların ağzında dolaşır.

Hangi talih bundan daha kötü ve daha çirkin olabilir? Hangi ihsan bundan daha faydasız ve daha neticesizdir? Mal elde eden, onunla akrabalara yardım etmelidir, misafir ağırlamalıdır, zorda kalan ve esir düşenleri zorluk ve esaretten kurtarmalıdır, borçlu, yolda kalmış, fakir ve evlerinden göç ettirilmiş kimselere yardımda bulunmalıdır. Kendini sevabı olan işlere, hakları

eda etmeye zorlamalıdır; böylece bu özelliklerle dünya şerefini ve ahiret faziletini kazanmış olur.

HZ. ALİ (A.S.)'İN MUTTAKİLERE DÜNYAYI VASFEDİŞİ

Cabir ibn-i Abdullah Ensari şöyle diyor: "Basra savaşında Emir-ül Mü'minin ile beraberdik, İmam kendisine karşı savaş açanların (Talha, Zübeyr ve Aişe'nin) savaşından kurtulduğunda gecenin son vakitleri bize uğradı ve: "Ne hususunda sohbet ediyorsunuz?" diye sordu. "Dünyayı kınamak hakkında konuşuyoruz." dedik; buyurdular ki:

"Ya Cabir! Niçin dünyayı kınıyorsunuz? Daha sonra Allah'a hamd-u sena edip şöyle buyurdular: Niçin bir grup dünyayı kınıyor ve onda zahitlik iddiası ediyor? Dünya, doğrulara doğruluk yurdudur; anlayanlara afiyet (kurtuluş) evidir. Ondan azık toplayana zenginlik diyarındır. Peygamberlerin secde yeridir. İlâhi vahyin indiği yerdir. Meleklerin ibadet yeridir. Allah dostlarının meskenidir. Evliyaullahın alış veriş yurdudur. Orada rahmet elde ederler; orada cenneti kazanırlar.

Ey Cabir, dünya, ölümü açıkça haber verdiği, kendisinden ayrılacağımızı seslenip bildirdiği, zevalini anlattığı halde, kimdir ki onu kınar, yermeye kalkar? Dünya belalarıyla (ahiret) belasını gösterir ehline; sevinciyle onları (ebedi bir) sevince teşvik eder. Allah'ın azabından korkutmak ve ebedi nimete teşvik etmek için geceleri musibet getirdiği gibi sabahları da nimet ve esenlik doğurur. Günahtan pişmanlık duyanlar kınarlar onu. (Başkalarıysa kıyamet günü överler onu.)(12) Çünkü dünya sadakatle onlara hizmet etmiştir. Dünya onlara akıbeti anlatmıştır, onlar da anlamışlardır; öğüt vermiştir onlara, onlar da öğüdünü kabul etmişlerdir. Onları (cehennemden) korkutmuştur, onlar da korkmuşlardır; onları (cennete) teşvik etmiştir, onlar da ona rağbet etmişlerdir.

Ey dünyanın aldatışlarına kapılıp onu kınayan, ne vakit dünya senin kınamanı hakketti? Ne zaman dünya aldattı seni? Toprağa atıp çürüttüğü babalarının helak oldukları yerlerle mi; yoksa yer altına attığı analarının yattığı yerlerle mi aldattı seni? Ne kadar kendi ellerinle hastalara bakıcılık yaptın? Ne kadar sakatlara hizmet ettin; onların ilacını aradın; onları iyileştirmek için doktorlara başvurdu da maksadına ulaşamadın, (çaresi olmadı ve) ihtiyacın karşılanmadı? Dünya onlara yaptığıyla, sana örnek verdi; halleriyle halini (ölmeleriyle öleceğini) gösterdi. Yarın, dostlarının sana bir faydası olmaz; sesin de bir yere ulaşmaz. Hastalığın, açıkça ölümden haber verdiği, dert ve elemin şiddetlendiği bir zaman, artık iniltinin bir faydası olmaz; feryatla ağlamak

ölümü önlemez; göğüs sıkışır, boğaz tıkanır; ne bir ses duyar, ne de bağırp çağırarak korkar.

Ölüm anlarındaki üzüntü ne de çok ve uzun

sürelidir! Sonra onu tabutun içerisine bırakıp (mezarlığa) götürürler. Dört el onu nakledip uzun bir süre kalmak için kabrin dar yerinde (lahda) yan üstü yatırırılar. Artık zenginlik elden çıkmış, ömür tükenmiştir, şefkatli dostlar onu terkederler; merhametli davrananlar ondan ilişkilerini keserler; dostları ona yaklaşmaz. Ziyaretçileri evine uğramaz, evi çeki düzene girmez. Hiçbir yerden nişane bulamaz, her yerden habersiz kalır. Varisler mirası bölmeye koşarlar, geride bıraktığı mal taksim edilir; günahı, vebali ise onun üzerine olur, günahlar onu kuşatır. Önceden hayır bir iş yapmış olursa kazancı temiz olur; fakat önceden kötü bir iş yapmışsa akıbeti helak olmakla sonuçlanır. Hayatının sonu, ölüm; ziyaretgâhı, kabir olan bir kimseye, dünyada (bir kaç günlük) ikametinin ne faydası olur. Bu, öğüt bakımından (öğüt alanlar için) yeterlidir.

Ey Cabir, yeter artık, benimle beraber gel; Cabir diyor ki: İmam'la birlikte bir kabristana vardık, İmam kabristan ehline şöyle seslendi: Ey toprağa döşenmiş, gurbete düşmüş kişiler, bıraktığınız evlerde oturulmaktadır, mallarınız paylaşıldı, zevceleriniz nikâhlandı. Bu bizim size verdiğimiz haber, sizden ne haber var?" İmam biraz sükut ettikten sonra başını kaldırıp şöyle buyurdular: "Göğü yükselten ve yeryüzünü yayan Allah'a and olsun ki eğer onların konuşmalarına izin verilseydi, "Bizler, en hayırlı azığın takva olduğunu gördük." derlerdi. Daha sonra buyurdular ki: Ey Cabir, eğer istiyorsan geri dön.

İMAN, RUHLAR VE ONLARIN farklarıyla İLGİLİ HUTBESİ

Bir kişi, Hz. Ali alehi'sselâm'ın huzuruna gelip: Halktan bazıları diyorlar ki: "Kul imanlıyken zina etmez; imanlıyken şarap içmez; imanlıyken faiz yemez; imanlıyken haksız yere kan dökmez." dedi. Bu söz bana öyle ağır geldi, göğsümü öyle sıktı ki, sanıyorum namaz kılan, ben öldüğümde beni toprağa verecek olan, (o öldüğünde ise) benim kendisini toprağa vereceğim bu kul, küçük bir günah işlemekle imandan çıkıyor? İmam aleyhi'sselâm buyurdular ki: Kardeşin doğru söylemiştir; zira Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'den şöyle buyurduğunu duydum: "Allah-u Teâla halkı üç grup olarak yaratmıştır, onların her biri için de bir yer tayin etmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Sağ taraf ehli, amma sağ taraf ehli, ne sevinç içerisinde ve sol taraf ehli, amma sol taraf ehli ne kötü durumdadır ve bir de ileri geçenler ki herkesten ileri geçmişlerdir; onlardır mabutlarına yaklaştırılanlar."(1)

Herkesten ileri geçenlere gelince, onlar mürsel veya gayr-i mürsel peygamberlerdir. Allah-u

Teâla onların vücutlarında beş ruh var etmiştir: Kudsiyet ruhu, iman ruhu, kuvvet (cismanî kudret) ruhu, şehvet (maddi istekler) ruhu, beden ruhu (ayrılmasıyla hayatın son bulacağı ruh).

Kudsiyet ruhu ile peygamberlik ve kudsiyet makamına ulaşırlar; iman ruhu ile Allah'a ibadet ederler, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar; kuvvet ruhu ile düşmanla savaşırlar ve geçimlerini temin ederler; şehvet ruhu ile yenilecek ve içilecek şeylerin tadını alırlar, helal olan hanımlarla evlenirler; beden ruhu ile, yürürler, hareket ederler. Bu grubun günahları bağışlanıp affedilmiştir.

Allah-u Teâla buyuruyor ki: "O peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık. Allah, onların bazılarıyla konuşmuş, bazılarının da derecelerini yüceltmıştır. Meryem oğlu İsa'ya apaçık deliller verdik, onu Ruh-ul Kudüs'le kuvvetlendirdik." (2) Yine bütün peygamberler hakkında buyuruyor ki: "Onları, kendinden bir ruhla, imanla kuvvetlendirmiştir." (3) Yani bu ruhla onlara ikramda bulunup onları diğerlerinden üstün kılmıştır; bunlar mağfiret edilmiş kimselerdir.

Daha sonra Kur'an-ı Kerim sağ taraf ehlini zikretmiştir; onlar gerçek mü'minlerdir. Allah-u Teâla onların vücudunda dört ruh bırakmıştır: İman ruhu, kuvvet ruhu, şehvet ruhu, beden ruhu.

Mü'min bir kul, bazı haller kendisinde oluşmayınca kadar bu dört ruha sahiptir. "Bu haller nedir?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu: "Birincisi, Allah-u Teâla'nın buyurduğu şeydir: "İçinizden yaşayışın en aşağılık çağına, iyice ihyiyarlayana kadar ömür sürdürenler de vardır ki bildikleri şeyleri bilmez olurlar." (4) İşte böyle bir adamın bütün ruhları zayıflar; fakat imandan çıkmaz. Zira (bir günah işlememiştir,) onu böyle yapan ve bu hale getiren Allah'tır. Artık o adam namaz vaktini tanımaz, gece namaz kılmaya, gündüz oruç tutmaya gücü yetmez; işte bu onun iman ruhunun zayıflamasını gösterir; fakat ona bir zararı olmaz, inşaallah. Nitekim o adamın şehvet ruhu da zayıflar; çünkü en güzel kızlar bile onun gözünün önünden geçse onlara asla ilgi duymaz. Ama beden ruhu onda baki kalır, ölüm anına kadar onunla hareket eder, onunla yürür.

Bu ihtiyar adamın hali (akıbeti) hayırdır; çünkü Allah onu bu hale getirmiştir.

(İkincisi,) bazen gençliğin kuvvetli döneminde insana bazı haller arız olur, insanın hatalı işleri yapma kararı almasına sebep olur, kuvvet ruhu ona cesaret verir, şehvet ruhu, günahı onun nazarında süsler, beden ruhu ise yularından çıkar ve insan (bu faktörlerin birleşmesiyle) günaha düşer. Günah işlediğinde iman ondan ve o da imandan ayrılır. Artık tövbe etmedikçe iman geri dönmez. Tövbe eder, velayeti tanırsa (ulü-l emr'e itaatte bulunursa) Allah tövbesini kabul eder; tekrar günaha baş vurursa velayeti terketmiş sayılır, Allah da onu cehennem ateşine atar.

Sol taraf ehline gelince, onlar Yahudi ve Hristiyanlardır. Allah-u Teâla (onların hakkında) şöyle buyurmaktadır: "Kendilerine kitap indirdiğimiz kimseler, Peygamberi, (yani Muhammed ve onun vasilerini İncil ve Tevrat kitaplarının tanıttığı şekilde) evlerindeki oğullarını tanır gibi tanırırlar; amma gene de içlerinden bir kısmı bilebile gerçeği gizler. Hak, Rabbindendir. Artık, sakın şüpheyne düşenlerden olma."(5)

Bildiklerini gizledikleri için Allah-u Teâla onları bu belaya duçar etti, iman ruhunu onlardan alıverdi, vücutlarında yalnız üç ruhu, kuvvet, şehvet ve beden ruhunu bıraktı.

Daha sonra onları hayvanlara ilhak edip şöyle buyurmuştur: "Onlar, ancak hayvanlara benzerler, hatta yol yordam bakımından hayvandan da sapıktır onlar."(6) Zira hayvanlar da, kuvvet ruhu ile yük taşırlar, şehvet ruhu ile yem yerler, beden

ruhu ile hareket ederler. Soru soran adam (bu sözleri duyduktan sonra) İmam'a: "Kalbimi dirilttin" dedi.

KOMUTANLIĞA ATAYIP Sıffın'egönderdiğiZiyad İbn-İ Nazr'a tavsiyeleri

Her sabah ve akşam Allah'tan kork, çekin; gurura kapılmaktan sakın; hiçbir halde nefsinin beladan emin sanma (ondan gafil olma). Bil ki nefsinin, kötülüğünden korkarak, istediği şeylerin çoğundan uzak tutmazsan bu dilekler, seni pek çok zararlara sokar ve sonunda bu isteklerden uzaklaşmaya mecbur kalırsın. Öyleyse nefsinin engel ol; onu zulüm, sapıklık, tecavüz ve sınırları aşmaktan alıkoy.

Seni, bu orduya komutan olarak tayin ettim; sakın onları küçümseme, onlara karşı büyüklük taslama. En değerliniz, takvalı olanınızdır. Alimlerinden öğren, cahillerine öğret; akılsızlarını başışla. Çünkü, sen ancak ilim ışığında, eziyet ve cahillik yapmaktan sakınmakla bir hayır kazanabilirsin.

Sonra İmam ona bazı emir ve yasakları içeren bu mektubu verdi:

Bil ki, öncü askerler ordunun gözleridir; bunların gözleri de, gözcülerdir. Kendi memleketinden çıkıp düşmana yaklaştığında gözcüleri, her semte, dere ve ormana, gizli ve örtülü yerlere,

göndermekten usanma, bıkmama; çünkü düşmanlarınız size baskın yapabilir ve pusu kurmuş olabilirler. Beklenmedik bir durum ortaya çıktığında veya istenilmeyen bir vukuat olduğunda, savaşa hazırlıklı olmak amacıyla onlara askeri tatbikat yaptır; bunun dışında, ordu, kabile ve bölüklerini sabahtan akşama kadar yürütme.

Düşmanla karşılaştınız mı, yahut düşman sizinle buluştu mu, ordugahınızı yüksek yerlerin yanlarına, yahut dağ eteklerine, yahut da (geçit vermeyecek) ırmak kıyılarına kurun ki, sizin için bir yardımcı ve düşmana karşı siper olsun; ister bir yönden, ister iki yönden olsun düşmanla savaşınız. Düşmanın ansızın baskınından emin olmanız, korkudan rahatlamanız için de dağların yüksekliklerine, tepe başlarına, nehirlerin yüksek yerlerine gözcüler dakin. Kondunuzmu hep birden konun; göçtünüzümü hep birden göçün. Gece basınca dinlenmek istediğinizde ordugâhın çevresine, mızrak ve siperle kuşanmış nöbetçiler dakin. Düşmanın baskınına uğramamanız ve gafil avlanmamanız için, ok atıcılarınız da onların yanında yer alsın. Sen (ordu komutanı), şahsen orduyu gözetlemeli ve korumalısın. Sabaha dek uykuya dalma, pek az uyu veya uykun suyu ağızda çalkalamak gibi olsun. Düşmana ulaşana kadar durumun ve âdetin (programın) böyle olmalıdır. Savaşta ağırbaşlı ol, acele etmekten sakın; (kaçırılması düşmanın galibiyetine sebep olacak bir) fırsat ele geçerse o başka. Sakın düşman saldırıya geçmeden veya benden bir emir almadan savaşa başlama. Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun.

HADİS rAVİLERİNİ tanıtması

Süleyman b. Kays Emir-ül Mü'minin Ali aleyhi'sselâm'a şöyle dedi: "Ben Selman, Ebuzer ve Mikdad'dan Kur'an tefsiri ve Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih'in hadisleri hususunda bazı sözler duymuşum; yine sizler tarafından da bu sözlerin teyid ve tasdik edildiğini işitmişim, daha sonra bu konu hakkında halk içinde rivayet edilen ve bunlara ters düşen bazı sözler görüyorum; acaba halk (Peygamber'in hadisi hususunda) kasıtlı olarak yalan söylüyor, Kur'an'ı, bilerek kendi reyleriyle mi tefsir ediyorlar?"

Hız. Ali aleyhi'sselâm şöyle buyurdu: "Şimdi sorduğun sorunun cevabına dikkat et: İnsanların ellerindeki hadislerden bir kısmı hak bir kısmı ise batıldır; bazıları gerçektir, bazılarıysa yalandır. Bazıları, önceki hükmü geçersiz kılan (nasih), bazıları ise hükmü geçersiz kılınandır (mensuhtur). Umumi olanı var, hass olanı var. Manası apaçık olanı olduğu gibi, şüpheli olanı (tevile ihtiyacı duyulana) da vardır. Doğru ezberlenmiş ve korunmuş olanı da vardır, yanlış anlaşılmış olanı da vardır.

Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in zamanında bile o kadar yalan hadis uydurdular ki, Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih minbere çıkıp: "Ey insanlar bana yalan söz isnat eden ve benim adıma yalan söz konuşan çoğalmıştır; kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, cehennemde yerini şimdiden hazırlasın." diye buyurdu. Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in vefatından sonra da ona yalan sözler isnat edildi.

Sana dört çeşit kişiden hadis gelir, bunların beşincisi yoktur: Biri münafıktır; kendisini mü'min olarak gösterir, Müslümanların yaptıklarını yapar, günden ve bilerek Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'e yalan isnat etmekten çekinmez. İnsanlar, onun münafık ve yalancı olduğunu bilselerdi hadisini asla, gerçek olarak kabul etmezlerdi. Ama halk, "Bu Rasulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in sahabesidir, onu görmüş, ondan duymuştur" der, durumunu bilmeksizin sözünü kabul ederler. Oysa Allah, münafıkların durumunu, hallerini en güzel şekilde beyan etmiştir: "Onları gördün mü bedenleri (zahirleri) hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin." (7) Bu grup Peygamber'den sonra ayrıldılar, çeşitli yerlere dağıldılar, yalan ve iftira ile halkı ateşe çağıran dalalet imamlarına (öncülere) yaklaştılar, yanaştılar, onlar da onları işlerde yetki sahibi kıldılar; fetva ve kadılık makamını onlara verip (halkın malını, canını, namusunu onların yetkisine bıraktılar,) onları, halkın boynuna bindirdiler (onları yetki sahibi ettiler). Onlar vasıtasıyla dünyadaki servetleri yiyip sömürdüler. Kendin de biliyorsun ki (hedefsiz) insanlar, Allah'ın koruduğu kimseler hariç, dünyaperest hükümdarlara tabidirler; dünya, onların aradıkları nihai hedeftir. İşte bu, o dört çeşit raviden biridir.

İkincisi; Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'ten bir söz duymuştur; fakat hataya düşmüştür; gerektiği gibi zihnine yerleştirmemiştir; bile bile de yalan söylemiyor ve yanlış amel ediyor ve: "Ben Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'ten böyle duydum" diyor. İnsanlar, onun hadisi yanlış anladığını bilselerdi, sözünü kabul etmezlerdi; o da yanlış olduğunu bilseydi, o hadisi rivayet etmez, onunla amel de etmezdi. Bu da ikincisidir.

Üçüncüsü ise; Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in bir şeyi emrettiğini işitmiştir; fakat Resulullah sonradan onu nehyetmiştir; o kişiye bunu bilmez. Yahut bir şeyden nehyettiğini duymuştur; oysa sonradan onu emretmiştir; ondan haberi yoktur. Geçersiz kılınmış hükmü bellemiştir, nesheden hükmü bellememiştir. Müslümanlar, hükmün kaldırıldığını bilselerdi, onu reddederlerdi. Onun kendisi de reddederdi. Bu da üçüncü kişidir.

Bir dördüncüsü de vardır ki; ne Allah'a yalan isnat eder, ne de Resulüne. Allah'tan korktuğundan

ve Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in kadrini bildiğinden yalandan nefret eder. Ne yanlış anlamıştır, ne duyduğunu unutmuştur, aksine duyduğu her şeyi aynı şekilde bellemiştir. Onu gerçeğe uygun olarak rivayet etmektedir; o söze ne bir şey katar, ne de ondan bir şey eksiltir. Hükmü kaldıran (nasih) sözü bilir, onunla amel eder; geçersiz kılınmış hükmü (mensuhu) de bilir, onu terkeder. Zira Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in de Kur'an gibi nesheden, nesholunan muhkem ve müteşabih hadisleri vardır. Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in de iki yönü olan, genel ve özel emirleri vardır. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Peygamber, size ne verirse alın onu ve neden

vazgeçmenizi isterse vezgeçin ondan."(8)

Rasulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in sözünü doğru idrak edemeyen, Allah'ın ve Resulü'nün o sözle neyi kasdettiğini bilmeyen, anlamayan kimseler de onun sözünü duyuyorlardı. Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in ashabından her soru soran (cevabını) anlamazdı; onlardan soru sorup fakat cevabını anlamayan kimseler de vardı. Hatta bir çöl arabının, bir garibin veya kitap ehlinde birisinin gelip bir şey sormasını ve Peygamber'in onlara vereceği cevabı duyup bilmek (anlamak) isterlerdi.

Fakat ben her gün Peygamber'in huzuruna varırdım, benim için evi boşaltır, bana her şeyden bahsederdi, bütün ashabın bundan haberi vardı, başka hiç kimseye de böyle davranmadığını herkes biliyordu. Bazen benim evime gelirdi, ben de onun yanına gittiğimde, hanımlarını bile odadan dışarı çıkarırdı, benden başka hiç bir kimse o odada kalmazdı. Sorduğumda cevap verirdi, sustuğumda ve sorum bittiğinde o başlardı. Gece ve gündüz, gök, yer, dünya, ahiret, cennet, cehennem, ova, dağ, nur, zulmet hakkında nazil olan her ayeti bana okur ve yazdırırdı, ben de kendi elimle onları yazardım. Onların kıyamete dek olan te'vil ve tefsirini, nasih, mensuh, muhkem, müteşabih, has ve umum (özel ve genel) olanını, nerede ve ne hakkında nazil olduğunu açıklardı.

İSLAM'IN Temelleri, TÖVBE VE MAĞFİRET DİLEMENİN HAKİKATİ İLE İLGİLİ SÖZLERİNİN BİR BÖLÜMÜ

Kumeyl b. Ziyad der ki: "Emir-ül Mü'minin Ali aleyhi'sselâm'dan: "İslam'ın erkânı nedir?" diye sordum. Buyurdular ki: İslam'ın erkânı yedidir:

1- Sabrın esas ı olan akıl. (Akıl olmaksızın sabretmek mümkün değildir.)

2- İrzı (namus ve şerefi) korumak ve doğru konuşmak.

3- Kur'an'ı gerekli şekilde okumak.

4- Allah için sevmek, Allah için nefret etmek.

5- Muhammed salla'llâhu aleyhi ve alih'in Ehl-i Beyt'inin hakkına riayet etmek ve onların velayet makamını tanımak.

6- Kardeşlerin hakkını gözetmek ve onları müdafaa etmek.

7- Komşularla iyi geçinmek.

İmam'dan: "Ey Emir-ül Mü'minin, bir kul günah işliyor, sonra da mağfiret diliyor; acaba mağfiret dilemenin haddi (gerçeğı) nedir?" diye sordum. İmam şöyle buyurdular: Ey Ziyad oğlu (Kumeyl), mağfiret dilemenin haddi tövbedir. "Yalnız bu mu?" dedim, "Hayır" buyurdular. "Öyleyse nasıldır?" dedim; buyurdular ki: "Kul bir günah işlediğinde tahrik ile esteğfirullah" diyor. "Tahrik nedir?" diye sordum; buyurdular ki: "Dil ve dudakları hareket ettirmektir; ardından hakikatin gelmesini istiyor" dedi. "Hakikat nedir?" diye sordum. "Kalple tasdik etmek ve mağfiret dilediğı günahı tekrarlamamaya karar vermektir." buyurdular. Kumeyl: "Eğer böyle yaparsam mağfiret dileyenlerden sayılır mıyım?" diye sorunca İmam şöyle buyurdu: "Hayır." Kumeyl: "Peki nasıl yapmalı?" dediğimde, buyurdular ki: "Çünkü sen henüz mağfiret dilemenin aslına ulaşmamışsın." Kumeyl: "Mağfiret dilemenin aslı nedir?" diye sordum, İmam buyurdular ki: "Mağfiret dilediğı günahı tövbeye dönmektir; işte bu ibadet edenlerin ilk derecesidir. Bir de günahı terkedip mağfiret dilemenin altı manası vardır:

1- Geçmişe pişmanlık duymak.

2- Ebedi olarak (günaha) dönmemeye karar vermek.

3- Kendi ile diğer yaratıklar arasında bulunan hakları eda etmek.

4- Her farz olan işte Allah'ın hakkını eda etmek.

5- Haramla oluşan etleri, deri kemiğe yapışacak derecede eritmek; sonra yerine (helalle oluşan) yeni et meydana getirmek.

6- Vücuda günahın tadını tattırdığın gibi, ona itaatın da meşakkat ve acısını tattırmak.

HZ. ALİ (A.S)'IN VEFATI SIRASINDA, OĞLU İMAM HASAN'A YAPTIĞI VASIYETİ(9)

Bu, Ebu Talip oğlu Ali'nin vasiyetnamesidir. Mü'minleri, Allah'tan başka bir mabudun olmadığına, tek ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna, kâfirler sevmese de, bütün dinlere galip gelmesi için onu doğru yol ve hak dinle göndermiş olduğuna şehadet etmelerini vasiyet ederim. Allah'ın salat ve selamı Muhammed sallâ'llâhu aleyhi ve alih'e olsun. Namazım, ibadetim, hayatım, ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir; eşi, ortağı yoktur, bana bu emredildi ve ben, O'na teslim olanların ilkiyim.

Ey Hasan! Sana, bütün evladıma, Ehl-i Beyt'ime ve bu yazım kime ulaşırsa ona, Allah'tan sakınmayı vasiyet ederim. Müslüman olarak ölün, hepiniz birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sarılın, tefrikaya düşmeyin. Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in şöyle buyurduğunu duydum: "İki kişinin arasını bulmak, bütün namazlardan, oruçlardan daha faziletlidir." Helak edici ve dini temelden yok eden (ahlak), arabozuculuk ve fitne çıkarmaktır. La kuvvete illa billah (Allah'ın kudretinden başka hiçbir kudret yoktur). Allah-u Teâla'nın kıyamet gününün hesabını size kolaylaştırması için akrabalarınıza bakın (onları koruyun), onlarla iyi ilişki kurun.

Allah için, Allah için, yetimleri koruyun; sakın gözünüzün önünde onlar zayi olmasınlar. Ben Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bir yetimi kendisini idare edebilene kadar gözetir, ona bakarsa Allah, cenneti ona farz kılar; nitekim yetimin malını yiyen kimseye de cehennemi farz kılmıştır."

Allah için, Allah için, Kur'an'a riayet edin; onu anlamakta(10) başkaları sizden öne geçmesin.

Allah için, Allah için, komşularınızın hakkını gözetin; Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih onları tavsiye etmiştir; komşular hakkında o kadar tavsiyede bulunuyordu ki, onları da miras alanlardan kılacağını sandık.

Allah için, Allah için, Rabbinizin evini ziyareti, haccetmeyi bırakmayın; hayatta bulundukça o evi boş bırakmayın; çünkü o ev terkedilirse mühlet bile verilmez sizlere azap gelip çatar. O evin ziyaretine gidenin geri getirdiği en küçük hediye, geçmiş günahlarının affedilmesi olur.

Allah için, Allah için, namazı bırakmayın; çünkü o, en iyi amel ve dininizin direğidir.

Allah için, Allah için, zekât verin; o Rabbinizin gazabını yatıştırır.

Allah için, Allah için, Ramazan orucunu tutun; çünkü o ateşe karşı bir siperdir.

Allah için, Allah için, fakirler ve yoksulları gözetin; onları kendi yaşantınızda ortak kılın.

Allah için, Allah için, mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle cihat edin. Ancak iki kişi cihat edebilir; biri hidayete ermiş imam (önder), diğeri ise ona uyan, itaat eden kişi.

Allah için, Allah için, Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alihi'nizin evlatlarının hakkını gözetin; sakın onları savunmaya kadir olduğunuz halde, aranızda zulme uğramasınlar.

Allah için, Allah için, Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alihi'nizin bid'at çıkarmayan, bid'atçıya da sığınak vermeyen ashabını gözetin; Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi ashabı hakkında tavsiyede bulunmuştur; onlardan veya başka kimselerden bid'at çıkarıcıları ve bidatçılara sığınak verenleri ise lanetlemiştir.

Allah için, Allah için, kadınlarınızın ve malik olduğunuz köle ve cariyelerin haklarına riayet edin; Peygamber'inizin en son sözü şundan ibaret idi: "İki güçsüz grubu size tavsiye ediyorum: Kadınları ve malik olduğunuz köle ve cariyeleri."

Namaz, namaz, namaz! Allah hakkında hiçbir kimsenin

kınamasından korkmayın; Allah, size kötülük ve zulüm yapmak isteyen kimsenin şerrinden sizi korur. Halkla, Allah'ın emrettiği şekilde güzel bir dille konuşun. İyiliği emredip kötülükten alıkoymayı terketmeyin; çünkü (bunu yapmadığınız takdirde) Allah, en kötü olanlarınızı başınıza geçirir; sonra (şerlerinden kurtulmak için) dua edersiniz; duanız kabul olmaz.

Ey evlatlarım, birbirinizle güzel ilişkiniz olsun, birbirinizi görüp gözetin, birbirinizin ihtiyacını giderin, birbirinizden ayrılmayın, birbirinizden yüz çevirmeyin, tefrikaya düşmeyin. İyilik etmek ve kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın ve Allah'tan korkun, sakının, şüphe yok ki Allah'ın cezası çok çetindir. Allah-u

Teâla siz Ehl-i Beyt'i korusun ve Peygamber'inizin izlerini sizinle korusun. Sizi Allah'a ısmarlıyorum. Sizi selamlıyor ve Allah'ın rahmet ve bereketinin üzerinize olmasını diliyorum.

Sonra bu dünyayı terkedinceye kadar hep "la ilahe illellah" diyordu.

Dipnotlar

(1)- Bu cümle Kur'an'dan iktibastır. Al-i İmran/34.

(2)- Furkan/63

(3)- Haşr/19

(4)- Yani rehberlik ve tebliğ gibi ilâhî görevleri, ancak Allah'ın tayin ettiği kimseler üstlenebilir.

(5)- Maide/27.

(6)- Müddessir/45.

(7)- Âl-i İmran/28.

(8)- Hicr/92.

(9)- Nahl/30.

(10)- A'raf/32.

(1)- Bu sözleri merhum Razi az bir farkla Nehc-ül Belağa'nın 109. hutbesinde nakletmiştir.

(2)- Kehf/44.

(3)- Nehc-ül Belağa'da: "Çok şey elde edense, kendisini helak edecek şey elde etmiştir" diye geçer.

(4)- Hud/15.

(5)- Hadid/20.

(6)- Fussilet/16.

(7)- Kasas/58.

(8)- Enbiya/104.

(9)- Hucurat/14.

(10)- Âl-i İmran/31.

(11)- Mazmunu Âl-i İmran /32. ayetinden alınmadır.

(12)- Parantezdeki cümle Nehc-ül Belağa'da geçer. Sonraki cümleler, bu cümleyle bağlantılı olduğuna göre bu cümle, buradaki nakilden düşmüştür.

(1)- Vakıâ/8-11.

(2)- Bakara/253.

(3)- Mücadele/22.

(4)- Nahl/70.

(5)- Bakara/145-146.

(6)- Furkan/42.

(7)- Münafıkun/4.

(8)- Haşr-7.

(9)- Bu vasiyetten sadece kitabın gerektirdiği miktarı aktardık.

(10)- Nehc-ül Belağa'nın nakline göre: "onunla amel etmekte."

Konunun Devamı

Yetimlerden, kötürümlerden, ihtiyarlardan bilhassa çaresi olmayan ve kimseden bir şey dilemeyen kimselerin durumlarıyla ilgilen; onlara (beyt-ul maldan) azık tayin et. Çünkü bunların hepsi Allah'ın kullarıdır. Onları bu durumdan kurtarmak, azıklarını vermek, haklarını temin etmekle Allah'a yaklaş. Zira amellerin ihlası, niyetlerin doğruluğuna bağlıdır.

Ayrıca halktan bazıları, kendi ihtiyaçlarını hakim huzurunda bizzat dile getirmediikleri takdirde, işlerinin kendilerinin gıyabında yürütüleceğinden emin olmazlar. Bu ise, valilere ağırdır. Fakat hakkın hepsi de ağırdır. Ancak Allah, hayırlı bir sonuca varabilmek için sabredip de Allah'ın sabredenlere vaat ettiği sevabın gerçek olduğuna inananlara o yükü hafifletir. Sen de bu sınıftan ol, Allah'tan yardım dile.

Zamanının bir kısmını ihtiyaç sahiplerine ayır; bu süre içerisinde kendini onlara vakfet; bunların işlerine bakmak için, zihnini her türlü meşguliyetten temizle; onları huzuruna çağır, yanında oturt ve onlarla görüşüp dertlerini dinle; seni yücelten ve sana makam veren Allah için tevazu et.

Askerlerinden, yardımcılarından, koruyucularından, güvenlik ekibinden hiç kimse onları korkutmasın, onlara mani olmasın, o mecliste (halkın huzurunda) alçak gönüllü ol; onlarla yüz yüze geldiğinde, konuştuğunda yumuşak davran ki, onlar seninle konuşmak istediklerinde korkmadan, çekinmeden konuşsunlar. Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih'in birçok yerde: "Zayıfın korkup çekinmeden, dili dolaşmadan sözünü söyleyip kuvvetliden hakkını alamadığı toplum ne temizliğe ulaşır, ne kutluluğa kavuşur." buyurduğunu duymuşumdur.

Sonra onların sert konuşmalarına, söz söylerken ağır laflar edenlerine tahammül et; darılmayı, sinirlenmeyi, onlarla görüşmekten kibirlenerek kaçınmayı da bırak ki, Allah da bu yüzden sana her taraftan rahmetlerini açıp yaysın; O'na itaat edenlerin sevaplarını sana versin. İhsanda bulunduğun zaman, minnet yükleme ki, verdiğin ona sinsin; vermediğin zaman da güzellikle, özür dileyerek, tevazu ederek verme ki, hiç olmazsa isteyen kişi rahatsız olmasın. Şüphesiz, Allah-u Teâla tevazu eden kimseleri sever.

Yardımcılarından en aziz ve değerlisi, herkesten daha yumuşak davranan, müracaat edildiğinde daha güzel karşılayan, zayıf ve güçsüzlere daha çok lütufta bulunan kimseler olmalıdır, inşaallah.

Bazı işler de vardır ki, bizzat senin yapman gerekir. Bunlardan biri, kâtiplerinin cevap veremeyecekleri mektuplara cevap vermendir. Biri de halkın ihtiyacı sana arzedildiğinde, o ihtiyaçları gidermendir. Biri de kâtip ve hazinedarların yetkilerine bırakılan bütçeleri inceleyip öğrenmektir. Bu vazifede gevşeklik gösterme ve işi geciktirmeyi de ganimet bilme. Kalben ve fikren rahatlamaman için bu işlerden her birisine ilgili amirlerle konuşup tartışacak bir memur tayin et. Herhangi bir işi, o işle ilgilenen yetkiliyle istişare ettikten ve üzerinde düşünüp taşındıktan sonra imzala. Her işin şefi, nezaretçisi, (doğru bildiği) hükmü vermede senden çekinmemeli, icra edilemeyecek görüşleri de dile getirmemelidir.

Her günün işini, o gün gör. Çünkü her gün yapılacak bir iş vardır. Temiz niyetle ve halkın esenliğe erişmesi için yapılan bütün işler ve sarfedilen bütün vakitler Allah için olsa da, sen vakitlerin en üstününü ve en büyük bölümünü kendinle Allah arasındaki kulluğa ayır.

Allah için dinini halis kılan ve yalnız Allah için olan farzlara, bilhassa dikkat et. Gecende, gündüzünde bedenî ibadetlerini, gerektiği gibi eda et. Ama müstehap namazlar yalnız Peygamber'e gerekli kılınmıştır. Zira Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "Gece-nin bir kısmında

uyanıp namaz kıl, senin için nafîle olarak; (bu namaz, sana mahsustur ve farz namazlardan fazla bir namazdır;) umulur ki Rabbin seni beğenilmiş ve övülmüş bir makama ulaştırır."(1) Allah, bu vazifeyi yalnız Peygamber'e mahsus kılmış, bu vesileyle de ona ikramda bulunmuştur; başkaları için bu, ihtiyarî ve müstehap bir ameldir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Kim farz olmayan bir hayır işlerse, şüphe yok ki Allah, ona mükâfatta bulunur."(2) Öyleyse Allah'a ve O'nun keremine yaklaştırmaya sebep olan her işi çok yap. Farizeleri, kusursuz ve noksansız bir şekilde, meşakkatli olsa bile yerine getir. Halka namaz kıldırmanın zaman, namazı uzatıp onları usandırmadan, çabuk, fakat erkânını yitirmeden kıldır; çünkü halk içinde hasta ve işi olan vardır. Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alihî benî Yemen'e gönderdiği zaman Resulullah'a: "Onlara nasıl namaz kıldırırım?" diye sordum; "En zayıfının kıldığı namaz gibi kıldır, insanlara karşı merhametli davran." buyurdular.

Bütün bunlardan sonra derim ki: Buyruğunun altında bulunanlardan uzun müddet gizli kalma; çünkü valilerin halka görünmemeleri sıkıcıdır (halkı sıkar); valilerin işler hakkında bilgisiz kalmasına yol açar. Onlardan gizlenmek, valilerin birçok şeyi bilmelerine engel olur. Dolayısıyla büyük şeyler onlara küçük görünür; küçük şeylerse gözlerinde büyür; güzel ve iyi, çirkin görünür; çirkinse güzelliğe bürünür; hakla batıl birbirine karışır gider. Vali de bir insandır ancak; bir işi ondan gizlerlerse bilemez, gizli kalanları göremez. Sözün üzerinde doğruyu yalandan ayıracak bir alamet bulunmamaktadır. Öyleyse hakların karışmasını önlemek için perdeyi incelt. Sen iki kişiden birisin ancak: Ya hak yolunda eli açık, cömert birisin; o halde gereken hakkı verdikten sonra ve iyi iş gördükten sonra neden gizlenesin? Ya da cimri birisin; bağışından ümidini kestikten sonra artık halk senden bir şey istemez ki; o halde ne diye onlara görünmeyesin? Kaldı ki halkın sana müracaatlarının çoğunun sana bir ağırlığı yoktur; ya zulme uğradıklarından şikâyetçi olur; ya da adalet isterler. Anlattığım şeylerden yararlan; hidayetini, saadetini garantileyen şeyle yetin, inşaallah.

Sonra yöneticilerin kendi reyleriyle hareket eden, tekebbürde bulunan, muamelede insafları az olan bazı adamları olabilir; bunların sebeplerini gidererek onları kökten yok et. Yakınlarına, yanında bulunanlara özel bir arazi verme veya yüklerini başkalarına yükleyerek diğer insanlara zararı dokunacak şekilde su kullanmada ve ortak bir işe girişmede anlaşma yapmaları için destek olma; bunun yararı sana değil, onlara olur, ayıbı ise dünya ve ahirette sana kalır. İşler sana ulaştığında, adaletle hükmet. Yakın olsun, uzak olsun, kime gerekiyorsa hakkını ver; bu hususta sabırlı ol, mükâfatını Allah'tan iste, akrabaların ve yakınların hakkında bile haktan ayrılma; işin sonunu düşün; isterse ona ağır gelsin bu iş; hayır olduğu sence malumsa yapmaktan

çekinme; hakkını yerine getir.

Her ne zaman (yanlış anlaşılma) sonucu halk zalim olduğun düşüncesine kapılırsa (işin gerçeğini dile getirip yaptığını yorumlayarak) mazeretini onlara açıkla ve sana olan kötümserliği gider. Bu (halkla yüzyüze gelip meseleyi onlarla ortaya koymak) nefsin için bir riyazet ve buyruğun altındakilere de yumuşaklıkla muamelede bulunmaktır. Bu vesileyle halkı güzel ve yumuşak ahlak vesilesiyle hak yola hidayet etmekten ibaret olan muradına da erersin.

(Dış siyaset ve düşmanla muamele konusuna gelince:) Düşmanın, seninle barışmak isterse reddetme. Barışta Allah'ın rızası, ordunun huzuru vardır; böylece sen de sıkıntılarından kurtulmuş olursun; şehirlerinse güvenliğe kavuşmuş olur. Ama barıştıktan sonra da düşmanından sakın; çünkü çok kere düşman yaklaşır, gafil olmanı bekler. Şu halde ihtiyatla hareket et, ihtimali olan her tehlikenin önüne sed çek, bütün işlerde de Allah'a güven. Bir sorun çıkıp da düşmanla barışmak veya düşmana güvence vermek zorunda kalırsan, verdiğin söz ve yaptığın antlaşmaya riayet ederek nefsini ona verdiğin söze (ahde) kalkan yap. Çünkü Allah'ın farzlarından hiç biri ahde (antlaşmaya) bağlı kalmak gibi değildir. Dilekleri birbirine aykırı, reyleri, akideleri, dinleri çeşit çeşit olduğu halde tüm milletler (verdikleri söz ve imzaladıkları) antlaşmalarına bağlıdırlar. Çünkü antlaşmayı bozmanın ve gaddarlığın vahim sonuçlarını, müşrikler dahi idrak etmiş ve bağlılığı gerekli saymışlardır. Durum böyle iken sen (ey Müslümanların emri) antlaşmanı bozma, antlaşmaya bağlılığı bir kenara itme, buna riayet et, hıyanette bulunarak düşmanını aldatma; çünkü bu hususta Allah'a karşı cürette bulunan, çok cahil bir kimsedir. Allah ahdini, güvencesini kulları arasında bir rahmet olarak yaymıştır, o herkesin rahat edeceği bir emniyet kalesidir ve herkesin sığınacağı bir haremdir. Herkes ona doğru koşar. Onu bozmak, ona hıyanet etmek, ona hile katmak olmaz.

Sakın karşılaştığın darlıktan dolayı Allah adına verdiğin ahdi bozmaya kalkışma. Zira senin, kurtuluş ümidi olan ve sonunda üstünlük umulan bir darlığa sabretmen, yarın kötü akıbetinden korkacağın bir hıyanetten, Allah'ın seni sorguya çekmesinden, dünya ve ahirette (özüünün) kabul olmamasından daha hayırlıdır.

Haksız olarak kan dökmekten sakın. Çünkü azaba sebep olmak, ağır belaya yol açmak ve nimetin ortadan kalkıp ömrün çürümesine sebep olmak bakımından hiç bir şey haksız olarak dökülen kan gibi etkili değildir. Kullar arasında döktükleri kanlar hakkında (kıyamet günü) bizzat Allah hükmedecektir. Öyleyse, haram olarak kan dökmekle makam ve kudretini korumaya

kalkışma. Çünkü bu, makam ve kudretin yok olmasına, onların zevale uğramasına sebep olur. Kendini Allah'ın gazabına uğratmaktan sakın. Allah-u Teâla zulümle öldürülenin mirasçısına (intikam almakta) bir kudret vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Kim zulümle öldürülürse mirasçısına, öldürene karşı bir kudret ve salahiyet verdik, ancak öldürmede aşırı gitmemeli; şüphe yok ki yardıma da mazhar edilmiştir o." (3)

Bilerek kan dökme hususunda ne Allah katında bir özrün kabul edilir, ne benim yanımda; çünkü cezası kısastır bunun. Suçluya ceza verdiğinde yanlışlıkla kamçın, yahut elin onun ölümüne sebep olursa, kudretine güvenip ululanarak, öldürülen kişinin velilerine, onun diyetini Allah'ın rızası için vermekten kaçınma.

Kendini beğenmekten, seni kendini beğenmeğe sevkeden şeylere güvenmekten ve övülmeyi istemekten çekin; çünkü bunlar, ihsan sahiplerinin ihsanlarını yok etmek, mükâfatlarını mahvetmek için, şeytanın gözettiği en güvenilir fırsatlardandır.

İdarende bulunanlara ihsanda bulunduğunda, onları minnet altında bırakmaya (ihsanını başlarına kakmaya) kalkışmayasın. Yaptığını çok görmekten de çekin. Söz verdiğinde, sözünden dönme; onlarla acele olarak da (gelişi güzel) konuşma. Başa kakmak, ihsanı yok eder; sözden dönüş, Allah'ın gazabına ve halkın nefretine yol açar; Yüce Allah: "Allah katında en beğenilmeyen şey yapmayacağınız şeyi söylemenizdir." buyuruyor.(4)

İşleri, zamanı gelmeden önce alelacele yapmayasın; yapma zamanı geldiğinde de bir işi ihmal etmeyesin; doğruluğu sence belli olmayan işi yapmakta da ısrar etmeyesin, ama doğruluğu açıkça olan işi de baştan savma. Her işi zamanında ve yerinde(AY1) yap.

Herkesle bir ve eşit olduğun şeylerde kendi payını çoğaltmaya kalkışma; herkesin gözettiği şeylerde gaflete düşme; çünkü sen, başkalarına da örneksin. Az bir zaman sonra işleri örten perdeler açılır, Allah'ın azameti zuhur eder ve mazlumların hakkı zalimlerden alınır.

Öfkeni yen, kendine sahip ol. Elini, dilini gözet. Bütün bu hâllerde hemencecik cezâ vermekten çekin; cezâyı geriye at. Öfkelendiğinde, kızgınlığının yatışması ve ihtiyarını kullanabilmen için göğe taraf bak. Bunları, Rabbine ulaşacağına inanarak derdini ve üzüntünü çoğaltmadıkça uygulayamazsın.

Bil ki, bu ahitnâmede senin hidayet olman için gerekli her şey hazırlanmış ve yazılmıştır. Allah dilerse, seni hidayet eder ve bizden gördüğün bütün şeylerden öğüt alma tevfikini sana verir. Sonuçta yönetimin adalet, üstün kanunlar, Peygamber'inin sünneti ve Allah'ın kitabındaki farzlar üzere kurulu olur ve bizim nasıl hareket ettiğimizi, gördüğün miktarda örnek edinir ve ahitnâmede sana verdiğim buyruklara uymaya kendini zorlarsın. Nefsine uymak hususunda bir gevşeklik göstermemen için bu kadar delil getirdim sana. Ancak Allah (c.c.) insanı kötü şeylerden korur ve hayırlı işlere muvaffak eder. Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in bana olan vasiyetlerinden bir kısmı da namaz, zekât ve kölelerin hakkına riayet etmeye teşvik konusuydu. Ben de bu ahitnâmeyi aynı tavsiyede bulunmakla sona erdiriyorum. Güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce Allah'tandır.

Ve, benim ve senin, kullar arasında mazeretleri keserek açık delilleri ikame etmemizi, kulların en güzel anışlarına, iyi ve yerinde övüşlerine mazhar olmamızı, şehirlerde iyi ve güzel eserler bırakmamızı, nimetin hakkımızda tam olgun olarak, lütuf ve ihsânın kat kat fazlasıyla verilmesini, benim de, senin de ömrümüzün kutlulukla ve şehit olarak tamamlanmasını, Allah'ın bol ve sayısız rahmetine, pek büyük kudretine, her dilenen şeyi lütfedip vermesine sığınarak, niyâz etmekteyim ve biz, gerçekten Allah'ın rızâsını istemekteyiz.

Allah'ın salâtı ve selâmı Resulullah'a ve tertemiz soyuna olsun.

DİYBAC İSMİYLE MEŞHUR OLAN HUTBESİ

Mahlukatı ve sabahı yaratan, ölüleri canlandırıp yayan, kabirdekileri diriltten Allah'a hamt olsun.

Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna, şeriki olmadığına ve Muhammed sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in O'nun kulu ve rasulü olduğuna şehadet ederim.

Ey Allah'ın kulları, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'a yönelenlerin sarıldıkları en üstün vesile: O'na, peygamberlerine ve bu peygamberlerin Allah indinden getirdikleri vahye inanmaktır; Allah yolunda cihat etmektir; cihat, İslam'ın en yüce kalesidir; Allah'ın birliğini (kelime-i tevhid olan "la ilahe illallah") ikrar etmektir; bu insanın fıtratındadır; namaz kılmaktır; çünkü din, namazdan ibarettir; zekâtı vermektir; bu da bir farizedir; ramazan ayının orucunu tutmaktır; o sapasağlam bir siperdir; hacca ve umreye gitmektir; hac ve umre yoksulluğu giderip günahları bağışlatır, günahları örter ve cennete gitmeye sebep olur; sıla-i rahimde bulunmaktır; o servetin artmasına, ömrün uzamasına ve sayının çoğalmasına vesile olur; gizlice sadaka vermektir; o

günahların bağışlanmasına vesile olur ve Allah'ın gazabını giderir; açıktan sadaka vermektir; o kötü ölümleri geri çevirir ve başkalarına iyilik yapmaktır, bu da kötü hadiselerden korur.

Allah'ı çok anın; bu anışların en güzelidir. Bu anma, nifaktan korunmaya ve ateşten kurtulmaya ve hayırların taksim edildiği vakit, sahibini Allah'a hatırlatmaya sebep olur. O'nu anış sesi arşın altına varır.

Çekinenlere vaat ettiği şeyleri kazanmaya çalışın; çünkü Allah'ın vaatleri vaatlerin en gerçek olanıdır. Vaat ettiği her şey, Vaat ettiği şekilde gelip ulaşacaktır. Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'a uyun; zira onun kılavuzluğu en üstün kılavuzluktur. Onun sünnetine uyun; çünkü onun sünneti, sünnetlerin en güzelidir. Kur'an'ı öğrenin; o sözlerin en güzeli, öğütlerin en kâmilidir. Kur'an'ı anlayın; çünkü o gönüllerin baharıdır. Kur'an'ın ışıyla şifa bulun; çünkü o gönüllerdeki hastalıklara şifadır. Onu güzel bir tarzda okuyun; zira o, kıssaların en güzelidir. "Kur'an okununca dinleyin ve susun. Umulur ki rahmete erirsiniz."(5) Kur'an'ın ilmini öğrendiğinizde kurtuluşa ermeniz için bildiklerinize amel edin.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki, bilgisiyle amel etmeyen alim, bilgisizliğinden kurtulması mümkün olmayan, şaşırıp kalan cahile benzer. Hatta ona karşı olan delil, daha büyüktür. İlminden sapmış olan bu alim Allah katında daha fazla yerilecektir ve hasreti, cehalet içerisinde şaşırıp kalan cahilden daha fazla olacaktır. Gerçi bunların her ikisi de şaşkın, fasit, saptırıcı, fitneye uğramış, helak olan, yolları boş ve beyhude, amelleri ise batıl olan kimselerdir.

Ey Allah'ın kulları, batıl hayallere kapılmayın sonra şüpheye düşersiniz; şüpheye düşmeyin sonra kâfir olursunuz; kâfir olmayın sonra pişman olursunuz; (dini işleri basite indirgeyip) nefsinize ruhsat vermeyin sonra dalkavuk olursunuz; böyle ruhsat vermeler sizi zalimlerin yollarına götürür de helak olursunuz; hak size sunulup tanıdığınızda onun üzerinde uzlaşma ve dalkavukluk yapmayın sonra apaçık bir ziyana uğrarsınız.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan çekinmek ileri görüşlülüktendir. Allah'a (rahmetinin çokluğuna) aldanmamak da muhafazakârlıktandır.

Ey Allah'ın kulları, insanlar arasında, en çok kendi hayrını isteyen, Rabbine herkesten daha çok itaat edendir. Ve en fazla kendisini aldatan da Allah'a en çok isyan edendir.

Ey Allah'ın kulları, Allah'a itaat eden emin olur ve sevince kavuşur; Allah'a isyan eden de ümitsizliğe kapılıp pişman olur ve kurtuluşa eremez.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan yakın dileyin; çünkü yakın dinin başıdır. O'ndan afiyet isteyin; zira afiyet büyük nimettir; onu (afiyeti) dünya ve ahiretiniz için ganimet bilin. Allah'tan başarı talep edin; çünkü başarı güçlü bir temeldir. Biliniz ki, kalbin kazandığı en iyi sıfat yakındır; yakının en güzeli de takvadır. Doğru işlerin en iyisi, sağlam olanlarıdır; en kötü işler ise yeni çıkan şeylerdir; her yeni çıkan şey bid'attir; her bid'at ise dalalettir; sünnetleri yok eden de bid'atlardır. Aldanan, dininde aldatılan kimsedir. Özenilen ve gıpta edilen ise dinini selamette tutan ve yakini güzel olandır. Mesut kişi, başkasından ibret alandır, kötü kişi de isteğine kapılıp aldanandır.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki riyanın azı da şirktir; amelde ihlas yakındır; nefsi istek ve arzular insanı ateşe götürür; heva ve heves ehliyle oturup kalkmak, Kur'an'ı unutturur, şeytanı hazır kılar. Nesiy(6) küfrü arttırmadır. İsyankârların amelleri Rahman olan Allah'ın gazabına sebep olur, Allah'ın gazabı ise insanı ateşe götürür. Hanımlarla boş yere konuşmak belaya sebep olur ve kalbi saptırır. Kadınlara şehvet gözüyle bakmak, kalp gözünün nurunu söndürür. Namahreme bir göz atmak bile şeytanın tuzağıdır. Sultanla oturup kalkmak cehennem ateşini alevlendirir.

Ey Allah'ın kulları, doğru söyleyin; Allah doğru söyleyenlerle beraberdir. Yalandan sakının, yalan imanın zıddıdır. Doğru konuşan kişi, kurtuluş ve ululuğun zirvesindedir; yalancıysa helak olma uçuğununun eşiğindedir. Hakkı söyleyin ki hakla tanınasınız. Hakla amel edin ki hak ehlinden olasınız. Emaneti sahibine iade edin. Sizinle ilişkilerini kesen akrabalarla ilişki kurun. Sizi mahrum bırakanlara iyilik edin. Antlaşma yaptığınızda ona bağlı kalın. Yargıda adaletli olun. Zulüm gördüğünüzde sabredin. Size kötü muamele yaptıklarında affedin; suçları affedin; nitekim siz de suçunuzun bağışlanmasını seversiniz. Babalarınızla övünmeyin.

"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; imandan sonra fasıklara ait adlar ne de kötüdür."(7) Şaka yapmayın. Birbirinize karşı öfkelenmeyin, kibirlenmeyin. Birbirinizin gıybetini etmeyin. "Hiç biriniz ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi?"(8) Birbirinize haset etmeyin; çünkü haset, ateşin odunu yiyip bitirmesi gibi imanı yiyip bitirir. Birbirinize karşı düşmanlık beslemeyin. Çünkü düşmanlık iyilikleri yok eder, bereketleri giderir.

Herkese selam verin; selamın cevabını selam verenin selamından daha güzel bir şekilde verin. Dul kadınlara, yetim çocuklara acıyın. Güçsüzlere, mazlumlara, borçlulara, Allah yolunda

savaşanlara, yolda kalmışlara, dilencilere, kölelere, efendileriyle kölelikten kurtulmaları için antlaşma yapan kölelere ve yoksullara yardımda bulunun. Mazlumun destekçisi olun. Farz hakları verin. Allah yolunda nefsinizle hakkıyla savaşın. Zira Allah'ın cezası çetindir. Allah yolunda cihat edin. Misafire hürmet edin. Güzel abdest alın. Beş vakit namazınızı vaktinde kılın; zira bu namazların Allah'ın katında yüce bir makamı vardır. (Nafle namazları terketmeyin.) "Kim farz olmayan hayır amelleri yaparsa, (bu onun için hayırlıdır) şüphe yok ki Allah, mükâfat veren ve her şeyi bilendir".(9) "İyilik etmek, kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın."(10) "Allah'tan nasıl sakınmak lazımsa öyle sakının ve ancak Müslüman olarak ölün."(11)

Ey Allah'ın kulları, bilin ki, arzular akli giderir, vaatleri (kıyamet günündeki ceza ve mükâfat vaatlerini) yalanlamaya yol açar, gaflete teşvik eder, hasret doğurur. Öyleyse siz de arzuları yalanlayın, çünkü arzu aldatmadır ve sahibi de günahkâr. Korku ve ümit halinde Allah için amel edin. İsteddiğiniz bir şey size verildiğinde şükredin ve bu nimeti elde etmekle yeni bir ümide varmayı kararlaştırın; çünkü Allah-u Teâla Müslümanlara, "iyilikte bulunanları iyilikle mükâfatlandıracağını ve şükredenlerin nimetini çoğaltacağını" bildirmiştir. Bilin ki, ben cennet gibi talep edeninin, cehennem gibi de kaçanının gaflete daldığı bir şey görmedim ve yine azıkların korunacağı ve batınların aşikâr olacağı bir gün için çalışan kimseden daha kazançlı bir tüccar görmedim. (Biliniz ki,) Haktan gelen yararla yetinmeyen kimse, batıla uyup zarar görür. Hidayetin doğru yola sevketmediği kimseyi, sapıklık zarara uğratar ve yakının yararından mahrum olan kimseye, şüphe zarar verir. Siz göçüp gitmeye emredilmişsiniz ve azık toplama yolu da size gösterilmiştir.

Biliniz ki, sizin için en fazla korktuğum şu iki şeydir: Uzun arzular peşinde koşmak ve nefse uymak.

Biliniz ki, gerçekten de dünya sırt çevirmiş ve fani olduğunu duyurmuştur. Gerçekten de ahiret bize doğru yönelmiş ve ulaşmak üzere olduğunu bildirmiştir. Duyun ve bilin ki, bugün hazırlık ve alıştırmaya, yarın ise yarışma günüdür. Yarışmayı kazananın ödülü cennettir, geride kalana ise cehennem var. Duyun ve bilin ki, siz mühlet olarak verilen sayılı günleri yaşıyorsunuz; ardındaysa çabucak ulaşan ölüm var. Kim bu sayılı günlerde, eceli gelip çatmadan ihlasla Allah'a kullukta ve iyi işlerde bulunursa, ameli ona fayda verir ve ölüm ona bir zarar vermez. Kim bu süreli günlerde, kullukta kusur eder, iyi işlerde bulunmazsa ölümü ona zarar verir ve amelinin de ona bir yararı olmaz.

Ey Allah'ın kulları, namazı vaktinde kılmak, zekâtı zamanında vermek, Allah'a huşu ile niyazda bulunmak, akrabalarınızla iyi ilişki kurmak, kıyamet gününden korkmak, dilenciği mahrum bırakmamak, güçsüze ikramda bulunmak, Kur'an'ı okuyup onunla amel etmek, doğru konuşmak, ahdinize ve antlaşmanıza bağlı kalmak ve emaneti sahibine geri vermekle dininizi güçlendirmeye koşun. Allah'ın sevabına ilgi gösterip azabından korkun. Mal ve can ile Allah yolunda cihat edin. Dünyadan, kendi canınızı (tehlikeden) kurtaracak miktarda azık toplayın. Hayır iş yapın ki, herkesin önceden gönderdiği hayıra ulaştığı günde, hayırla mükâfatlanasınız. Bu sözü söyleyip Allah'tan kendim ve sizin için de mağfiret diliyorum.

HAYRA TEŞVİK EDİCİ, AZAPTAN

KORKUTUCU, HİKMETLİ VE ÖĞÜT VERİCİ SÖZLERİ(12)

Bilin ki, hilekâr ve aldatıcı olan ateştedir. Öyleyse, Allah'tan korkun; O'nun kudret ve azametinden sakının. Allah-u Teâla kullarına hücceti tamamladıktan ve onları korkuttuktan sonra onların katından kovulmalarını ve tedricî olarak helaka düşmelerini sevmez. Tedricî olarak helaka düşmeden dolayıdır ki, kulun çabası hedeften sapar; ahde vefa etmeyi unuttur ve güzel iş yaptığını zanneder; daima batıl evhamlar ve aldatıcı ümitlere kapılarak kendisine gelen semavî haberlerden gaflet içerisinde yaşar, kendi nefesine zorluklar hazırlar ve bütün güç ve gayretiyle kendisini helak eder. Alınan ahd gereğince Allah'ın verdiği mühleti kullanır. Gaflet ehliyle oturup kalkar. Günahkârlarla sabahlayıp Allah'a itaat etme konusunda mü'minlerle tartışır; ayyaşların hile ve gösterişlerinden hoşlanır. İşte bunlar şüpheye dalıp onu ahlak edinmiş kimselerdir; başkalarına karşı büyüklük taslayarak iftirayla haksızlık ederler ve bunu Allah'a bir yakınlık sanırlar; onlar heva ve hevesleriyle iş görürler; cahillikleri ve körlüklerinden dolayı hekimlerin sözlerini değiştirirler. Şöhret ve gösteriş için hikmeti öğrenirler. Ama onların, ne hedefe götürecek doğru yolları, ne yürüyecekleri yolda işaretleri ve ne de onlara kılavuzluk edecek ışıkları vardır. Ecelleri ulaşana ve son menzile varıncaya kadar durumları böyledir. Ama Allah, yaptıkları işlerin neticesini bunlara gösterip gözlerinden gaflet perdesini kaldırıncaya, sırt çevirdikleri şeylere yönelirler, yöneldiklerine sırt çevirirler ve geride bıraktıkları dünyaya geri dönüp, karşı karşıya bulundukları dünyadan uzaklaşmak isterler. Kavuştukları arzuları, sağladıkları istekleri, giderdikleri ihtiyaçları onlara bir yarar sağlamaz; bunlar, kendilerine bir vebal olur ve ömürleri boyunca peşinde koştukları şeylerden kaçarlar.

Ben sizi bu uçuruma düşmekten sakındırıyorum. Allah'tan çekinmenizi emrediyorum size.

O'ndan başka yarar veren biri yok. Öyleyse her kim doğru konuşuyorsa, batınını sarmış olan kötülükleri ıslah edip düzeltmek için kendisini çabaya sevk etmelidir. Çünkü basiretli insan; bir şey işittiğinde düşünen, etrafa bakıp gerçekleri görebilen, ibretlerden yararlanabilen, aydınlık yolda yürüyen, heva ve heves uçurumuna yuvarlanmamak için karanlık yoldan uzak duran, hakkı yanılarak, sözü değiştirerek ve doğrulukta değişiklik yaparak kendisini saptırmaları için azgınlara yardım etmeyen kimsedir.

Size söylenen sözleri söyleyin (nakledin). Size rivayet edilen sözleri kabul edin. Sizden istenilmeyen şeyleri kendinize yük edinmeyin. Çünkü yaptığınız işlerin, söylediğiniz sözlerin veya yöneldiğiniz her maksadın sonucuna ve cezasına katlanacak olan sizlersiniz. Şüpheden sakının; çünkü şüphe, fitne için bir vesile kılınmıştır. Daima kolaylığı kasdedin ve ona yönelin (kendinizi üstesinden gelemediğiniz şüpheli meselelerin tehlikesine atmayın). Halkla güzel konuşun; onlarla iyi geçinin. Allah'a boyun eğin, O'na karşı korkulu ve mütevazı olun. Birbirinize karşı tevazu edin; insaflı davranın; bağışta bulunun; öfkenizi yutun; çünkü bu Allah'ın tavsiyesidir. Haset ve kin beslemekten kaçının; zira bunlar cahiliye döneminin işleri ve özelliklerindendir.

"Herkes yarın için ne hazırlamışsa ona baksın. Ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."(13)

Ey insanlar, şuna kesin inanın ki, kul her ne kadar çok çaba gösteren, tedbirli ve faal biri olursa olsun, Allah-u Teâla "zıkr-i hekim"de mukadder kıldığı nasipten fazla ona bir şey vermez. Nitekim kişi her ne kadar güçsüz, aciz ve az tedbirli biri de olsa (Allah-u Teâla) "zıkr-i hekim"de mukadder kıldığı şeyi ondan esirgemez.(14)

Ey insanlar, hiçbir kimse kurnazlıkla ile en küçük bir şey artıramadığı gibi beceriksizliğiyle de bir şeyi kaybetmez. Bu noktayı bilip bununla amel eden bir kimse, hem kârlıdır hem de herkesten daha rahat. Bu sırrı terkeden kimse ise, zarara uğrar, meşgalesi de herkesten daha çok olur. Nice nimet içerisinde olduklarını sanan zengin, müreffeh kimseler vardır ki, nimetleri onlara bir tuzaktır ve nice halkın nazarında düşkün, belaya duçar olmuş kimseler vardır ki, bu bela onların hayrınadır.

Ey duyup işiten! sarhoşluğundan ayıl; gafletinden uyan, hızını kes, biraz bekle. Allah'tan gelen geri çevrilemez; kaçış yolu ve çaresi olmayan vaadler hakkında biraz düşün. Övünmeyi terket. Tekebbürü bırak. Gideceğin yer için hazırlıklı ol. Kabrini ve ahiret evini hatırla; varacağın yer ve sonun orasıdır. Ne yaparsan onu bulursun; ne ekersen onu biçersin ve ne verirsene onu alırsın.

Önceden ne gönderirsen yarın onunla karşılaşsın. Sana yapılan bu öğüt ve nasihatlere uy ve yararlan. Duyduğun ve Vaat edildiğin şeyi aklında tut; çünkü onu akılda tutmanın iki özelliği var: Ya onunla amel edersin ve Allah'a itaat etmene sebep olur ya da bir kenara bırakırsın ve hüccet sana tamamlanmış olur. Gafletten uyan! Dikkatli ol! Ciddiyetle çalış! "Hiç bir haber veren sana böyle haber veremez."(15)

Allah-u Teâla'nın Zikr-i Hekim (Kur'an-ı Kerim)'de önemle üzerinde durduğu rıza ve gazabına; sevap ve azabına mihver kıldığı kesin haramlar şunlardır: -İnsan bu haramlardan birini karakter edinip tövbe etmeden Allah'a dönerse her ne kadar iyi sözlü, güzel görünüşlü olsa ve başkası onu faziletini itiraf etse de mü'min olamaz.-

1- Farz ibadetlerde Allah'a şirk koşturmak

2- Aşırı öfkesini kendisini helak ederek gidermek.

3- Bir amelin doğruluğunu itiraf ettiği halde o ameli yapmayıp aksi işlerde bulunmak, sözüyle ameli birbirini tutmamak.

4- İsteğini elde etmek için dinde bir bid'at çıkarmak.

5-Yapmadığı işlerden dolayı halkın kendisini övmesinden hoşlanması.

6- İnsanlara karşı iki dilli ve iki yüzlü olmak, onların arasında tekebbürle yürümek. Bu sözleri anla; çünkü örnek benzerine delalet eder (her şeyi örneği ile tanımak mümkündür). Hayvan

lar, karınlarını doyurmak kaygısındadır; yırtıcı hayvanların kaygıları ise başkalarına saldırıp zulmetmektir; kadınların kaygıları, dünya ziynetiyle bezenmek, dünyada bozgunculuk etmektir.

Fakat iman ehli olanlar, kıyamet azabından sakınan, alçak gönüllü olan ve korkanlardır.

SUÇLULARIN DURUMUNU açıklayan SÖZLERİ(1)

Amel etmeksizin ahirete ümit besleyen, uzun arzularına rağmen tövbeye ümitvar olan, dünyada zahitlerin söz lerini söyleyip ve kendilerini dünyaya adanmış olanların yaptıklarını yapan, dünya

malından, mülkünden her ne kadar verilirse doymak bilmeyen, eğer verilmezse kanaat etmeyen, verilenin şükründen âcizken verilmeyeni isteyip duran, halkı kötülükten alıkoyup kendisi kaçınmayan, kendi yapmadığı halde emreden, temiz kişileri sevip amellerini yapmayan, suçluları sevmediği halde onlardan biri olan, günahlarının çokluğundan dolayı ölümden hoşlanmadığı halde hayatının en son anına kadar günahı terketmeyen, "Bu kadar amel edip kendimi yoracağıma niçin oturup (Allah'ın rahmetini) arzu etmiyeyim?" diyen, mağfiret dileyip sürekli günah işleyen, öğüt alabilecek kadar yaşadığı halde öğüt almayan, geçmişini hatırladığında, "Eğer çalışıp zahmet çekseydim ne iyi olurdu" deyip önündeki fırsatları değerlendirmeyen, hastalandığında amel etmede yaptığı kusurlardan dolayı pişmanlık duyup iyileştiğinde emin ve mağrur olarak amel etmeyi geciktiren, sıhhatliken kendisini beğenip belaya uğradığında ümitsizliğe kapılan, zannettiği konularda nefsine yenik düşüp kesin bilgisi olan konularda nefsini yenemeyen kimselerden olma. Böyle biri ne paylaştırılmış rızka kanaat eder, ne Allah'ın kefalet ettiğine güvenir; farz olan işleri terkettiği için kendisinden kuşkulandır; zenginleşince böbürlenip, fitnelere kapılır; fakirleşince ümidi kesilip güçsüzleşir. Günahı çok olsa da fazlasına yönelir; nimeti, bol olsa da artmasını ister; verilen nimete ise şükretmez; başkalarının önemsenmeyen kusurlarını görür, kendisinin büyük suçlarını görmezlikten gelir. Bir şehvetle karşılaşınca tövbe etmek ümidiyle kendisini lezzete kaptırır. Oysa tövbenin nasıl olacağını da bilmez. Ne mükâfata ilgi ve iştiaf kendisine fayda sağlar, ne de azap korkusu ona engel olur.

Bir şey istediğinde ısrar eder, amele gelince gevşek davranır. Sözde önderlik yapar, amelde (herkesten) geri kalır. Yapmadığı işin yararını umar, işlediği suçların cezasına aldırılmaz. Dünyanın geçici nimetine doğru koşar, (ahiretin) baki kalan nimetlerini cahilliğinden terkeder. Ölümden korkar, ama fırsatı yitirmesinden ürkmez. Başkasının az suçunu çok bulur, oysa kendisinde ondan fazlasını az sayar; başkaları için az bulduğu kulluğu kendisi söz konusu olunca fazla görür; kendi suçundan az suç işleyenin akıbetinden korkar, fakat kendisi onun yaptığından daha az olan bir amele ümit bağlar. İnsanları yerip durur, kendisineyse dalkavuklukta bulunur. Afiyet bulup, gönlü razı olduğunda halkın emanetini verir, öfkelenip belaya uğradığında halkın emanetine hıyanet eder. Afiyet ve selamete kavuşunca tövbe ettiğini sanır, bela ve sıkıntıya düşünce cezaya uğradığını zanneder. Orucu erteler, uyumak için acele eder; geceyi namaz ve ibadetle geçirmez, gündüzü oruç tutmaz. Gece uykusuzluğuna katlanmadan sabah olmasını, açlık çekmeden de akşamın gelmesini bekler.

Kendisinden aşağıda olandan Allah'a sığınır, ama kendisinden üstün olandan Allah'a sığınmaz. Halk için kendisini zahmete atar, ama Rabbi için kendisini zahmete düşürmez. Zenginlerle

uykuya dalmak, onun için yoksullarla rüku etmekten (Allah'ı anmaktan) daha sevimli olur. Azlıktan sinirlenir, öfkelenir; fakat çoklukta isyan eder. Kendi yararı için başkalarına zarar verir ve kendi zararına olduğunda başkalarının yararını istemez. (Herkesin) kendisine itaat etmesini ve emrinden çıkılmamasını sever. Almak ister, vermek istemez. Başkalarını doğru yola sevk etmekle uğraşır, kendisi ise azgınlaşır.

Allah'a isyanda halktan korkar, halk hakkında Allah'tan korkmaz. Nimetlerinden dolayı Allah'a hamd etmez, nimetinin fazlaşmasından dolayı O'na şükretmez; iyiliği emredip kötülükten alıkoymaz. Ömrü şüphede geçer. Hastalandığında ihlasla amel edip tövbe eder, iyileştiğindeyse taş yürekli, katı kalpli olup günaha döner. Daima kendi aleyhine çalışır, lehine çalışmaz. Amellerinin ona ne getireceğini ve onu nereye çekip götüreceğini

ve ne zamana kadar böyle süreceğini bilmez. Allah'ım, bizi kendinden korkan kullarından eyle. Ey nasihat isteyen, söylediklerimi belle, tut ve koru, istersen geri dön git.

MUTTAKİLERİN VASIFLARINI açıklayan sözleri

Onlar dünyada fazilet ehlidirler. Sözleri gerçektir. Orta halli giyinirler. Mütevazı bir şekilde yürürler. İtaatle Allah'a karşı huzu ve huşuda bulunurlar. Allah'ın onlara haram ettiği şeylerden gözlerini yumarlar. Kulaklarını yalnızca (onlara fayda verecek) bilgiye çevirirler. Nimete eren gönüller nasıl rahatlayıp huzur içinde oluyorsa, onların gönlü de ilahî kaza ve kadere razı olduklarından sıkıntı ve bela anında öylece rahat ve huzur içinde olur. Allah, kullarının ecellerini takdir etmeyip ölüm vakitlerini belirlemiş olmasaydı, ruhları sevaba olan iştihak ve azap korkusundan dolayı göz açıp kapatıncaya kadar dahi bedenlerinde duramazdı.

Gözlerinde, Yaratan uludur ve O'ndan başkası ise küçüktür. Cennete karşı, sanki cenneti gözleriyle görüyor ve nimetlerinden yararlanıyorlarmış gibidirler. Cehenneme karşı ise sanki onu gözleriyle görüyor ve orada azaba uğruyorlarmış gibidirler. Kalpleri mahzundur, kimseye zararları dokunmaz. Beklentileri azdır, bedenleri zayıftır, nefisleri pek iffetlidir, İslam'a çokça yardım ederler. Çabucak geçip giden günlerde sabrederler, ardından Kerim olan Rabb'in onlar için hazırlayıp kolaylaştırdığı uzun ve kârlı rahatlığa ulaşırlar. Dünya onları diler, onlarsa dünyayı dilemezler. Dünya onların peşine takılır, fakat onlar onu âciz bırakırlar.

Gece oldu mu, ayağa kalkıp saflar kurarlar; ibadete koyulurlar; Kur'an ayetlerini (harfleri

sayılacak kadar) ağır bir şekilde ve anlamını düşünerek okurlar, bununla hüzünlenip dertlerinin dermanını (şifasını) Kur'an'da bulurlar. Hüzünleri, günahlarına ve gönül yaralarına ağlamalarını şiddetlendirir. Kur'an'dan teşvike (mükâfata) dair bir ayet okuyunca onu elde etmek ümidiyle onun üzerinde dururlar; gönülleri şevkten dolup taşar, sanki Allah'ın Vaat ettiği mükâfat gözlerinin önüne serilmiştir. Korkutucu bir ayete vardıklarında da can kulağıyla onu dinlerler, sanki cehennem alevlerinin (yücelirken) çıkardığı ses ve gürültü kulaklarının dibindedir ve onu işitmektedirler. (Korkudan) iki kat bükülmüşler; alınlarını, ellerini, dizlerini, ayak parmaklarını yere sererek secdeye kapanmışlardır; yüce Allah'tan azap zincirlerine vurulmaktan kurtulmayı dilerler.

Gündüzlerine gelince, hekim, bilgin, salih ve muttakidirler. (Allah) korkusu onların bedenlerini yontulmuş ok gibi inceltmiştir, zayıflatmıştır; onları gören hasta sanır (oysaki hastalıkları yoktur). Onlara bakan akıllarını yitirdiklerini zanneder; oysaki onları, büyük bir iş meşgul etmektedir. Allah-u Teâla'nın kudret ve azametini, ölümü, kıyametin ahvalini, dehşetini hatırladıklarında kalplerine korku düşer, akılları başlarından gider. Korku onları kapladığında, Allah için, temiz işlere koşarlar. Az ibadete razı olmazlar, çok amellerini gözlerinde büyütmezler. Sürekli kendilerini suçlu bilir ve amellerinden kaygılanırlar. Onlardan birisini övseler söylenen sözden korkar ve der ki: Ben kendimi başkalarından daha iyi tanırım, Rabbim ise beni benden daha iyi tanır. Allah'ım! Söyledikleri sözler yüzünden beni suçlama; onların zanlarından daha üstün kıl beni; onların bilmedikleri suçlarımı affet, çünkü sen gizlileri bilensin.

Muttakilerin her birinin özelliklerinden bazıları da şunlardır: Sen onu; dinde güçlü, yumuşaklıkta korkulu (ihtiyatlı), imanda şüphesiz, ilme haris, ılımlılıkta zeki, infakta şefkatli, dinde derin düşünceli, hilimde ilimli, zenginlikte orta halli, ibadette huşulu, yoklukta süslü, çetin zamanlarda direnişli, çilekeşlere karşı şefkatli, yerinde bağışta bulunan, kazançta yumuşak, helal rızık peşine giden, hidayette neşeli, tamahtan kurtulmuş, istikamette (doğru yolda) iyi iş yapan, şehvet karşısında kendisini koruyan, cahillerin onu medhetmesinden mağrur olmayan, kendi amelini muhasebe etmeyi terketmeyen, kendisini suçlu bilen, güzel ve temiz işlere koyulan, fakat Allah'tan korkup duran biri olarak görürsün.

Akşamları kaygısı şükürdür. Sabahları ise kaygısı zikirdir. Geceyi korkulu geçirir. Gündüzü neşeli başlatır. Korkusu sakındırıldığı gaflete düşme endişesinden dolayıdır. Neşesi ise, elde ettiği fazilet ve rahmetten dolayıdır. Eğer nefsi azıp sevmediği şeylerde kendisine teslim olmazsa, isteklerini ondan esirgeyerek onu cezalandırır.

Sevinci korktuğu şeyden kurtulmaktadır. Asıl sevinci ise, ebedi nimetlere kavuşmaktır. Yok olup bitecek şeylere meyilsizdir. Hilmi ilimle, ilmi de amelle birliktedir. Tembellik ve bitkinlikten uzaktır. Sürekli şen ve neşelidir, arzuları çabuk erişilebilecek şeylerdir; yoldan kayması azdır. Alçak gönüllüdür. Nefsi, elde ettiğini yeterli bulur (hırsa düşmez). Cehaleti gizlidir; işi kolaydır; dini korunmuştur; şehveti ölmüştür; öfkesini yutmuştur. Ahlakı tertemizdir; kendisine söylenilen sırları dostlarına açmaz; düşmanların şahitliğini gizlemez. (Düşmanları lehinde olsa bile hakka tanıklık yapmaktan çekinmez). Göstermelik bir iş yapmaz. Utançtan dolayı (hayırlı) bir işi terketmez. Ondandır hayır umulur; şerrinden emin olunur. Gafillerin içinde olsa da zikredenlerden olur.

Kendisine zulmeden bağışlar. Kendisinden esirgeyene esirgemez. Kendisiyle ilişkiyi kesenle ilişki kurar; hilim ondan uzaklaşmaz; onu bezeyen ahlâkı ve ameli elde etmekten aciz kalmaz. Kötü söz, (çirkin hareket) ondan uzaktır; sözü yumuşaktır; hilesi yoktur; iyi işleri çoktur; işi güzeldir; hayrı sürekli insanlara ulaşır ama şerri olmaz. Sarsıntılı durumlarda metindir ve hoş olmayan işlerde sabreder; bollukta ve refahta şükreder. Öfkelenildiği kimseye zulmetmez. Sevdiği kimse için günah işlemez; haksızlıkla bir şeyi iddia etmez; üzerinde olan başkasının hakkını inkâr etmez. Şahit getirilmeden önce gerçeği itiraf eder; kendisine emanet olarak verileni zayi etmez; başkalarını yerici lakaplarla çağırır. Ne zulmeder, ne zulmetmek ister. Komşusuna zarar vermez; birisinin bir belaya, musibete düşmesinden dolayı sevinmez. Doğru işe koşar; emaneti sahibine verir; çirkin işlere ilgisizdir.

Marufu emreder, münkerden sakındırır. Dünya işlerine bilgisi olmadan girmez. Haktan ayrılmaz; susarsa, susması onu kaygıya düşürmez; gülerse sesini yükseltmez. Elinde olan miktara kanaat eder; öfke onu yenemez; heva ve heves onu aldatamaz; cimrilik ona galip gelmez; halkın malına göz dikmez; ilim öğrenmek için halka karışır; salim kalmak için susar; anlamak için sorar. Hayır sözü dinlemesi, öğrenip başkalarını aciz bırakmak için olmadığı gibi, güzel söz konuşması da diğerleri karşısında kibirlenmek için değildir. Ona zulüm edilirse Allah-u Teâla intikam alıncaya kadar sabreder.

Nefsi, onun elinden sürekli rahatsızdır; fakat insanlar ondan hayır umarlar. Nefsini ahireti için yorar; insanları nefsinden rahata ulaştırır, emin kılar. Birinden uzaklaşması, (kötü harekete) buğzetmesi, öfkelenmesi, nefsini korumasındandır. Birine yaklaşması, yumuşaklıktan, rahmetten (ve esenlikten)dir. Uzaklaşması kibirden, ululuktan olmaz; yaklaşması ise hileden ve tatlı dille aldatmak için değildir. Kendinden önceki hayır ehline uyar ve sonradan gelen iyi iş

yapacaklara önder olur. (2)

İMAN ve küfrün temellerini ve KISIMLARINI açıkladığı HUTBESİ (3)

Hiç kuşkusuz, işleri Allah başlattı; onlardan istediğini kendisi için seçti, sevdiğini kendisine mahsus kıldı. İmanı beğendi, onu kendi isminden(4) türeterek sevdiği kuluna bağışladı. Sonra susamışlarının kolay bir şekilde yararlanabilmeleri için imanın ne olduğunu açıkladı. Kanunlarını kolaylaştırdı. Uzaklaşmak isteyenlere karşı, temelini güçlü ve muhkem kıldı. Onu, taşıyanlar için üstünlük vesilesi, içine girenler için güven yeri kıldı. Uyanlara kılavuz, süslenmek isteyenlere ziynet, inananlara din, sığınanlara sığınak, sarılanlara ip, hükümlerini söyleyenlere delil, anlayanlara şeref, onu konuşanlara hikmet, onunla nurlanmak isteyenlere ışık, tartışmaya kalkışanlara hüccet, istidlalde bulunanlara zafer, belleyip de tutanlara ilim, rivayet edenlere hadis, yargıda bulunanlara hüküm, muhaddislere hilim, düşünüp tedbir alanlara akıl, düşünenlere anlayış, akledenlere yakın, bir işe başlamak isteyenlere basiret, doğru yolun alametini arayanlara nişane, öğüt almak isteyenlere ibret, iman edenlere kurtuluş, salih insanlar için Allah'la dostluk vesilesi, gözetleyenler için Allah'a yakınlık vesilesi, tevekkül edenler için güvence, işlerini Allah'a bırakanlara ve O'nun rızasına razı olanlara huzur, iyilere renk, yarışanlara hayır, sabredenlere kalkan, muttakilere elbise, doğru yolu bulanlara temizlik, Müslümanlara emniyet, doğrulara ise esenlik kıldı.

İman hakkın temelidir. Bu temelin yolu ise hidayettir, sıfatı iyiliktir, iftihar olgunluktur. İman aydın bir yoldur; ışık veren bir meş'ale ve چراğlara nurdur. İman (sahibi) amaçta yüce ve yarışta birincidir. İman meydanında yarış atları hazırdır; ödül, imrenilecek değerdedir; yarışma vesileleri eskiden beri mevcuttur; atları, asil attır. Meş'alesi iyi amellerdir; lambaları iffettir; bu yarışın bitiş noktası ölümdür; hazırlık yeri dünyadır; koşuya girenlerin toplantı yeri kıyamettir; kazananların ödülü cennettir; geriye kalanların cezası cehennemdir; malzemesi takvadır; yarışanlar, iyi iş yapanlardır.

İmanla temiz işler anlaşılır; temiz işlerle din ilmi yaşar; din ilmiyle ölümden korkulur; ölümle dünya son bulur ve dünya ahiretin karşısında yer almıştır.(5) Kıyamette cennet yaklaştırılır; cennet, cehennem ehline hasret; cehennem ise muttakilere öğüttür; takva ihsan kabilindendir.(6) Takva öyle bir hedeftir ki, peşinde gidenler helak olmaz; onunla amel eden pişmanlık duymaz. Çünkü mutluluğa erenler takvayla ermişlerdir. Hüsrana uğrayanlar ise günah

işleyerek ziyan görmüşlerdir. Akıllı kimseler gûnahtan sakınmalı ve takva ehli öğüt almalıdır.

İman, dört sütun üzerine kuruludur: Sabır, yakın, adalet ve cihat.

Sabır dört şeye dayalıdır: Özlem, korku züht ve gözetleme. Cenneti özleyen, şehvetlerden vazgeçer. Cehennemden korkan, haramlardan çekinir. Dünyada zahit olan kişiye, (dünya) musibetleri kolay gelir. Ölümü gözetleyen hayır işlere koşar.

Yakin dört şeye dayalıdır: Basiret, hikmeti yorumlamak ve inceliklerine dikkat etmek, geçmişlerden öğüt almak ve geçmişlerin sünnetini bilmek. Basiret sahibi gözü açık olur ve hikmetin inceliklerini tanıyıp yorumlayabilir. Hikmeti te'vil edebilen ibret alınacak şeyi tanır. İbret alınacak şeyi tanıyan ise sünnetullahı (toplumda geçerli olan ilahi kanunları) bilir. Sünneti bilen kimse de sanki geçmiş kavimlerle yaşamış gibi olur.

Adalet dört temele dayanmaktadır: Derin anlayış, ilmi derinlik, açık hükümle karara varmak, olgunlukta sabit olmak. Anlayış sahibi olan bütün ilimleri tefsir eder (onların derinliğine dalar); hükmü tanıyan ondan sapmaz; hilimli (olgun) olansa yaptığı işte aşırıya gitmez ve insanlar arasında övgüyle yaşar.

cihat da dört ilkeye dayalıdır: Emr-i bil maruf ve nehy-i anil münker,(7) zorluk anlarında doğru olmak, fasık kimselere karşı düşmanlık beslemek. Marufu (iyiliği) emreden kişi mü'minlere güç verir. Münkerden alıkoyan kâfirlerin burunlarını yere sürer; zorluk anlarında kendisine düşen vazifeyi yapmış olur; fasıklara karşı düşmanlık besleyen Allah için öfkelenir. Her kim Allah için öfkelenirse Allah da onun öfkesi için öfkelenir. İşte bunlar imanın hakikati, erkânı ve kısımlarıdır.

Küfür de dört temel üzere kuruludur: Fasıklık, haddi aşmak, şek ve şüphe.(8) Fasıklık dört kısımdır: Kabalık ve vefasızlık, kalp körlüğü, gaflet, kibirlenip haddi aşmak. Vefasız kaba insan, mü'mini küçümseyip tahkir eder, din bilginlerini kızdırır, ahdi bozmaya ısrar eder. Kalp gözü kör olan, zikri (Allah'ı ve Resulünü hatırlamayı) unuttur, ahlakı kötü olur, Allah'a karşı isyan eder, şeytan ona musallat olur. Gafil olan, kendisi hakkında cinayet işler, gerisin geriye döner, sapıklığını hidayet sanır; dilekler onu aldatır; iş işten geçtiğinde, perde gözünün önünden kaldırıldığında, sanmadığı şey (azap) Allah tarafından ona aşikâr kılındığında hasret ve pişmanlığa düşer. Kibirlenip Allah'ın emrinden çıkan, şüpheyne düşer. Allah-u Teâla şüpheyne düşeni günah işleyip Rabbinin verdiği mühlete aldandığı için kendi kudreti ile zelil eder; aynı

zamanda kendi azameti ile onu küçültür.

Haddi aşmak da dört kısımdır: Derine dalmak,(9) hak üzerinde çekişip durmak, doğru yoldan sapmak, tefrika oluşturmak. (Kendi düşünce yeteneğinin kaldıramayacağı meselelerde) derine dalan gerçeğe ulaşamaz; onun bu çabası hayret ile sapıklık girdabında boğulmaktan başka bir şeye yaramaz; bir fitneden kurtulmadan bir başkasına tutulur ve daima şaşkınlık içinde karışık fikirlere dalar. Münakaşa ve mücadele yapan kimselerin arasına tefrika girer ve sürekli inat etmelerinden dolayı işleri yok olup gider. Kim doğru yoldan saparsa iyi şey ona kötü görünür; kötülükse güzelleşir ve sapıklık sarhoşluğuna tutulur. Ayrıcalık ve nifak peşinde olan kimse ise, hayatında çıkmazlarla karşılaşır, işleri zorlaşır, kurtuluş yolu da daraldıkça daralır. Her kim mü'minlerin yolundan başka bir yola tabi olursa, din kopar.

Şek de dört kısımdır: Tereddüt, korkmak, kararsızlık ve (olayların akışına) teslim olmak.(10) Allah'ın hangi nimetleri hakkında şüpheler şüphe ediyor? Kim karşılaşacağı tehlikelerden korkarsa geri adım atar; kim dininde tereddüt ederse, sürekli yerinde sayar; öncüler onu geride bırakır, geride kalanlar da ona yetişir. Böyle birisi şeytanların tırnakları altında çiğnenip gider. Dünya ve ahiret tehlikelerine teslim olan (bir çözüm yolu düşünmeyen), her iki dünyada da helak olur. Bundan ise ancak yakın ışıyla kurtulmak mümkün olur.

Şüphe de dört şeye dayalıdır: Süslenmekten hoşlanmak, nefsin aldatması, eğrileri yorumlamak ve hakla batılı karıştırmak. Süslenmekten hoşlanmak, insanı delilden vazgeçirir. Nefsin aldatması, şehvetlere dalmaya sebep olur. Eğri hareket etmek çok saptmaya sebep olur. Hakla batılı karıştırmak, üst üste yığılan karanlıklardır. İşte küfrün erkânları ve bölümleri bunlardır.

Nifak da dört temel üzere kurulmuştur: Heva ve hevese tabi olmak, din hususunda gevşeklik göstermek, öfke ve tamah.

Heva ve hevese tabi olmak da dört şey üzere kuruludur: Zulüm, tecavüz, şehvet, isyan. Zulmedenin zarar ve felaketi çok olur; yalnız kalır, onun aleyhine birleşilir. Tecavüz edenin akıbeti güvende olmaz ve kalbi salim kalmaz. Kendisini şehvetten kurtaramayan hasret girdabına dalar ve onda yüzüp kalır. İsyan edense bilerek, özürsüz ve delilsiz yolundan sapar.

Din hususunda gevşeklik etmek de dört kısımdır: Korku, aldanmak, oyalanmak ve arzu. Korku insanı haktan alıkor. Dünyaya aldanmak, ahirete önem vermemeye sebep olur. Oyalanmaksı

insanı körlük uçurumuna düşürür. Eğer arzu olmasaydı, insan kendi bulunduğu durumunun hesabını (gözden geçirip) bilirdi. Ve eğer kişi kendi bulunduğu durumunu bilseydi vahşet ve korkudan hemen ölürdü.

Öfkeye gelince; o da dört kısımdır: Kibirlenmek, övünmek, gururlanmak ve bağınazlık (taassup). Kibirlenen, (ilerleyeceğine) geriler. Övünen günah işler. Gurura kapılan yanlış işlerde ısrar eder. Mutaassıp olan zulmeder. Gerileme, fık ve günaha ısrar eden ne kötü bir haldedir.

Tamah da dört kısımdır: Sevinç, gurur, inatçılık ve tekebbür. (Dünya güzelliklerine) sevinmek, Allah katında sevilmeyecek bir şeydir. Gururlu olmak, bencilliktir. İnatçılık, günaha sürüklediği kimse için bir beladır. Tekebbür; oyun, eğlenmek, meşguliyyet ve iyiyi kötüyle değiştirmektir. İşte bunlar nifakın erkân ve kısımlarıdır.

Allah kullarına karşı kahirdir; güçlüdür; bereketi boldur; hikmeti açık; delili üstün, koyduğu din halis, sözü haktır; ihsanı (azabından) öncedir; yaratıklardan seçkindir; ölçüleri adalettir; mesajları iletilmiş; bekçileri hazırdır. Sonra Allah, kötülükleri günah, günahı fitne, fitneyi de pislik karar kılmıştır. İyiliği ganimet, (kulundan) razı olmayı tövbe vesilesi, tövbeyi de temizleyici kılmıştır. Tövbe eden hidayet bulur; fitneye düşense Allah'a yönelip günahını itiraf ederek Allah'ın vaadlerini tasdik etmedikçe sapık kalır. Allah'ın azabına müstahak olan ise helak olur.

Allah'ın indinde olan bağışlar yani tövbe, rahmet, müjde ve büyük hilim, ne kadar fazla, geniş ve boldur! Ve onun cezası, ateşi, izzeti, kudreti, amansız ve şiddetli yakalaması da ne kadar korkutucudur. Allah'ın itaatine muvaffak olan, O'nun yüceliğini seçmiştir; daima günah işleyense onun şiddetli azabını tadacaktır. İşte son ev orasıdır.

KUMEYL B. ZİYAD'A ÖĞÜTLERİ (11)

Ey Kumeyl, bu gönüller birer kaptır; en iyi kap içindekini en iyi koruyan ve zarfıyeti geniş olandır.

Benim şu sözümü asla unutma. İnsanlar üç kısımdır: Rabbâni âlim, kurtuluş yolu üzere (kurtuluş yolunu bulmak için) ilim taleb eden kişiler ve geri kalan (üçüncü grup ise), her sesin peşine takılan, her esintiye kapılıp giden ahmak ve düşük kimselerdir. Onlar ne yollarını bulmaları için ilim ışığıyla aydınlanmışlardır, ne de kendilerini kurtarabilecekleri güvenilir bir desteğe dayanmışlardır.

Ey Kumeyl, ilim maldan hayırlıdır; ilim seni korur, malı ise sen korursun. Mal, vermekle azalır, ilim öğretmekle çoğalır. İlim hâkimdir, mal mahkum. (İlimle mal hakkında karar verilir).

Ey Kumeyl, âlime sevgi beslemek, uyulması gereken ve mükâfatı gerektiren bir esastır. İnsan hayatta ilimle (Allah'a) itâat mertebesini kazanır; ölümünden sonra da bıraktığı iyi eserleriyle.

Oysa ki malın menfaati, malın yok olmasıyla elden çıkar. Malları hazinelerde biriktirenler, hayatta iken bile ölüdürler (gerçek hayattan mahrumdurlar); âlimler ise, âlem var oldukça bâkidirler. Cisimleri kaybolup gitse de eserleri yüreklerde mevcuttur.

Sonra göğüslerine işaretle şöyle devam ettiler: Burada çok derin ve geniş bir bilgi vardır; fakat bunu taşıyabilecek ehil kimseleri bulamıyorum. Bulduklarım ise, ya sözü çabuk alan, ama güvenilmeyen, dini dünya isteğine âlet eden, Allah'ın delil ve burhanlarıyla Allah'ın dostlarına karşı üstünlük dâvâsına giren, Allah'ın nimetleriyle O'na isyana kalkışan kimselerdir. Veya hakkı taşıyanlara boyun eğen, fakat hakkın inceliklerine basireti olmayan, kendine yönelen ilk şüpheyle tereddüte düşerek kalbinde şek yerleşen kimsedir. Oysa ne bu, (ilim öğrenmeye layıktır) ne de o. Ya da dünya lezzetine sarılan, şehvete uymaya yatkın olan veya mal, mülk toplamaya düşkün olan şahıslardır ki bunlardan hiç biri dini koruyabilecek, basiret ve yakın sahibi kişiler değildir; bunlar daha çok otlayan hayvanlara benzemektedirler.

Böylece ilim, ilim ehlinin ölümüyle ölüp gider. Fakat yeryüzü, Allah için delil ve hüccetiyle kaim (ayakta) bulunan birisinden boş (mahrum) kalmaz; ama ya meydanda olur, bilinir; yahut Allah'ın apaçık delillerinin bâtil olmaması ve kitabını rivayet edecek (halka açıklayacak) kimselerin yok olmaması için korkar, gizlenir.

Nerededir onlar? Sayıları azdır onların, ama değerleri pek büyüktür. Allah, onlar gibi başka birilerine teslim edinceye, onların benzerlerinin gönüllerine yerleştirtinceye dek delillerini onlarla korur.

İlim, onları iman gerçeklerine vardırması, yakın ruhunu yakından idrâk etmişlerdir. Dünyaperest insanların zor ve ağır gördüğü şeyleri kolay karşılarlar; cahillerin kaçındıkları, hor gördükleri şeyler hoş görünür onlara; ruhları melekut alemine bağlı olan bedenlerle dünyada yaşarlar.

Ey Kumeyl, işte onlardır Allah'ın yaratıkları arasındaki eminleri (güvenilir kulları), yeryüzündeki halifeleri ve beldelerindeki ışıkları. Bunlardır, (halkı) Allah'ın dinine çağıranlar. Ah, ne de özlerim

onları görmeyi! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret diliyorum.

Dipnotlar

(1)- İsrâ/81.

(2)- Bakara/153.

(3)- İsrâ/33

(4)- Saff/3.

(5) - A'raf/204

(6) -Kameri takvimde değişiklik yaparak haccı kendi mevsiminden geciktirmek.

(7)- Hucurat/11.

(8)- Hucurat/12.

(9) - Bakara/158.

(10) - Mâide/2.

(11) - Âl-i İmrân/102

(12)- Bu sözlerin bir bölümünü merhum Seyyit Razi farklı bir şekilde Nehc-ul Belağa'nın 151. hutbesinde nakletmiştir.

(13)- Haşr/18.

(14)- “Zikr-i Hakim” yani hikmete dayalı kitap (yazı). Burada maksat kulların taktirlerinin yazılıp belirlenmiş olduğu ilahi kitaptır. Bellidir ki, bu ilahi kitaptaki taktirler hikmet ve hak üzeredir. İnsan kendisinde taktirinin değiştirilmesini hakke edecek bir değişiklik oluşturmadığı müddetçe, telaş ve tedbirle bu taktirin kendisi hakkında uygulanmasını önleyemez. Çünkü bu, her şeyin hakettiği yerde olmasını gerektiren ilahi hikmet ve adaletle çelişir. Ama insan kendi zatında bir değişiklik icat ederek yeni bir konumda yer alırsa o zaman insanın taktiri Allah’a emriyle değişebilir. Bu hususta birçok ayet ve hadis de mevcuttur.

(15)- Fatır/14.

(1)- Bu sohbet farklı bir şekilde “Birisi Hz. Ali'den öğüt isteyince Hz. Ali aleyhi's-selâm şöyle buyurdu” başlığı altında Nehc-ul Belağa'da da geçer; Nehc-ul Belağa'nın Kısa Sözler Bölümü, 150. söz.

(2)- Bu hutbenin metnini merhum Seyyid Razî farklı bir şekilde Nehc-ül Belağa'nın 191. hutbesinde şöyle nakletmiştir: Emir-ül Müminin Hz. Ali aleyhi's-selâm'ın ashabından Hemmam adlı birisi Hz. Ali aleyhi's-selâm'a şöyle dedi: Ey Emir-el Mü'minin, bana Allah'tan çeken muttakıların vasıflarını anlat, hem de öylesine anlat ki onları görür gibi olayım." Hz. Ali, onun bu sözüne fazla önem vermeyerek; "Ya Hemmam! Allah'tan çekin; iyi amelde bulun, çünkü Allah, çekenler ve iyilikte bulunanlarla beraberdir." buyurdu. Hemmam bu sözü yeterli bulmadı; daha fazla açıklamada bulunması için Hz. Ali aleyhi's-selâm'ı yemin ettirdi. Hz. Ali, bunun üzerine Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra yukarıdaki hutbeyi okudu; Nehc-ül Belağa'nın nakline göre söz hutbenin bu noktasına gelince Hemmam feryad edip düştü ve can verdi. Hz. Ali aleyhi's-selâm buyurdular ki: "Vallahi ben bundan korkuyordum."

(3)- Bu hutbenin bir bölümü Nehc-ül Belağa'nın 31. numaralı kısa sözler bölümünde ve bir kısmı da 104. hutbede nakledilmiştir.

(4)- Maksat, Allah Teala'nın “Mü'min = emniyete ulaştıran” ismidir.

(5)- Nehc-ül Belağa'da: "dünya ile ahiret kazanılır" diye geçmiştir.

(6)- Kafi'de: "imanın esasıdır" diye geçmektedir.

(7)- İyiliği emredip kötülükten sakındırmak.

(8)- Şek herhangi bir konuda bir türlü karar verememek, şüphe ise hakla batılı karıştırmaktır.

(9) -Ruhi istikrarın kaybolmasına sebep olacak şekilde manevi konularda fikir yürütmek.

(10)- Başka bir rivayete göre "cehalet karşısında teslim olmak."

(11)- Kumeyl b. Ziyâd en-Nehaî şöyle naklediyor: Emir-ül Mü'minin Ali aleyhi's-selâm elimden tutarak beni Kufe'nin kenarında yer alan mezarlığa doğru götürdüler. Şehrin dışarısına varınca bir âh çekerek şu sözleri buyurdular:

Konunun Devamı.

Uyku kalbe musallat olursa, abdestin yenilenmesi gerekir. Eğer namazda iken uykudan gözlerin açılmazsa, namazı boz ve uyu. Çünkü sen (artık ne söylediğini) bilmiyorsun; kendi zararına dua da edebilirsin.

Kim, kalbiyle bizi sever, diliyle bize yardımda bulunur ve eliyle bizim yanımızda savaşırsa, cennette bizimle aynı derecede olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama diliyle bize yardım etmez ve eliyle bizim yanımızda savaşırsa, o bir derece aşağıda olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımda bulunmazsa, cennette bizimle beraber olur.(1)

Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, dili ve eliyle de aleyhimizde olursa, cehennem ateşinin en aşağı tabakasında olur. Kim, kalbinde bize karşı düşmanlık besler, diliyle muhalefet eder ama eliyle aleyhimizde bulunmazsa önceki tabakadan bir derece yüksekte olur. Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, ama dili ve eliyle aleyhimizde olmazsa, o da ateşte olur. Cennet ehli, insanın gökte yıldızları seyrettiği gibi, cennette şîâmızın bulundukları makamları seyrederek.

Tesbih (Yusebbihu veya Sebbehe) ile başlayan sureleri okuduğunuzda "Subhane Rabbiyel

a'la"(2) deyiniz. "İnnellahe ve me-laiketehu yusellûne alen nebiy"(3) ayetini okuduğunuzda Peygamber'e çok salavat gönderin; (ister) namazda olsun, ister namazın dışında.

Bedende gözden daha az şükreden bir uzuv yoktur; öyleyse isteklerini kabul etmeyin; zira sizi Allah'ın zikrinden alıkor.

Tin suresini okuduğunuzda, sonunda "Ve nahnu ala zalike min'eş şahidin"(4) deyiniz. "Kûlû amenna billah"(5) ayetini okuduğunuzda "Amenna billah" (Allah'a iman ettik) deyin ve "Ve nahnu lehu muslimûn" ayetine kadar okuyun. İnsan farz namazın son teşehhüdünde "Eşhedu en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammed'en abduhu ve rasûluhu ve enne's saate atiyetun la reybe fiha ve ennellahe yeb'asu men fil kubûr"(6) okuduktan sonra kendisinden abdesti batıl edecek bir şey çıkarsa, namazı tamamdır; yenilemesi gerekmez.(7)

Allah'a, namaz için (camiye) yaya gitmek kadar daha ağır bir ibadet yapılmamıştır.(8)

Hayrı, su yolunda gidip gelen develerin boynunda ve tırnaklarında arayın.(9) Nebiz'e (acılığını gidermek için içerisine hurma veya kuru üzüm dökülen su) nebiz-i sikaye (hacılara verilen su) denilmesinin sebebi şudur: Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'e Taif'ten kuru üzüm getirdiklerinde Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih zemzem suyunun acılığını gidermek için o üzümün, zemzem suyuna dökülmesini emretti.(10) Eğer bir müddet kalırsa onu içmeyin.

Kişi çıplak olduğunda şeytan ona bakıp tamah eder; öyleyse kendinizi örtün. Kişinin elbisesini dizlerinden yukarıya toplayarak halkın önünde oturması doğru değildir. Kim kokusu diğerlerine eziyet eden bir şey yerse camiye yaklaşmamalıdır. İnsan namazın secdesinde sırtını yüksek tutmalıdır.

Sizden birisi, gusül etmek istediğinde önce ellerini dirseğe kadar yıkasın. Yalnız olarak namaz kıldığında, kıraat, tekbir ve tesbihin sesini kendine işittir. Namaz kılıp bitirdiğinde yüzünü sağ tarafa çevir.

Dünyadan takva azığı toplayın. Çünkü takva, dünyadan topladığınız en iyi azıktır. Kim, üç gün hastalığını halktan gizleyip Allah'a (o acıdan dolayı) yakarırsa Allah'ın, ona şifa vermesini hakeder. Kulun, Allah'tan en uzak olduğu hal, bütün kaygısının karnı ve tenasül organı olduğu zamanki halidir.

İnsan, dininin tehlikeye düşeceğinden korktuğu bir yolculuğa çıkmamalıdır.

Duada dört şeye dikkat et: Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'ine salavat getirmeye, cenneti Allah'tan istemeye, cehennemden O'na sığınmaya, hur-ul ayn'ı O'ndan dilemeye.

Kişi namazını kılıp bitirdikten sonra, Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih'e salavat getirmeli; cenneti Allah'tan dilemeli; ateşten O'na sığınmalı, hur-ul ayn'la (cennet kızıyla) evlenmeyi O'ndan istemelidir. Çünkü kim Peygamber'e salavat getirmezse, duası geri döner. Kim cenneti Allah'tan dilerse, cennet onu duyup şöyle der: Allah'ım, kulunun dilediği şeyi ona bağışla. Kim cehennemden Allah'a sığınır, cehennem şöyle der: Allah'ım, kulunun senden güvence istediği şeyde, ona güvence ver. Kim hur-ul ayn'ı Allah'tan dilerse, hur-ul ayn onu duyup şöyle der: Allah'ım kuluna istediği şeyi ver.

Tağanni (şarkı), şeytanın cennete olan ağıtıdır. Sizden biri, uyumak istediğinde sağ elini, sağ yanağının altına koyup şöyle desin: "Bismillahi veza'tu cenbî lillahi ala milleti İbrahim'e ve dîni Muhammed'in ve vilayeti men-ifterazallahu tâa-tehu, ma şâellahu kane ve ma lem yeşe' lem yekun."(11)

Kim, uyuduğu vakit bu duayı okursa, yağmacı hırsızdan ve enkaz altında kalmaktan korunur ve melekler uykudan kalkana dek ona mağfiret dilerler.

Kim yatağa girdiğinde "İhlas" suresini okursa, Allah-u Teâla elli bin meleği, gece onu korumak için görevlendirir.

Sizden yatmak isteyen bir şahıs şu duayı okumadan yatağa uzanmasın: "Uizu nefsi ve ehlî ve dinî ve malî ve vuldî ve havatîme amelî ve (ma) havvelenî Rabbî ve razekanî bi izzetillahi ve azametillahi ve ceberûtilahi ve sultanillahi ve rah-metillahi ve râ'fetillahi ve gufranillahi ve kuvvetillahi ve kud-retillahi vela ilahe illellahu ve erkanillahi ve sun'illahi ve cem'-illahi ve bi rasulillahi sallâ'llâhu aleyhi ve alih ve bi kudretihi ala ma yeşau min şerri-s sâmmeti vel hâmmeti ve min şerril cinni vel insi ve min şerri ma zeraa fil erzi vema yahrucu minha ve min şerri ma yenzilu mines semâi vema ya'rucu fîha ve min şerri kulli dabbetin ente ahizun bi nasiyetiha. İnne Rabbî ala siratin mustakîm ve huve ala kulli şey'in kadir vela havle vela kuvvete illa billah."(12)

Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi Hasan ve Hüseyin'in korunması için bu duayı okurdu ve bize de bu duayı okumayı emretti.

Biz, Allah'ın dininin hazinedarları ve ilim kandilleriyiz. Bizden bir kandil söndüğünde, diğer kandil yanar. Bize uyan sapmaz. Bizi inkâr eden, doğru yolu bulmaz. Bize karşı düşmanımıza yardımda bulunan da kurtuluşa eremez.

Bizi yalnız bırakana yardım edilmez. Zevale uğrayacak olan dünya metayı (malı) tamahıyla, bizi bırakmayın. Kim, dünyayı bize tercih ederse, yarın üzüntüsü çok olur. İşte Allah-u Teâla'nın: "(Farkına varmadığınız bir sırada size ansızın azap gelmeden) ve nefsin: "Allah hakkında kusur edişimden dolayı vah bana. Hakikaten ben alay edenlerdendim" demesinden önce (Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun)."(13) buyruğunun anlamı budur.

Çocuklarınızı yıkayarak tenin kötü kokusunu temizleyin. Çünkü şeytan ondaki kötü kokusunu alırken çocuk uykuda korkar; ameli yazan iki kâtip de ondan eziyet görürler.

Kadınlara ilk bakış (farkında olmadan gözün çarpması), serbesttir. Ama o bakışı sürdürmeyin ve fitneden kaçınin. Şaraba alışkın bir kimse, puta tapıyormuş gibi Allah azze ve celle'yi (ölüm vakti) mülakat eder. Hicr ibn-i Adiy: "Ya Emir-el Mü'-minin şaraba alışkın kimdir?" dediğinde, "Bulduğu vakit onu içen kimsedir." buyurdu.

Kim, sarhoş edici bir şey içerse, kırk gece namazı kabul olmaz.

Kim, bir Müslüman'a haysiyetini zedelemek kastıyla bir söz söylerse, dediği sözden kendisini kurtaracak bir delil (bir mazeret) gösterene dek Allah-u Teâla onu, cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irininin içerisinde hapseder.

İki erkek veya iki kadın bir örtünün altında uyumamalıdır; uyurlarsa onlara tazir (hakimin uygun gördüğü şer'i ceza) uygulanmalıdır.

Kabak yiyin; çünkü kabak insanın akıl gücünü çoğaltır; Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alihi de ondan hoşlanıyordu. Yemekten önce ve sonra turunç yiyin. Zira Âl-i Muhammed sallâ'llâhu aleyhi ve alihi onu yiyorlardı.

Armut kalbi aydınlatır ve Allah'ın izniyle onun ağrılarını durdurur.

İnsan, namaza kalktığında, şeytan Allah'ın rahmetinin onu sardığını gördüğünden dolayı hasetle ona bakar.

İşlerin en kötüsü, yeni çıkan bid'atlardır. İşlerin en hayırlısı Allah rızası için olanlardır. Dünyaya tapanın ve onu ahirete tercih edenin akıbeti vahim olur.

Eğer namaz kılan insan, (baştan aşağıya) kendisini kuşatmış olan Allah'ın rahmetinden haberdar olsaydı, namazı bitirmez ve başını secdeden kaldırmak istemezdi.

Hayır ameli ertelemekten sakının; mümkün olduğu kadar onu yapmakta acele edin. Mukadder olan rızık, güçsüz de olsanız, size ulaşacaktır. Mukadder olan ziyarı, tedbir almakla da geri çeviremezsiniz. İyiliği emredin, kötülükten sakındırın.

İnsan ayağını üzengiye koyduğunda şu ayeti okumalıdır: "Subhanellezi sehharâ lenâ haza vema kunna lehu mukrinin ve inna ilâ rabbina le munkalibûn."(14)

Yolculuğa çıkmak istediğinizde şöyle deyin: "Allahumme ente's sahibu fis sefer vel hamilu ala'z zahri vel halifetu fil ehli vel mali vel veled."(15)

Konakladığınızda şöyle deyin: "Allahumme enzilna munzelen mubareken ve ente hayr-ul munzilîn."(16)

Bir iş için pazara gittiğinizde de şöyle deyin: "Eşhedu enla ilahe illellah, vahdehu la şerîke leh ve enne Muhammeden abduhu ve rasûluh salla'llâhu aleyhi ve alih. Allahumme innî eûzu bike min safkatin hâsiretin ve yemînin fâciretin ve eûzu bike min bevâr-il eyyım."(17)

İkinci namazını kıldıktan sonra (camide oturup) akşam namazının vaktini bekleyen kimse Allah'ın ziyaretçisidir; Allah ise ziyaretçisine ikramda bulunur ve istediği şeyi ona bağışlar.

Hac veya Umre için Allah'ın evinin ziyaretine giden, Allah'ın misafiridir; Allah kendi misafirine ikramda bulunur ve mağfiretiyle ona ihsan eder.

Kim iyiden kötüyü ayırt edemeyen bir çocuğa sarhoş edici bir şey içirirse, Allah-u Teâla onu, yaptığı işten kurtaracak bir mazeret getirene dek cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irin içerisinde hapseder.

Sadaka, büyük bir siperdir; mü'min için cehennem ateşinden koruyan bir engel, kâfir için ise malının zayi olmasını önleyecek bir koruyucudur. Onun bedeli hemencecik kâfire verildiği gibi bedeni hastalıkları da giderilir, ama ahirette onun için hiç bir pay yoktur.

Cehennem ehlini yüz üstü cehenneme düşüren dil olduğu gibi, kabir ehlini nura layık kılan da yine dildir. Öyleyse dilinizi koruyun ve onu Allah'ın zikriyle meşgul edin.

Heykel yapan, kıyamet günü yaptığı işten sorumludur. Bir kimse çerçöp ve dikenini sizden uzaklaştırırsa (bulunduğunuz yeri temizlerse) şöyle deyin: "Allah-u Teâla sevmediğin şeyi senden uzaklaştırsın."

Bir adam, hamamdan çıktığında (Müslüman) kardeşi ona: "Sihhatler olsun" demelidir; onun da cevabında: "Allah sana huzur versin" demesi gerekir.

Eğer bir kimse birine: "Allah'ın selamı sana olsun" derse, o da cevabında: "Sana da Allah'ın selamı olsun ve yerin cennet olsun" demelidir.

Önce meth, sonra rica (olunur). İlk önce Allah'a hamd-u senâ edin; sonra ihtiyaçlarınızı isteyin. Talep etmeden önce meth-u senâda bulunun.

Ey dua eden (şahıs), olmayacak ve haram olan bir şeyi (Allah'tan) isteme.

Bir kimseye, yeni doğan erkek çocuğundan dolayı tebrikte bulunmak istediğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla bu bağışı mübarek etsin. Onu kemale eriştirsin ve hayrını sana nasip etsin."

Sizden biri, Mekke'den geldiğinde gözlerinden ve Resu-lullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in öpmüş olduğu Hacer-ül Esved taşını öptüğü ağzından, secde yerlerinden ve alnından öpün. Hacdan geleni tebrik ettiğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla ibadetlerini kabul etsin; sa'yına (çabalarına) karşılık versin; yaptığın masrafın yerini doldursun; bunu en son haccın kılmasın."

Alçak kimselerden korkun. Çünkü onlar Allah'tan korkmazlar.

Allah-u Teâla (yeryüzüne) bakıp bizi seçti, bizim için de şiamızı seçti; onlar bize yardım ederler; sevincimizle sevinirler; üzüntümüzle üzülrler; mal ve canlarını bizim yolumuzda feda ederler; onlar bizdendir; dönüşleri de bizedir. Şiamızdan birisi yasakladığımız bir işi yaptığı takdirde kesinlikle ölmeden önce, günahlarının temizlenmesi ve günahsız olarak Allah'ın huzuruna çıkması için malında, evladında veya canında bir belaya duçar olur. Eğer günahlarından bir miktar kalırsa, ölüm anında ölüm ona zorlaştırılır ve böylece günahı tamamıyla temizlenmiş olur. Taraftarlarımızdan ölen (kendi eceliyle de ölse) sıddık ve şehittir. Çünkü o, Allah ve Resulüne iman etmiş olduğu halde Allah'ın rızası için, velayetimize inanmış, bizim için sevip bizim için nefret etmiştir.

Her kim sırlarımızı ifşa ederse, Allah-u Teâla ona demirin şiddetli azabını tattırır (yani kılıçla katledilir).

Yeni doğan çocuklarınızı yedinci günü sünnet edin; soğuk ve sıcak sizi bu işten alıkoymasın. Çünkü bu amel bedenın temizliğine sebep olur. Şüphesiz yeryüzü sünnet edilmemiş kimsenin idrarından Allah'a feryat eder.

Sarhoşluk dört çeşittir: Gençlik sarhoşluğu, servet sarhoşluğu, uyku sarhoşluğu, saltanat sarhoşluğu.

Mü'minin, on beş günde bir defa hamam otu kullanmasını severim.

Balık yemeyi azaltın (az balık yeyin). Çünkü çok balık yemek bedeni eritir; balgamı çoğaltır; kanı katılaştırır. Süt aşısı, ölüm hariç, her derdin devasıdır.

Narı, içerisindeki perdesiyle yeyin. Zira mideyi sepiler; kalbi diriltir ve şeytanın vesvesesini giderir.

Hindiba otu yiyin. Zira her sabah vakti cennet suyundan bir damla su onun yaprağının üzerinde toplanır.

Yağmur suyu için. Çünkü yağmur suyu bedeni temizlediği gibi dertleri de giderir. Nitekim Allah-

u Teâla şöyle buyurmuştur: "Sizi arıtmak, sizden şeytanın pisliğini gidermek için gökten bir yağmur yağdırdı."(18)

Çöre otu, ölümden başka her derdin dermanıdır. Sığırın eti derttir; sütü, yağı ise şifadır.

Hamile kadın için taze hurma yemeden daha iyi bir şey yoktur. Zira Allah-u Teâla (Hz. Meryem'e) şöyle vahyetti: "hurma ağacını silk, sana teru-taze hurmalar dökülecek."(19)

Yeni doğan çocuğun damağına hurma sürün. Zira Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih Hasan ve Hüseyin'e böyle yaptı.

Biriniz hanımıyla cinsi münasebette bulunduğunda acele etmesin, zira kadının da erkek gibi isteği vardır. Bir kadına gözü çarpıp ondan hoşlanan kimse, kendi hanımıyla cima etsin.... Şeytana kendi kalbine musallat olacak bir yol bırakmasın. Gözünü namahremden çevirsin. Hanımı olmadığı takdirde, iki rekat namaz kılıp Allah'a çok hamd etsin.(20)

Cima yaptığınız vakit az konuşun. O esnada konuşmak çocuğun dilsiz olmasına sebep olur. Hanımın fercinin içerisine bakmaktan sakının. Çünkü bu iş (çocuğun) abras olmasına sebep olur. Cima vakti şöyle deyin: "Allahumme innî istahleltu ferceha biemrike ve kabiltuha biemanike, fein kazeyte minha veleden fec'elhu zekeren seviyyen ve la tec'el lişşeytani fihi şirken ve nasiba."(21)

Tenkiye, Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in tavsiye ettiği dört şeyden biridir. Tenkiye, kendinizi tedavi ettiğiniz şeylerin en

iyisidir; karnı genişletir; batındaki dertleri giderir; bedeni de kuvvetlendirir.

Menekşe çiçeğinden enfiye yapın. Zira Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih buyurmuştur ki: "Eğer insanlar menekşede olan özelliği tanısaydı (onun suyunu) yudum yudum içerlerdi."

Ayın evvellerinde ve yarısında cima etmekten sakının. Çünkü şeytan bu iki vakitte çocuk ister (nütfede ortak olur). Çarşamba ve cuma günleri hacamat yapmaktan sakının. Zira çarşamba daima uğursuz bir gündür ve bu günde cehennem yaratılmıştır. Cuma gününde de öyle bir vakit vardır ki, o vakitte hacamat yapan bir kimse ölümle karşılaşır.

MALİK-İ EŞTER'İ MISIR VE ETRAFINA VALİ TAYİN ettiği ZAMAN ONA YAZDIKLARI

Emîrnâme

Bismillahirrahmanirrahim

Bu, Allah'ın kulu Emir-ül Mü'minin Ali'nin, Mısır'ın vergisini toplamak, düşmanlarıyla savaşmak, halkını düzene sokmak, şehirlerini onarmak için Haris-i Eşter oğlu Malik'i bu beldeye vali tayin ettiği zaman ona verdiği emirnamedir.

Ona, Allah'tan çekinmesini, itaatini seçmesini, Allah'ın kitabındaki, farzlarına ve sünnetlerine dair emirlerine uymasını emrediyor. Çünkü saadete eren bir kimse, ancak bu farz ve sünnetlere uymakla mutlu olur ve onları inkâr edip zayi eden ise asla mutlu olamaz.

Allah'a eliyle, kalbiyle, diliyle yardım etmesini de emrediyor. Çünkü Allah, kendisine yardım edene yardım etmeyi üstlenmiştir. Allah, güçlü ve azizdir.

Yine istekler karşısında nefsiyle mücadele etmesini, onun serkeşliğini bastırmasını emrediyor. Çünkü “nefs, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.”(1)

Şüpheli yerlerde Allah'ın kitabına itimat etmesini emrediyor. Zira her şeyin açıklaması, onda mevcuttur ve o, imanlı bir millet için rehber ve rahmettir. Yine Allah'ın rızası peşinde olmasını, gazabına sebep olan şeylerin etrafında dolaşmamasını, O'na karşı günah işlemekte ısrar etmemesini emrediyor. Zira Allah'tan kaçıp sığınabileceğin başka biri yok.

Sonra şunu bil ki, ey Malik, seni öyle bir yere göndermekteyim ki, senden önce orada, adalet veya zulümle hüküm yürüten nice devletler gelip geçmiştir. Sen, kendinden önceki buyruk sahiplerinin yaptıklarını nasıl görüyor, seyrediyorsan, halk da senin yaptığın işleri, öylece görüp, seyredecek. Sen onlar hakkında neler diyorsan, halk da senin hakkında aynı sözleri söyleyecek. Salih kişiler, Allah-u Teâla'nın kendi kullarının dilinde cari kıldığđı meth-u senâlarla tanınır.

Gözünde en sevimli azık; salih amel, mal toplamada orta halli olmak ve halkın durumunun düzeltilmesi olmalıdır. Heva ve hevesine hakim ol; nefsini sana helal olmayan şeylerden alıkoy.

Zira sevdiğin yahut nefret ettiğın şeylerde nefse hâkim olmak, ona insafla muamelede bulunmaktır. Halka merhametle davranmayı âdet edin; onları sevmeyi, onlara lütfetmeyi huy edin. Onları yemeği ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme. Zira halk iki sınıftır: Ya dinde

seninle kardeştir veya yaratılıştta seninle eşittir. Ayakları sürçebilir, kusur edebilirler, bilerek veyahut yanılarak ellerinden bazı şeyler çıkabilir. Senin yaptıklarını, Allah'ın bağışlamasını nasıl seviyorsan, sen de onları bağışla, kusurlarından geç. Allah'ın ve Peygamber'inin sünneti hakkında sana verilen bilinçten dolayı, sen onların üstündesin; seni bu işe memur eden de senin üstündedir; Allah da, seni vali tayin eden kimsenin üstündedir. Bu emirnamede sana yazdığımız şeylere sarıl.

Allah'la savaşımaya kalkışmaktan sakın; zira ne O'nun azabını önleyecek güce sahipsin, ne de O'nun bağış ve rahmetinden umudunu kesebilirsin. Halkın kusurlarını bağışlayınca, pişman olma; onlara ceza verince de sevinme. Bir mazeret bulup da göz yumabileceğin bir cezayı vermekte acele etme. Ben bir buyruk verenin tayin ettiği görevliyim, emrime uyulması gerek demeye kalkışma. Çünkü bu çeşit düşünce gönlü bozar; dini gevşetir ve (insanı) fitneye yaklaştırır.

Bedbahtlığa düşmekten Allah'a sığın. Eğer hükümdarlığın seni kendini beğenmeye ve büyüklük taslamaya sevkeder ve kendin için azamet ve büyüklük taslarsan, başının üzerindeki Allah'ın mülkünün azametine ve O'nun, senin yapamadığın şeylere olan gücüne bak. Bu, baş kaldıran (serkeşlik eden) nefsini yatıştırır; kibrini, gururunu giderir; dağılıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah'ın azametiyle boy ölçüşmeye, kendi gücünü ve kuvvetini O'nun kudretine benzetmeye kalkışma! Çünkü Allah, her zorbayı zelil eder ve kibirlenip büyüklük taslayanı alçaltır.

Kendin, sırdaşların, ailen ve raiyyetinden sevdiğin kimseler hususunda Allah'ın ve insanların hakkını korumada insafı ol; böyle yapmazsan, zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmedenin düşmanıysa Allah'tır, kulları değil; Allah ise düşmanlık ettiği kimsenin delilini batıl kılar ve bu kimse, zulümden vazgeçip tövbe edinceye dek Allah'la savaş halinde olur. Allah'ın nimetlerini zail eden şeyler içinde zulümden daha güçlüsü yoktur. Allah mazlumların dualarını duymaktadır ve zalimlere karşı ise pusuda beklemektedir. Böyle bir kimse, dünya ve ahirette helak olur.

Sen, hakka en yakın ve adaleti kapsamlı olan ve halkı (hoşnutlukta) daha çok bütünleştiren işleri daha fazla sevmelisin. Çünkü umurun öfkesi ve rahatsızlığı, eşrafın rızasını ve hoşnutluğunu yok eder ve hiçe çevirir; ama umumu razı etmekle yakınları ve ileri gelenleri öfkeliendirmek affedilir. Raiyetten (halktan) hiç kimse, valiye yükü daha ağır olan, bela zamanı ona en az yardım eden, adaletten hoşlanmayan, isteklerinde çok ısrar eden, kendilerine iyilik yapıldığı

zaman en az teşekkür eden, iyilikte bulunulmadığı zaman mazereti çok geç kabul eden, zamanın zorluklarına daha az dayanan valinin yakınları gibi değildir. Halbuki dinin direği olan, müslümanların genelini teşkil eden ve düşmanlar karşısında duran halk kitlesidir; öyleyse onlara yönelmeli ve onlara meyil etmelisin. Yararı daha genel ve akıbeti daha hayırlı olan işlere koyulmalısın. Kuvvet yalnızca Allah'tandır.

İnsanların ayıplarını gözetleyen, onları açıp söyleyen kişiler, sana en uzak, en menfur kişiler olsunlar. Tabii ki insanlarda ayıp olabilir; valiye bunları örtmeye en layık olan kişidir. Öyleyse, halkın sana kapalı olan ve bilmediğin ayıplarını açmaya kalkışmayasın; ayıpları elinden geldikçe ört ki, Allah da senin, raiyyetinden gizlenmesini sevdiğin ayıplarını örtsün. Halka karşı her türlü kin bağını çöz. Halkın kalbinde sana karşı kin oluşturacak işlerden sakın; özür dileyenin özrünü kabul et; hadleri şüpheyle uzaklaştır (kesin olarak isbatlanmayan bir suça had uygulama); sence doğru olmayan şeyleri, bilmezlikten gel. Halkın kötülüğünü söyleyenlerin sözlerini, hemencecik tasdik etme. Çünkü, halkın kötülüğünü söyleyen, öğütçülere benzese bile garaz (kötü niyet) sahibidir.

Cimri kişiyle istişarede bulunma; zira seni faziletten alıkor, seni yoksullukla korkutur. Korkakla da istişare etme; zira seni işlerde zaafa düşürür. İhtiraslı (aşırı istek sahibi) kişiyle de istişare etme; sana zulümle mal yığmayı güzel gösterir. Cimrilik, korkaklık ve hırs ayrı ayrı huylardır; ama bunların hepsini bir araya toplayan şey, kötülerin tabiatında varolan Allah'a karşı kötü zanda bulunmaktır.

Yardımcılarından en kötüsü, senden önce kötü yöneticilere vezirlik eden, cinayetlerinde onlara ortak olan ve Allah'ın kullarının arasında, onların işlerini yürüten kimselerdir. Sakın böyle (sabıkası kötü olan) kimseleri kendine sırdaş edinip, geçmişlerin hükümetinde ortak oldukları gibi bunları sana verilen emanette (yetki ve makamda) ortak kılmayasın. Onlar geçmiş yöneticileri kötü uçurumlara sürüklemişlerdir. Onların gösteriş ve riyakârlıkları, seni aldatmasın. Çünkü onlar günahkârların yardımcısı, zalimlerin kardeşi ve her çeşit tamah ve sahtekârlıkların başlangıcıdır. Onların yerine, onlar kadar sözü geçerli olan, işlerde tecrübeli olan ve önceki tecrübeleri ile kötülük ve haksızlıkları tanıyan, seçkin kişiler bulabilirsin. Bunların sana masrafı az ve yararı çok olur. Sana besledikleri sevgi daha gerçektir; başkalarıyla ülfetleri daha azdır; zalime, zulmünde yardımcı olmadıkları gibi suçluya da suçunda ortak olmamışlar ve başkalarının hükümetinde Müslümanlara ve antlaşma yapan kimselere de zulmetmemişlerdir. İşte bunları gizli ve açık işlerin için kendine has kıl. Sonra bu grup arasında, hakkı daha açıkça

söyleyen (veya acı bile olsa sana gerçeği anlatan), zayıflar hakkında daha ihtiyatkâr ve insafli olan, ister hoşuna gitsin ister gitmesin, Allah'ın dostlarında bulunmasını hoş görmediği şeylerde seninle az işbirliğinde bulunan, (senin öfkenden endişelenmeyen ve halkın maslahatını senin hoşnutluğuna tercih eden) kimseler senin yanında daha seçkin olsun. Çünkü onlar seni haktan haberdar ederler; sana yararı olan şeye seni basiretli kılarlar. Takva, doğruluk, akıl ve asalet sahiplerine yaklaş (onlarla dost ol). Onların seni fazla övmelerine, yapmadığın işleri yapmış göstererek övünmene sebep olmalarına müsaade etme. Zira fazla övgü, insanda bencillik ve kibir yaratır, gurura kaptırır ve bunu kabullenmek (böyle bir şeyi benimsemek) ise Allah'ın gazabına sebep olur.

Nezinde iyilik edenle, kötülükte bulunanın yeri, aynı düzeyde olmasın; çünkü onları bir görmek, iyilik edenleri iyilikten vazgeçirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder; bunlardan her birine karşı layık olduğu muameleyi yap. Bu senin için bir yöntem olsun; Allah bununla sana yarar ulaştırır, sen de onunla kendi yardımcılara yarar ver.

Bil ki, halka iyilikte bulunmak, yükümlülüklerini kolaylaştırmak, yersiz istekleri onlara yüklememek gibi, valinin halka karşı iyimserliğini ispatlayacak hiç bir şey yoktur. Öyleyse halka karşı iyimserliğini ispatlayacak işleri yapmaya çalış. Zira iyimserlik, uzun süreli yorgunlukları ve sıkıntıları sende giderir. (Şunu da bil ki,) hakkında iyimser olabileceğin kimseler senin imtihanından hakkıyla çıkabilen, kötümser olacağın da imtihanından çıkamayan kimselerdir.

Kıyamet gününde Allah'ın mükâfatına sebep olmasına ilaveten, halka iyi davranmakta da basiretinin çoğalması için lehine ve aleyhine olan bu durumu iyice kavra ki, halka karşı daha iyi davranabilesin.

Bu ümmetin ileri gelenlerinin (büyüklerinin), amel ettikleri ve raiyyetin (halkın) birliğine ve işlerinin düzelmesine sebep olan âdet ve gelenekleri bozup, o âdet ve geleneklerin yerine zararı olan birtakım yeni âdet ve gelenekleri koymaya kalkışma ki, o âdetleri koyanlar, onların sevabına ermiş olur ve sen ise bunları bozmakla günah kazanmış olursun. Ülke halkının durumunun düzelmesine sebep olan yöntemlerin korunması ve toplumun hayatının sağlam bir tarza sahip olmasına sebep olacak ilkeleri yerleştirmek hususunda bilginlerle, düşünürlerle oturup müzakere yapmayı ve tartışmayı çoğalt (bu hususta onların düşüncelerinden yardım al). Bu üslup hakkı sabit kıldığı ve batılı yok ettiği gibi yeterli bir kılavuz ve örnektir de. Çünkü iyi yöntem ve gelenekler Allah'a itaat etmeyi sağlayan yollardan biridir.

Bil ki, halk çeşitli sınıflara ayrılmıştır. Bunlardan hiç birinin durumu, diğer sınıfların yardımı olmaksızın doğrulmaz, düzene girmez (her sınıfın, diğer sınıfların asayiş ve huzur içerisinde olması için kendi işini yapması gerekir); hiç birinin diğerine muhtaç olmaması mümkün değildir.

Bu sınıflar şunlardan ibarettir:

(1-) Allah'ın askerleri ve ordusu. (2-) Kamu ve özel işleri düzene sokan kâtipler. (3-) Adaletle hükmeden yargıçlar. (4-) İnsaf ve yumuşaklıkla hizmet eden görevliler. (5-) Müslümanlar ve ehl-i kitaptan cizye ve haraç toplayan memurlar.(2) (6-) Tüccar ve zanaat sahipleri. (7-) Toplumun en aşağı sınıflarından olan muhtaç ve yoksul kişiler.

Allah-u Teâla bu sınıfların her birisinin payını kendi kitabında, Peygamber'inin sünnetinde ve bizim yanımda bir ahit olarak korunan ilimde ortaya koyarak ölçüsünü belirlemiştir.

Ordu, Allah'ın izniyle halkın kalesi, valilerin ziyneti, dinin izzeti ve güvenlik ile huzurun temel taşıdır. Halk ancak orduyla varlığını sürdürüp huzura kavuşabilir. Ordu da, düşmana karşı cihatta kendisine destek olmak, arkasında bir güvencesi bulunmak ve geçimini sağlamak için Allah'ın onlar için tayin ettiği vergilerle gücünü koruyup varlığını sürdürebilir.

Sonra bu iki sınıf, ancak kadılar, zekât ve vergi memurlarıyla kâtiplerden ibaret olan üçüncü sınıfla hayatlarını sürdürebilirler. Çünkü onlar işleri düzene sokarlar, insaf ve adaleti yayarlar, gelirleri (vergileri) toplarlar, onların sayesinde genel ve özel işlerde güvence sağlanır. Bütün bu sınıfların ayakta durmaları ise, tüccar ve zanaatçılarla mümkündür. Onlar halkın muhtaç olduğu şeyleri toplayıp, çarşı ve pazarlara dökerek, başka sınıfların yapamayacağı işleri yaparlar. Son olarak da gözetilmesi gereken toplumun yoksul ve güçsüz olan alt sınıfı gelir.

Allah'ın malı (İslam devletinin gelirinden bu sınıflar için ayrılmış bütçe) onların tümünü kapsamına alıp idare edebilir. Bunlardan her birisinin kendi ihtiyaçları miktarınca valinin üzerinde hakları vardır. Valinin ise bu doğrultuda, Allah'ın ona farz kıldığı görevleri gereği gibi yerine getirebilmesi, ancak konuya gerekli önemi verip Allah'tan yardım dilemesi ve nefsinin hakka riayet etmeye boyun eğdirip küçük ve büyük işlerde doğru yoldan ayrılmamaya sabretmesiyle mümkün olur.

Ordunun başına Allah, Resulü ve İmam'ın için daha çok ihlaslı, emanet ve iffet bakımından en

temiz, hilimde (olgunlukta) en üstün, ilim ve siyasette ise en seçkin kimseleri komutan olarak seç. Bu komutanları, öfkелendiğı zaman öfkесini yenebilen, özrü kabul eden, zayıfları esirgeyen, güçlülere karşı gevşemeyen, ne zora başvuran, ne de zaafa düşen kimselerden seçip tayin et.

Sonra toplumun soylu ve aile bakımından şereflilerine, geçmişlerinde iyilik bulunanlarına, yiğit, cesur, cömert ve bağışlayıcı olanlarına sarıl. Çünkü bunlarda yüce ve temiz huylar bir araya gelmiştir. Bunlar halkı Allah'a karşı iyimser kılıp, kaza ve kaderine iman etmelerini sağlarlar.

Daha sonra da şefkatli bir babanın evladını görüp gözetmesi, esirgemesi gibi, onların işini görgözet. Onların eğitimi ve güçlü kılınması için harcadığın bütçeyi, ne kadar olursa olsun, gözünde büyütme. Onlar hakkında yapacağın muhabbet ve lütuf az bile olsa, önemsiz görünmesin sana. Zira bu, onların senin hayrını istemelerine ve senin hakkında iyi düşünmelerine sebep olur. Onların büyük işlerini göreceğim diye küçük işlerini de ihmal etme.

Az bir lütfün bile bir yerde işe yarar, ondan faydalanırlar; çoğunun da yeri var, ondan da ihtiyaçsız kalamazlar.

Askerlerine kardeşçe davranan ve düşmanla savaşmaktan başka bir kaygıları kalmaması için askerlerin kendilerini ve geride bıraktıkları ailelerini kapsayacak şekilde onlara bağıшта bulunan komutanları diğer komutanlardan daha çok sevmelisin ve onlara daha fazla değer vermelisin; sürekli olarak onlara karşı beslediğin kalbi duyguları dile getir ki, senin yanında aziz, değerli olduklarını ve senin onların yaşamını daha da iyileştirmeyi düşündüğünü bilsinler. Güzel bir şekilde sevgi ve ikramda bulunarak, vaatlerinin doğruluğunu ispatla.

Valilerin gözlerini aydınlatan işlerin en üstünü, memlekette adaleti yaymak, halkın dostluğunu ve sevgisini kazanmaktır. Halkın sevgisi ise ancak gönüllerinin sıhhatli olmasıyla mümkün olur. Onların hayır istemeleri de ancak valilerinin korunmasına ilgi duymaları, devletlerini kendilerine bir yük olarak görmemeleri ve onların hizmet süresinin bitmesini bir an önce istememeleriyle mümkün olur.

Sonra orduyu idare etmekte, yalnız onların arasında taksim ettiğın savaş ganimetleriyle yetinme; ganimetlerin yanısıra Allah'ın nasib ettiğı beyt-ül maldan da, Allah'ın dinine yardıma koşmalarını sağlayabilmen için onların eksikliklerini gider. Askerlerin arasında cesur kişilerden beklediğın hayırseverliğın son derecesine ulaşabilmen için onlara daha fazla bağıшта bulun, maddi imkan sağla, övgü ve teşekkürde bulun, tek tek herbirinin halini sor ve gönlünü al, gösterdikleri yiğitlikleri methet, öv. Çünkü onların hizmetlerini fazla dile getirmen, Allah'ın

izniyle, yiğitleri teşvik eder ve geri kalanları da o yola yöneltir.

Fakat (onlara itimadın olmasıyla birlikte, onların durumlarını gözlemekten de gafil olma) halk arasında emaneti korumak ve hakkı söylemekte meşhur olan denetleyici kişileri, onların hizmetlerini sana bildirmeleri ve hizmet edenlerin, çektiği zahmetlerin sana gizli kalmadığını anlamaları için onlara gözlemci kıl. Sonra herkesin yaptığı hizmetin hakkını iyice bil; birinin çektiği zahmeti başkasına maletme; herkese noksansız olarak hakkını ver. Birisinin büyük oluşu, yaptığı küçük işi büyük görmene, yine birinin küçük oluşu, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın. Sakın geçmişi iyi olan bir asker, küçük bir yanlışlık ve küçük bir olay için gözünden düşmesin; zira yücelik Allah'a mahsustur; onu, dilediği kimseye verir, akıbet takva sahiplerinindir.

Ordudan düşmana darbe indirenlerden biri şehid olduğunda, şehid olanın ailesine şefkatli ve güvenilir bir vasi gibi vekil ve halef olmalısın; onun yok oluşu, ailesinin yaşantısını etkilememeli. Bu şekilde muamelede bulunman, senin dostlarının kalbinde sana karşı olan muhabbeti ve onlarda olan itaat duygusunu daha çok artırır ve senin emrinde her çetin ve şiddetli tehlikeye karşı koymak için hazır olurlar.

Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alihi'nin müşriklerle muamelesinde sünnetleri vardır; bizim de ondan sonra sünnetlerimiz vardır. Bu sünnetler; zalimler, kıblemize yüz çevirenler ve Müslüman ismini kendilerine takanlar hakkında uygulanmıştır. Yüce Allah irşat etmeyi sevdiği topluma; "Ey inananlar, Allah'a, Peygamber'e ve kendinizden olan emir sahiplerine itaat edin. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bir şeyde ihtilafa düştünüz mü o hususta Allah'a ve Peygamber'e müracaat edin. Bu, (herkes için) hem hayırlı, hem de sonu pek güzeldir." (3) diye hitap etmiştir. Diğer bir ayette de: "Eğer onu (aşikâr ettikleri sırrı) Pey-gamber'e ve içlerinden emre salahiyeti olanlara götürselerdi, elbette onlardan istinbat edenler, onu bilirlerdi. Allah'ın size ih-sanı ve acıması olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup gitmiştiniz." (4) diye buyurmuştur. Allah'a götürmek, O'nun kitabının apaçık emrine sarılmaktır. Resule götürmek de onun ihtilafa mucib olmayan apaçık sünnetine tabi olmaktır.

Biz Resulullah'ın Ehl-i Beyt'i, Kur'an'ın muhkem ayetlerinden istinbat ederiz; müteşabih, nasih ve mensuh ayetlerini de biliriz.

(Ey Malik,) düşmanlara karşı, onlar gibileri hakkında bizim yaptığımız muamele gibi muamele

et. Bizden gelen emirleri alabilmen için, vuku bulan her olayı ve haberi ardarda bize bildir; Allah yardımcıdır.

Sonra halis bir niyetle halk arasındaki yargı meselesini göz önünde tut. Çünkü mazlûmun hakkını zalimden, güçsüzün hakkını güçlüden almak ve ilahî haddi sünnet ve şeriat gereğince uygulamaktan ibaret olan yargı, Allah'ın kullarını ıslah eden ve ülkeyi bayındır hale getiren şeylerden biridir.

Sence halkın gözünde ilim, sabır, züht, takva ve cömertlik açısından daha üstün olan, işin çokluğundan dolayı nefesi kesilmeyen, dava taraflarının müracaatı kendisini inatçı ve bencil kılıp görüşü üzerinde ısrar etmesine sebep olmayan, bir yanlışlık yaptığında yanlışlığı üzerinde ısrar etmeyen, hakkı tanıdığında hakka dönmekten rahatsız olmayan, halkın malına göz dikmeyen, gerçekleri anlamakta ilkel ve yetersiz teşhislerle yetinmeyen, şüpheli konularda herkesten daha fazla ihtiyat eden, herkesten daha fazla delillere uyan, davacıların sürekli müracaatta bulunmasıyla dize gelmeyen, gerçeğin bilinmesinde diğerlerinden daha sabırlı olan, gerçek ortaya çıktığında ise diğerlerinden daha ciddi olan, övgü, takdir ve dalkavuklukla kendisini kaybetmeyen, mübalağa ve demagojiyle tahrik olmayan ve propagandaya kulak vermeyen kimseleri bu şerefli yargı makamına seç. Fakat bu özelliklere sahip yargıçlar çok azdır. Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya çalış, geçimlerini fazlasıyla temin et ki, bu yönden bir mazeretleri kalmasın; ondan aldığı destekle halka ihtiyaçları azalsın. Katında gafil avlanmaktan emin olmaları için onlara, senin yakınlarından hiçbirinin göz dikemeyeceği yüksek bir mevki sağla. Huzuruna geldiklerinde onlara tazim et; mecliste onlara kendi yanında yer ver. Verdikleri hükümleri imzala, icra et ve onlara destek ol. Yardımcılarını, onlar gibi beğendiğin fakihlerden, takva ehlinde, Allah ve kulları için hayır isteyen kimselerden seç ki, bir iş şüpheli olduğunda ve hak gizli kaldığında gerçeği bulmak için onları konuşsun ve onların bilgisinden kendisine gizli kalan şeyde yardım alabilsin; yine onlar, halkın arasında verdiği hükümlere şahit olsunlar, Allah'ın izniyle.

Daha sonra, etrafında bulunan hadis ravileri arasından Allah'ın hükmünde ve Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi'nin sünnetinde birbirleriyle ihtilafa (çelişkiye) düşmeyen kimseleri kadı olarak seçmekte gayret göstermelisin. Zira hükümde ihtilafa düşmek adaleti yok eder, dinde gaflete dalmaya sebep olur ve halk arasında tefrikaya yol açar. Allah-u Teâla halkın birbiriyle geçinme ve mali işler konusundaki vazifelerini açıklamıştır. Bilmedikleri şeyleri, Kur'an'ın ilmini emanet ettiği ve ahkâmı korumayı uhdelerine bıraktığı kimselere (Ehl-i Beyt'e) havale etmeyi

emretmiştir. Yargıçların ihtilafa düşmesi, zulmün ve bencilliğin onların arasına girmesi, itaati farz kılınan kimselere müracaat etmeksizin kendi görüşleriyle yetinmelerinden dolayıdır. Bu tür hareketler ne dinin salahınadır, ne de Müslümanların yararına. Yargıcın vazifesi sünnet ve elinde bulunan rivayetlere uygun yargıda bulunmasıdır; aciz kaldığında ise yargı işini ehline bırakmalıdır. Ehlini bulamadığı takdirde diğer fakihlerle istişare etmelidir; bundan başka bir çözüm yolu aramaya hakkı yoktur. İki Müslüman yargıcın "veliyy-i emre" müracaat etmeksizin ihtilafı bir mesele üzerinde durmaya hakları yoktur. Veliyy-i emir Allah'ın ona öğrettiği ilimle, onların arasında yargıda bulunduktan sonra her ikisinin de o hükmü kabul etmeleri lazımdır, ister onların görüşüne uygun olsun, ister olmasın. Bu vazifeye çok dikkat et. Çünkü bu din, kötü kişilerin ellerine tutsak düşmüştü. İslam nizamı nefsi istek ve arzularla yürütülüyordu; din, dünyanın adi ve basit amaçlarına ulaşmak için bir vesile kılınmıştı.

Şehirlerin yargıçlarına ihtilaf ettikleri her meseleyi sana bildirmelerini yaz. Sonra bu meselelere derince bir bak; Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine ve İmam'ının hadisine uygun gördüğünde imzalayıp onları bu işi yapmaya mecbur kıl. Hakkı teşhis edemediğin ve mesele şüpheli kaldığı takdirde, hükmün altında bulunanların etrafındaki fakihleri bir araya topla, meseleyi onlarla görüş, sonra onların ittifak ettikleri görüşü geçerli kıl. Zira halkın ihtilaf ettiği her mesele, imama havale edilmelidir; imam da ilahi hadleri uygulamakta Allah'tan yardım dilemeli, onu icra etmekte gayret göstermeli ve halkı kendi emrine itaat etmeye mecbur kılmalıdır. Ve güç ancak Allah'tandır.

Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et; onları şahsi eğilimlerinle ve rasgele tayin etme; çünkü bu iki iş (şahsi eğilim veya rasgele bir yetkiliyi tayin etme) zulüm ve hıyanetin çoğalmasına, halkın ise çaresizliğine sebep olur. İşler, ifsatla düzene girmez. Takvalı, bilgili, siyaset bilen şahısları işlerin başına getir. Bunları temiz ailelerden, İslam'a eskiden girmiş olanlardan, tecrübe ve hayâ sahibi kişilerden seç; çünkü onlar, ahlakça en üstün, namusça en doğru, kötü arzulardan kurtulmuş, tamahları en az, işlerin sonuçlarını en fazla dikkate alan kişilerdir. Bunlar, üzerine aldığı mesuliyette, sana yardımcı olmalıdırlar. Böyle yardımcıları bulduğunda onların ücretlerini bol bol ver ki, kendilerini doğrultsun, güçlerini kazansın ve elleri altında bulunan Müslümanların mallarını yemekten uzak dursunlar. Aynı zamanda, emrine uymayıp emanetine hıyanette bulunurlarsa bu, onların aleyhine bir delil olur sana. Sonra, işleri teftiş et, onlara doğru ve vefalı müfettişler gönder (hallerini ve işlerini görüp, anlayıp sana bildirsinler). Çünkü onların haberleri olmadan senin onlardan haberdar olman, onların emin bir surette iş görmelerine, halka yumuşaklıkla muamelede bulunmalarına sebep olur. (Onların

içinde) zalimlere yardım edenlerden korun. Onlardan biri, vazifesinde hıyanet eder de müfettişlerin verdikleri rapor onun aleyhinde toplanırsa, bu tanık olarak yeter sana. Artık ona bedenî cezayı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutar, aşağılayarak onu hıyanet damgasıyla dağlar ve töhmet zincirini boynuna vurabilirsin.

Vergi işini de araştır, memurlarının işlerini düzene sok, çünkü haraç durumu ve vergi memurlarının işinin düzene girmesi, diğerlerinin işinin de düzene girmesi demektir. Onlardan başkaları, ancak onların işlerinin düzene girmesiyle düzene girebilir. Çünkü insanların hepsi verginin ve vergi memurlarının ehl-i ayalidir (onların topladığı vergiyle idare edilirler). Ancak, vergi toplamaktan ziyade memleketin kalkınmasına dikkat etmelisin; çünkü vergi memleket kalkınmadıkça toplanamaz. Memleketi kalkındırmadan, bayındır hale getirmeden vergi isteyen, şehirleri yıkıp mahveder ve Allah'ın kullarını helak eder; böyle bir buyruk sahibinin işi ve idaresi, pek az bir müddet sürer.

Sonra da bütün şehirlerin vergi memurlarını huzuruna çağırıp kendi şehirlerinin durumunu, ihtiyaçlarını ve vergi toplamak için kolay olan yollar hakkında açıklamada bulunmalarını onlardan iste. Daha sonra diğer uzmanlardan da meseleyi sor, öğren; vergi verenler verginin ağırlığından, veya vergi verecekleri şeylere bir afet gelmesinden, yahut içecekleri, sulayacakları suyun kesilmesinden veya bir bendin yıkılıp araziye su basmasından, toprağın kaymasından, yahut da mahsulün mahvolmasından şikayet ederlerse, hallerini düzene sokacak bir derecede vergilerini azaltman gerekir. Eğer mali güçleri noksanlıklarını gidermek için zayıf olur da senden yardım dilerlerse, esirgeme, geçimlerini sağla. Zira böyle bir işin sonucu (ülkenin ve halkın) yararınadır. Bu sana güç gelmemeli. Çünkü bu bir yatırımdır; ülkenin mamur olması ve vilayetinin (memleketinin) bezenmesine sebep olacak, tekrar hazinene geri dönecektir.

Ayrıca (servet toplamak yerine halka iyi muamelede bulunmakla) halkın, sevgisini, saygısını, iyimserliğini kazanmış olursun ve hayrın çoğalmasına, halkın kolaylıkla sana cezbolmasına sebep olursun. Vergi zorla, baskıyla ve azarlamakla elde edilen bir şey değildir. Bu büyüklük ve fedakârlık (vergiyi bağışlaman), seninle halkın arasında olan bir ahittir. Bir olay vuku bulduğunda (ve yardımlarına ihtiyaç duyduğunda) kendilerine hizmet ettiğin, refah düzeyini yükselttiğin, iyi muamelede bulunduğun halka güvenebilirsin. Onları esirgeyişin, haklarında adaletle muamele edişin ve yumuşak davranışın da buna sebep olur. Bu olayda mazur olduğunu (onlara hıyanet etmediğini) bildikleri için dileğini seve seve kabul ederler; bunun meşakkatine katlanırlar, emrini yerine getirirler. Çünkü ülkede vücuda gelen bayındırlık ve servet, onlara yükleyeceğin yüke

katlanmaları için onlara kuvvet verir.

Bir yerin harap olması, oradaki halkın yoksul düşmesiyle başlar; oradaki halkın yoksulluğuysa valilerin israf etmelerinden, valilikte kalacaklarına emin olmamalarından, ibret alınacak şeylerden az ibret almalarından kaynaklanır. Sen kendi hükümetinde, biriktirdiği şeyin halkın övgüsü, Allah'ın sevabı ve imamın sevgisi olmasını seven bir kimse gibi hareket et. Güç ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

Sonra kâtiplerini de teftiş et; her birisinin ihtiyacını öğren, onlara derece ve makam tayin et; onların en iyi olanlarını iş başına getir. (Düşmanlara karşı) kullanacağın düzenlerini, gizli tuttuğun sözleri içeren mektupları, edep ve ahlak açısından herkesten daha temiz ve iyi olan, büyük işlerde görüş alış verişine (daha fazla) salahiyeti olan, görüş sahibi, iyiliğini isteyen ve akıllı olan, herkesten daha fazla sırrı saklayan, izzet ve ihtiram kendisini mağrur etmeyen, azdırmayan, durum ve makamları yalnızlıkta veya topluluğun önünde kendilerini sana karşı durmaya cesaretlendirmeyen kişilere teslim et. Bu kâtiplerin, etraftan (memurlarından) gelen mektupları sana sunmakta gaflet etmemeleri, senden aldıkları emri aldıkları gibi bildirmeleri, senin lehine yapılan bir antlaşmada gevşek davranmamalı, aleyhine olan anlaşmayı bozmakta zaaf göstermemeleri ve işlerde sahip oldukları mevkilerini ve hadlerini bilmeleri gerekir; çünkü kendi haddini bilmeyen kişi başkasının haddini asla bilmez.

Normal mektupları, gelir defterleri ve ordunun divanı gibi daha küçük işleri de dikkat göstererek seçtiğin kimselerin yetkisine bırak. Zira bunlar da önemli işlerdir; senin için faydalı olduğu gibi, yönettiğin halkın da yararınadır. Sonra onları kendi anlayış ve ferasetine güvenerek ve kendilerine olan eğilimine ve hüsn-ü zannına dayanarak seçme; çünkü bazı insanlar, göstermelik hareketlerde bulunup, güzel hizmetler vererek kendilerini valiye iyi tanıtabilirler; oysaki bu göstermelik hareketlerin ötesinde ne öğüt vermek vardır, ne de emanete riayet etmek.

Senden önceki temiz kişilerin seçtikleri kişilere bak; halka karşı en güzel muamelede bulunanları, emanete riayetle tanınmış onurlu kişileri iş başına getir. Bu, (önceki durumlarını nazara almak, onları seçmekte dikkat etmek) Allah'a ve işe atadığın kişilere karşı sorumluluk hissi taşıdığını gösterir. Daha sonra bu memurlarına, halkla iyi geçinmelerini ve onlarla güzel konuşmalarını emret.

Her işinin başına, işin büyüğü kendisine güç gelmeyecek, işlerin çokluğu, kendisini şaşırtmayacak bir başkan seç. Daha sonra kendin, onların gizli durumlarını ve hallerini araştır;

muhtaç olanların ve mesajları sana ulaşan kimselerin işlerini incele. Onların (kâtiplerin) vali ve kendi imamları karşısındaki durumlarının ve tutumlarının ne şekilde olduğuna dikkat et. Çünkü kâtiplerden çoğunun huyu, çabuk usanmak, tekebbür ve bencilliktir; ama Allah bir kimseyi korursa o başka. Halk, ihtiyacını sunmaya ve onu istemeye mecburdur. Kâtiplerinden birinde bir ayıp görür de aldırılmazsan, o ayıpla sen de ayıplanırsın; nitekim onlarda bir fazilet olursa, Allah katında sana olan sevaba ilave olarak, o fazilet, senin hesabına da kaydedilir.

Tacirlere, sanat ve zanaat sahiplerine gelince; onlara iyi davranmalısın. Onlarla ilgili tavsiyelerimi kabul et ve onlara karşı hayırlı ol. Kendin de elin altında bulunan memurlara, onlara karşı iyi davranmalarını tavsiye et. Onlardan bir kısmı, oturdukları yerlerde ticaretle uğraşır. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir. Bir başka grubu da halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle hazırlarlar. (Bunlara iyi muamelede bulun;) çünkü bunlar, yarar kaynaklarıdır; uzun yollar aşarak, ülkedeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlıklarda gezerek, başkalarının tabiatına uygun gelmeyen bölgelere ve halkın bir adım atmaya cesaret edemediği düşman ülkelere giderek yarar sağlarlar. Bu sınıfın ihtiramını gözet, yollarının emniyetini temin et; haklarını al. Bunlar (işlerinin tabiatı gereği) başkalarına zararı olmayan, salim kimselerdir. Kötülüklerinden korkulmaz, barışçıdırlar (bunlar tarafından bir isyan ve kargaşanın baş göstermesinden endişelenmemek gerek). Onların nazarında en sevimli iş, emniyeti daha fazla koruyan ve hükümdara yararı daha çok olan işlerdir.

Bulunduğun yerde onların işlerini gör-gözet. Uzak ve yakın şehirlerde de hallerini izle. Ama şunu da bil ki, bütün bunlarla beraber, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir cimrilik, faydalı şeyleri stok etme ve azalınca değerinden fazlaya satma çabası vardır; buysa halkın zararına sebep olduğu gibi valilere de (buna göz yummak) ayıptır, noksanlıktır.

Stokçuluğu yasakla; çünkü Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih de yasaklamıştır. Alış veriş, güzel surette, adalet terazileriyle, satanın da alanın da zarar etmeyeceği bir fiyatla olmalıdır. Sen, stokçuluğu nehyettikten sonra onu yapmaya kalkışan olursa cezalandır; fakat cezada pek ileri gitme. Zira, Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih de böyle yaptı.

Sonra Allah için, Allah için aşağı tabakayı gör-gözet; onlar başvuracakları bir düzen (çare) bulamayan, oldukça yoksul, muhtaç, darlıkta bunalmış, dertlere tutulmuş, kazançtan aciz kalmış kişilerdir. Bu sınıfın içinde dilenenler olduğu gibi bir şey umup bekleyenler, fakat kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Öyleyse, Allah'ın senden korumanı istediği kimselerin hakkını koru.

Onlara, memur olduğun beyt-ul maldan, her şehirde, Müslümanların ganimet olarak elde ettikleri ve devlete ait olan arazinin gelirinden, ekininden pay ayır. Onların yakın yerlerde olanlarıyla uzaklarda bulunanları aynı hakka sahiptir ve sen onlardan her birisinin hakkına riayet etmekten sorumlusun. Hiç bir düşünce seni, mahrumların durumuyla ilgilenmekten alıkoymasın. Ehemmiyetli işleri sağlamlaştırman, küçük sayılan işlere bakmaman için bir mazeret sayılmaz. Onlara karşı dikkatsiz ve himmetsiz olma; yüzünü de kibirle onlardan çevirme. Allah rızası için alçak gönüllü ol ki, Allah seni yüceltsin. Güçsüzlerin karşısında tevazu kanadını ger. Onlara, kendini bu tavra muhtaçmışsın gibi göster. Onların, gözlere hor görünenlerini, insanlar tarafından aşağı sayılanlarını, fakat sana gelip hallerini anlatmayanlarını sen ara, bul. Onları bulmak, hallerini sorup anlamak için Allah'tan korkan, onlara karşı böbürlenmeyen, güvendiğin kişileri yolla ki, onların hallerini sana bildirsinler. Sonra haklarında öylesine harekette bulun ki, Allah'a ulaştığın gün, onlar hakkında mazeret göstermeye kalkışmayasın. Çünkü bunlar, halk içinde başkalarından daha fazla insafa muhtaç kişilerdir. Bütün bu sınıfların haklarını vermekte (olacak kusurdan dolayı) Allah'tan af dile.

Dipnotlar.

(1)- İkinci ve üçüncü kısım: Mevaiz-ül Adediyye kitabında şöyle nakledilmiştir: "Kim bizi kalbiyle sever, diliyle de yardımda bulunur, ama savaşta bizimle beraber düşmana karşı savaşmazsa, bir derece aşağıda olur. Kim bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımcı olmazsa, iki derece aşağıda olur." Bu rivayet daha doğrudur. Büyük bir ihtimalle yukarıdaki metinde bir yanlışlık vardır.

(2)- Yüce Rabbim pâk ve münezzehtir.

(3)- Ahzab/56.

(4)- Biz de buna şehadet edenlerdeniz.

(5)- Bakara/131.

(6)- Şehadet ediyorum ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Gerçekten Muhammed O'nun kulu ve elçisidir ve şüphesiz kıyamet gelmektedir, onda şüphe yoktur.

Gerçekten Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

(7)- Bu hadise, fıkıh ve fetva açısından amel edilmez. Zira diğer hadisleri de nazara alan müçtehidlerin görüşüne göre, selamdan önce çıkan hades namazı batıl eder.

(8)- Bu hadis Mevaiz ve Hisal kitaplarında şöyle nakledilmiştir: "Allah'a, O'nun evine yaya gitmek kadar daha meşakkatli bir ibadet yapılmamıştır."

(9)- İnsanları deve beslemeye teşvik etmek için söylenmiştir. Çünkü o zamanlar deve, diğer hayvanlardan daha yararlı idi, insanlar onun etinden, sütünden, tüyünden, taşıma gücünden faydalanırlardı.

(10)- Zemzem suyu hacılara verildiği için ona nebiz-i sikaye denmiştir. Daha sonra acılığı bu şekilde giderilen her suya nebiz-i sikaye denildi. İçine üzüm konan bu tür su, çok kaldığında bir çeşit şaraba dönüşüp sarhoş edici olurdu. Bazı kimseler bunun önceki ve sonraki halini göz önünde bulundurmadan nebiz içmek helaldir, diyorlardı. Nitekim bu yanlışlık, Ehl-i sünnet fıkhnın bazı kollarına sirayet etmiştir ve günümüzde de bunun helal olduğunu sanmaktadırlar.

(11)- Allah'ın adıyla. Hz. İbrahim'in ve Hz. Muhammed'in dini ve Allah'ın itaatını farz kıldığı kimsenin velayetiyle Allah için sağ yanıma üzerine yatıyorum. Allah'ın dilediği her şey olur, dilemediği hiçbir şey de olmaz.

(12)- Ben, kendimi, ailemi, dinimi, malımı, çocuklarımı, amelimin akıbetini, Rabbimin bana lütufta bulunduğu ve beni kendisiyle rızıklandığı şeyleri; zehiri öldürücü olan ve olmayan haşarelerin, cin ve insanların, Allah'ın yeryüzünde üretip-bitirdiği, gökten inen ve göğe çıkan ve Allah'ın, perçeminden yakalayıp - denetlediği her canlı varlığın şerrinden koruması için; O'nun izzetine, azamatına, ceberutuna, saltanatına, rahmetine, ra'fetine, bağışına, kuvvetine, gücüne birlik ve tekliğine, erkânına, (kıyamet günü insanları bir araya) toplamasına, Resu-lullah'a ve dilediği her şeye olan gücüne havale ediyorum.

(13)- Zümer/56.

(14)- Bunu bizim için boyun eğdiren (Allah) ne yücedir, yoksa biz bunu (kendi hizmetimize) yanaştıramazdık. Ve biz elbette, Rabbimize döneceğiz. (Zuhruf/12-14).

(15)- Allah'ım, yolculukta bizimle birlikte olan, bineğin sırtında bizi taşıyan, aile, mal ve evladımıza vekil olan sensin.

(16)- Allah'ım, bizi mübarek bir yerde yerleştir. Sen en hayırlı yer verensin.

(17)- Şehadet ediyorum ki Allah'tan başka bir ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ım, zararlı alış-verişten, yalan yere and içmekten ve günahın azabından sana sığınırım.

(18)- Enfal/11.

(19)- Meryem/25.

(20)- Mevaiz kitabında da şöyle geçiyor: "Peygamber'e çok salavat getirin, sonra Allah'ın fazl ve ihsanından talep edin; elbette ki Allah kendi lütfundan ihtiyacınızı giderir."

(21) - Allah'ım, bu kadını senin emrinle kendime helal bildim ve senin emanetin olarak kabullendim. Bu kadından bana bir evlat verilmesini takdir etmişsen, onu noksansız bir erkek çocuğu kıl ve şeytanı o çocukta ortak ve pay sahibi kılma.

(1)- Yusuf/53.

(2)- Cizye, İslam'ın güvencesinde yaşayan gayr-i müslim kitap ehlinden kişi başına alınan vergidir. Haraç ise gayri müslimlerden ve bazen de müslümanlardan alınan toprak vergisidir.

(3)- Nisâ/59-60.

(4)- Nisâ/83.

Vehimlerin, O'nun varlığını idrakten öteye ulaşmasına ruhsat vermeyen ve akılları zatını hayal etmekten engellemiş olan Allah'a hamd olsun. Çünkü O'nun zatının benzeri ve şekli olması muhaldir. O'nun (mukaddes) zatında bir değişiklik olmaz; kemal (nitelik-ler)inde sayı bölünmesi gibi bölünme bulunmaz. Her şeyden ayrılmıştır, ama mekân (mesafe) ayrılığıyla değil; her şeyde vardır, karışım olarak değil. Her şeyi bilir ama göz, kulak gibi bir organ vasıtasıyla değil. O'nunla bildiği şey arasında, bir başkasının ilmi vasıta değildir. Eğer, var idi, denirse bu varlığının ezeli olduğu manasınadır. Ebedidir, denirse, yokluğu O'ndan nefyetmek anlamınadır. O'ndan gayri bir mabut seçip ibadet eden kimsenin sözünden çok çok yüce ve münezzehtir O.

O'na mahlukatından beğendiği ve kabulünü kendisine farz kıldığı şekilde hamt ediyoruz. Allah'tan başka bir ilahın olmadığı, O'nun tek ve şeriksiz olduğuna şehadet ederim ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Bu iki şehadet, sözü yüceltir, ameli aşağı indirir (yani amel terazisinde ameli ağırlaştırır). Bu iki şehadet hangi teraziden kaldırılırsa, o terazi (amel bakımından) hafif kalır. Bu iki şehadet hangi teraziye konulursa, o terazi ağır olur.

Bu iki şehadetle cennet elde edilir, cehennemden kurtulmak ve sırat köprüsünden geçmek mümkün olur. Bu iki şehadetle cennete girersiniz ve Peygamber'e salavat getirmekle rahmete nail olursunuz. Öyleyse Peygamber'inize çok salavat getirin; "Şüpheli yok ki, Allah ve melekleri salavat getirir Peygamber'e, ey inananlar siz de ona salavat getirin, tam teslim olarak da selam verin."(2)

Ey insanlar, İslam'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet, şüpheli şeylerden çekinmekten daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaathat, afiyetten daha güzel bir elbise, sağlıktan daha önleyici bir korunma, hoşnutluk ve kanaat gibi fakirliği giderecek daha etkin bir servet yoktur. Yaşatacak kadar yiyeceklerle yetinen, rahatlığı sağlamış olur. Tamah, zorluğun anahtarıdır. İhtikâr (stokçuluk), meşakkat bineğidir. Haset, dinin afetidir. Aşırı istek, günaha düşmeye ve günaha düşmekse mahrumiyete sebep olur. Zulüm, helak olmaya sebep olur. Açgözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Nice tamahlar vardır ki, boşa çıkar; nice arzular vardır ki, yalan olur; nice umutlar vardır ki, insanı mahrumiyete götürür ve nice ticaretler vardır ki, ziyanla son bulur. Akıbetini düşünmeden bir işe giren kimse, felaketlerin rezaletine uğrar.

Borç(3) mü'min için kötü bir gerdanlıktır.

Ey insanlar, ilimden daha faydalı hazine, hilimden daha yararlı izzet, edepten daha yetkin soy,

gazaptan daha dertli meşakkat, akıldan daha iyi güzellik, cehaletten daha kötü arkadaş, yalandan daha iğrenç kötü özellik, susmaktan daha koruyucu bekçi ve ölümden daha yakın bir gayp yoktur.

Ey insanlar, kendi ayıbına bakan, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Allah'ın verdiği rızka razı olan, halkın elinde olana (göz dikip) üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyırarak, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açanın, ailesinin ayıbı açılır. Kendi sürçmesini unutan, başkalarının sürçmesini büyük görür. Kendi fikrinden hoşlanan, sapar. Kendi aklını yeterli gören sürçer. Halka karşı kibirli olan, zelil olur. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Alimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımından kimselerle oturup kalkan, küçümsenir. Gücünden fazla yük taşıyan, aciz kalır.

Ey insanlar, akıldan daha faydalı mal, cehaletten daha çetin fakirlik, iyi niyetlilikten daha yetkin vaiz, ileri görüşlülük gibi akıl, tefekkür gibi ibadet, istişâre gibi güvenilir yardımcı, bencillikten daha korkunç yalnızlık, (günahtan) çekinmek gibi verâ, sabır ve susmak gibi de yumuşaklık yoktur.

Ey insanlar, insanda dilinin izhar ettiği on haslet vardır. Dil, kalpten haber veren bir tanıktır, hüküm veren hakimdir, cevap veren sözcüdür, ihtiyacı karşılayan şefaathçi (vasıta)dir, eşyaları tarif eden vasıfıdır, iyi şeylere emreden komutandır, çirkin işten alıkoyan vaizdir, üzüntüleri yatıştıran teselli vericidir, kinleri gideren övücüdür ve kulakları eğlendiren eğlendiricidir. Ey insanlar, hikmetli söz söylemeyip susmakta hayır olmadığı gibi, cahilane konuşmakta da bir hayır yoktur.

Ey insanlar, bilin ki diline hakim olmayan, pişman olur. İlim öğrenmeyen, cahil kalır. Sabırlı olmayan, halim (yumuşak) olmaz. (Kötü işten) vazgeçmeyen, akıllı olmaz; akıllı olmayan zayıf ve gevşek olur; zayıf ve gevşek olan saygı görmez. Takvalı olan kurtuluş bulur. Haramdan mal kazanan, o malı mükâfatı olmayan bir işte harcar. Saygıyla (kötülükten) vazgeçmeyen, kınanarak vazgeçer. Rahatlığında ihsan etmeyen, zor durumda kaldığında mahrum bırakılır. Haksız yere izzet isteyen, zelil olur. Hakka karşı çıkan, zayıflığa düşer. Fıkıh öğrenen, saygı görür. Tekebbür eden, aşağılanır. İyilik yapmayan, methedilmez.

Ey insanlar, zilletle yaşamaktansa ölüm, zilletle toprağa kapanmaktansa derinin soyulması ve azap görmektense (kendini) muhasebe etmek daha iyidir. Kabir, fakirlikten(4) ve körlük de bir

çok bakıştan daha hayırlıdır. Zaman iki gündür; bir gün yararınadır, diğer bir gün ise zararına; öyleyse sabırlı ol; çünkü her ikisiyle de imtihan olunmaktasın.

Ey insanlar, insanın vücudunda en şaşırtıcı şey kalptir; çünkü hem hikmetin ve hem de hikmete aykırı olan şeylerin kaynağıdır. (İnsan) ümitlendiği zaman, tamah onu zelil kılar; tamahı tahrik edildiğinde, aşırı istek onu helak eder. Ümitsizlik ona musallat olduğunda, üzüntü onu öldürür; gazaba maruz kaldığında, öfkesi artar. Hoşnut olduğunda kendisini (zararlı şeylerden) kollamayı unutur. Korkulu bir durumla karşılaştığında, keder her tarafını kuşatır. Kendisini emniyet ve güvencede bulduğunda, düşmandan gaflet eder. Yeni bir nimete ulaştığında, övünür. Bir mal elde ettiğinde, zenginlik onu isyana sürükler. Fakirliğe uğradığında, bela ve sıkıntı onu meşgul eder. Bir musibetle karşılaştığında, tahammülsüzlük onu rezil eder; sabırsızlık onu meşakkate düşürdüğünde, zaafa duçar olur. Yemekte aşırı gittiğinde, rahat nefes alamayacak derecede yer. Öyleyse her tefrit ona zararlı olduğu gibi, her ifrat (aşırı gitmek) da onu mahveder.

Ey insanlar, cimri olan, zelil olur. Bağışta bulunan, yücelir. Malı çok olan, malıyla övünür. Hilmi çok olan, şerefli olur. Allah'ın künhü (zâtı) hakkında düşünen, dinden çıkar. Bir şeyi çok yapan, onunla tanınır. Çok şaka yapan, küçülür. Çok gülen, heybetini kaybeder. Edebi olmayanın, soyu bozulur. En iyi iş malını harcayarak şahsiyetini korumaktır. Cahille düşüp kalkan, akıllı değildir. Cahil bir kimseyle oturup kalkan, dedikoduya maruz kalmaya hazır olmalıdır. Ne zengin, malıyla ölümden kurtulabilir, ne de fakir fakirliğiyle.

Ey insanlar, şüphesiz, kalpleri kusur edenlerin tutumundan uzaklaştırmak için kalplerin tanıkları vardır. Öğütleri anlamak hususunda ferasetli (uyanık) olmak, nefsi hatadan çekinmeye sevkeder. Heva ve heves, bazen kalbe sızar; ama akıl, (heva ve hevesi) engelleyip alıkoyar. Tecrübelerde yeni ilimler vardır. İbret almak, (insanı) hidayete sevkeder. Başkalarında görüp de sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Mü'min kardeşinin senin üzerinde olan hakkı, senin onun boynundaki hakkın gibidir. Kendi görüşü ile yetinen, kendisini tehlikeye atmış olur.

Bir işe girişmeden tedbir almak, pişman olmayı önler. Çeşitli görüşleri araştıran, hataları tespit edebilir. Boş sözlerden çekinenin görüşü, bütün akıllara denk olur. Şehvetini sınırlayan, kadrini ve kıymetini korumuş olur. Kim dilini korursa, kavmi ona itimat eder ve isteğine ulaşır. Durum ve şartların değişmesiyle insanların gerçek mahiyeti ortaya çıkar. Zaman, gizli kalan gerçekleri senin için gün ışığına çıkarır. Karanlıklara dalan bir kimseye, çakan şimşeğin faydası olmaz. Hikmetle meşhur olan bir kimseye, vakar ve heybet gözüyle bakılır. En güzel zenginlik, arzuları

terketmektir. Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Dostluk, kazanılmış akrabalıktır. Cömert yoksul, katı yürekli zenginden daha iyidir. Öğüt, kabul eden kimse için bir sığınaktır. Gözünü serbest bırakanın, üzüntüsü çok olur. Ahlakı kötü olanın, ailesi ondan bıkip-usanır. Hedefine (mal ve makama) ulaşan, böbürlenir. Arzun, sana çok az doğru söyler (arzular genellikle aldatıcı ve yalan olur). Tevazu sana heybet elbisesini giydirir. Güzel ahlak, rızkın hazineleridir. Hayâ elbisesini giyenin, ayıpları halka gizli kalır. Ölçülü konuşmaya çalış; çünkü ölçülü konuşanın, yükü hafifler. Nefsin olgunlaşması, ona muhalefet etmeğe bağlıdır. Zamanı tanıyan, (göçmek için) hazırlanmaktan gaflet etmez. Bilin ki, her yudum suda boğaza kaçıp boğulma ve her lokmada da boğaza tıkanıp kalma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça, başka bir nimet elde edilmez. Her canlının bir rızkı olduğu gibi, her tanenin de bir yiyeni vardır. Sen de ölümün yemeğisin.

Ey insanlar, bilin ki, yeryüzünde yürüyen herkes, yerin altına gömülecektir. Geceyle gündüz ömürleri tüketmek için adeta yarışmaktadırlar.

Ey insanlar, nankörlük alçaklıktır. Cahille arkadaş olmak, uğursuzluktur. Yumuşak konuşmak, büyüklüktendir. Hileden sakın; çünkü hile alçak kimselerin huyudur. Her arayan bulamaz; her yolculuğa çıkan, geri dönemez. Seninle soğuk olan (seni terkeden) kimseye, ilgi gösterme. Nice uzak vardır ki, yakından da yakındır. Yoldan önce yolculuk arkadaşını, evden önce de komşunu sor. Kendinde olanı bildiğin için, kardeşinin ayıbını ört. Düşmanın sana galip geleceği bir gün için, arkadaşının yanlışlıklarını görmezlikten gel. Zarar vermeye güç yetiremediği bir kimseye buğzeden kişinin üzüntüsü uzun, ruhu ise azap içerisinde olur. Allah'tan korkan, zulmetmekten çekinir. Hayrı şerden ayırt edemeyen, hayvan mesabesindedir. Azığı yok etmek, bozgunculuktur. Dünya musibeti, yarının büyük yoksulluğu karşısında ne kadar da küçüktür?!

Bütün anlaşmazlıklarınız kendi isyan ve günahlarınızdan kaynaklanır. Rahatlık zorluğa, sıkıntı da değişime ne kadar da yakındır.(5) Ardında cennet olan kötülük, kötülük değildir; ardında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet önemsizdir. Cehennem ateşinden başka her bela afiyettir. İnsan, batınını düzeltmek istediğinde, büyük günahlar aşikâr olur. Ameli halis kılmak, amelin kendisinden daha zordur. Amel edenlere, niyeti bozgunculuktan arındırmak, cihadın uzamasından daha çetindir.

Heyhat, eğer Allah korkusu olmasaydı, Arapların en kurnazı olurum. Gizlide ve açıkta Allah'tan sakınmaya, hoşnutlukta ve gazap halinde hakkı söylemeye, zenginlikte ve fakirlikte orta halli

olmaya, dosta ve düşmana adaletle davranmaya, neşe ve yorgunluk halinde amel etmeye, darlıkta ve genişlikte Allah'tan hoşnut olmaya çalışın. Sözü çok olanın, hatası çok olur; hatası çok olanın, utancı az olur; utancı az olanın, vera'sı azalır; vera'sı azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen ise cehenneme girer. Tefekkür eden ibret alır; ibret alan, inzivaya çekilir; inzivaya çekilen ise salim kalır. Heva ve hevesten vazgeçen hür olur. Kıskançlığı terkeden, halkın yanında sevimli olur. Mü'minin izzeti, halka el açmamasındadır. Kanaat, tükenmez bir maldır.(6) Ölümü fazla anan, dünyadan az bir miktara razı olur. Sözü'nün de amelinden olduğunu bilen kişinin, sözü azalır; ancak yararlı olan sözü söyler. Cezadan korkup günahattan sakınmayan, sevap dileyip tövbe etmeyen kimseye şaşarım doğrusu. Tefekkür nur, gaflet zulmet, cehalet ise sapıklık doğurur. Mutlu olan, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi mirastır. Güzel ahlak, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte, bolluk ve bereket olmadığı gibi fısk-u fücürda da zenginlik olmaz.

Afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri dışında susmaktır; bir kısmı ise akılsız kimselerle düşüp kalkmamaktadır. İlmin başı, yumuşaklık ve iyi davranmaktır; afeti, kabalık ve sertliktir. Musibetlere sabretmek, iman hazinelerindendir. İffetlilik fakirliğin ziynetidir; şükürde bulunmak da zenginliğin ziynetidir. Çok görüşmek, usandırıcıdır. Birisini denemeden itimat etmek, ihtiyata (ileri görüşlülüğe) aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunu gösterir. Günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme; çünkü nice günahkâr kimseler vardır ki, akıbetleri hayırla son bulmuş ve nice iyi amel eden kimseler de vardır ki, sonunda bozgunculuğa başlayıp cehenneme yönelmişlerdir. Kulların hakkına tecavüz etmek, ahiret için ne de kötü bir azıktır. Amelini, ilmini, buğzunu, almasını, vazgeçmesini, susmasını, işini ve sözünü yalnız Allah rızası için halis yapan kimseye ne mutlu.

Müslüman, (günahlardan ve şüpheli şeylerden) sakınmadıkça Müslüman olamaz; zahit olmadıkça da (günah ve şüpheli şeylerden) sakınan olamaz; ileri görüşlü olmadıkça da zahit olamaz; akıllı olmadıkça da ileri görüşlü olamaz; akıllı kimse ise, ancak Allah'ın emrini kavrayıp ahiret evi için amel eden kimsedir. Allah'ın salat ve selamı Peygamber'e ve onun pak Ehl-i Beyt'ine olsun.

ASHABI İÇİN BUYURDUĞU ÂDÂB(7)

Hacamet (enseden kan aldırma), bedeni salim kılar ve aklı güçlendirir. Bıyığı kısaltmak, temizliktendir; aynı zamanda (Peygamber sallâ'llâhu aleyhi ve alih'in) sünnetidir. Bıyığa güzel

koku sürmek, kâtipler (amelleri yazan melekler) için bir saygıdır; aynı zamanda sünnettir de. Yağ sürmek, deriyi yumuşatır; akıl ve beyin gücünü artırır; gusül ve abdest suyunun akışını kolaylaştırır; saçın karışıp keçelenmesini giderir ve rengi parlatır. Misvak kullanmak Allah'ın rızasına, ağzın güzel kokmasına sebep olur ve sünnettir. Hatmi bitkisi (hanım çiçeği) ile başı yıkamak, kiri temizlediği gibi pisliği de giderir. Abdest alırken, mazmaza ve istinşak etmek (ağıza ve buruna su almak), ağzı ve burunu temizler. Enfiye, baş için sıhhat, beden ve baştaki dertler için şifadır. Hamam otu, bedenin sağlamlığına ve temizliğine sebep olur.

Tırnakları kesmek büyük dertleri önler, rızık getirir ve onu çoğaltır. Koltuk altının tüylerini almak, kötü kokuyu giderir, aynı zamanda temizlik ve sünnettir de. Elleri yemekten önce ve sonra yıkamak, rızık artırır. Bayram gusülleri, Allah'tan bir şey dileyen ve sünnete uymak isteyen kimsenin temizliğidir.

Geceleyin (sahur vakti) kalkmak, bedenin sıhhatine ve Allah'ın rızasına sebep olur; aynı zamanda rahmete yönelmek ve peygamberlerin ahlakına sarılmaktır.

Elma yemek, mideye güzel koku verir. Günlük(8) çiğnemek, dişleri sağlamlaştırır, balgamı yok eder ve ağzın kokusunu giderir. Şafak söktükten sonra gün doğana kadar, camide oturmak, rızık elde etmek için, yeryüzünde koşup yolculuk yapmaktan daha tesirlidir.

Ayva yemek, zayıf kalbi kuvvetlendirir, mideye güzel koku verir, zekâyı geliştirir, korkağa cesaret verir ve çocuğu güzelleştirir. Her gün aç karnına yirmi bir tane kuru üzüm yemek, ölümden başka her hastalığın önünü alır.

Müslüman'ın, Ramazan ayının ilk gecesinde hanımıyla cinsel ilişkide bulunması müstehaptır. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı."(9)

Parmaklarınıza, gümüş olmayan yüzük takmayın. Çünkü Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alih buyurmuştur ki: "Allah-u Teâla, parmağında demir yüzük olan eli tahir kılmaz."

Allah'ın isimlerinden birini yüzük taşına nakşeden kimse onu, istinca ettiği (necaset temizlediği) ele takmamalıdır. Herhangi biriniz, aynaya baktığında şöyle demelidir: "Elhamdulillah'illezi halekanî fe ahsene halkî ve savveranî fe ahsene sûretî ve zane minnî ma şane min ğayrî ve

Yabancılara, en güzel şekilde görünebilmek için süslendiğiniz gibi, sizi görmek için yanınıza gelen kardeşleriniz için de süsleniniz.

Her ayın üç gününde ve Şaban ayının tamamında oruç tutmak, göğüsün vesvesesini giderdiği gibi kalbin ıztırabını da yok eder. Soğuk suyla istinca etmek (tuvalette kendini temizlemek) basuru keser. Elbiseyi temizlemek, üzüntüyü giderir ve namaz için bir temizliktir. Sakaldan beyazlaşan tüyü koparmayın; çünkü o bir nurdur. Her kim İslam dininde iken ihtiyarlarsa, kıyamet günü onun bir nuru olacaktır. Müslüman kimse cünüplü olarak uyumaz, taharetli (abdestli) olarak uyur. Eğer su bulamazsa toprakla teyemmüm eder. Zira mü'minin ruhu uyuduğu zaman Allah'a (c.c) yücelir; O da onu kabul edip mübarek kılar; eğer eceli gelmiş olursa, onu güzel bir surette karar verir; eğer eceli gelmezse, onu, ona emin olan meleklerle birlikte geri çevirir ve bedenine geri döndürür.

Müslüman kimse kibleye doğru tükürmez; eğer unutarak yaparsa, Allah'tan mağfiret diler. İnsan secde yerine, yemeğine, içtiği şeye ve dua yazılı pazubantına üflememelidir. Sizden hiç biriniz cadde üzerine gait yapmamalıdır. Damın üzerinden havaya ve akar suya idrar edilmemelidir. Kim öyle yapıp bir zarar görürse, sadece kendisini kınamalılığıdır. Çünkü suda ve havada yaşayan varlıklar vardır. İdrar ettiğinizde yukarıya ve rüzgara doğru idrar etmeyin. Sırt üstü uyumayın.(11) İnsan tembellik ederek ve göğsünü öne çıkararak namaz kılmamalılığıdır.(12) Kul, Allah'ın huzurunda durduğu vakit (dünya hakkında) az düşünmelidir. Çünkü onun namazdan olan hissesi, huzur-u kalple kıldığı miktarıncadır. Allah'ı zikretmeği hiç bir yerde ve hiç bir halde terketmeyin. Namazda sakın başka bir şeye teveccüh etmeyin; zira kul başka bir şeye teveccüh ettiğinde Allah-u Teâla ona şöyle buyurur: "Kulum bana teveccüh et, bana teveccüh etmen başkasına teveccüh etmenden daha hayırlıdır."

Sofraya dökülen ekmek parçalarını toplayıp yiyin. Çünkü onları şifa niyetiyle yemek, Allah'ın izniyle her hastalık için şifadır. Pamuk elbise giyin; çünkü Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi'nin elbisesidir; Resulullah hastalık dışında yün ve tüyden yapılan elbiseyi giymezi. Sizlerden biriniz yemekten sonra, yemek yediği parmaklarını yaladığında Allah-u Teâla şöyle buyurur: "Barekellâh fike" (Allah sana bereket verir).

Allah-u Teâla cemali sever ve nimetinin eserini kulunda görmeyi de sever. Selam vermekle olsa

bile, sıra-ı rahim (akrabalarla ilişki kurup onlara muhabbet) edin. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "Sakının Allah'tan ki, onunla haklarınızı dile-mekesiniz ve akrabalarından ilişkiyi kesmekten de çekinin".(13)

Günlerinizi maceralar anlatmak, "şöyle böyle yaptım" demekle geçirmeyiniz. Çünkü amellerinizi koruyan muhafızlar sizinle birlikte. Allah'ı her yerde anın. Peygamber'e ve Ehl-i Beyt'ine - Allah'ın salat-ı Ona ve onların üzerine olsun- selavat getirin. Zira Allah-u Teâla, o Hazreti andığınızda ve saygıda bulunduğunuzda duanızı kabul eder. Sıcak yemeği bırakın soğusun ve yenilecek bir hale gelsin. Zira Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih sıcak yemek getirdiklerinde şöyle buyurdu: "Bırakın soğusun ve yenilir bir hale gelsin. Allah-u Teâla sıcak yemeği bize yedirmez; bereket soğuk yemektedir; sıcak yemeğin bereketi olmaz."

Çocuklarınıza Allah'ın onlara yarar vermesini sağlayacak ilimleri öğretin ki, "mürcie"ye(1) yenik düşmesinler.

Ey insanlar! Dillerinizi koruyun. (Hak karşısında) kayıtsız şartsız teslim olun. Emanetleri, peygamberlerin katilleri bile olsalar sahiplerine iade edin. Pazara girdiğinizde ve halkı ticaret işleriyle meşgul olarak gördüğünüzde, Allah'ı çok anın. Çünkü bu amel, günahların keffareti olduğu gibi hasenatın da artmasına sebep olur. Gafillerden olmayınız. Ramazan ayı ulaştığında kula yolculuğa çıkmak yakışmaz. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "Sizden her kim Ramazan ayında hazır bulunursa o ayı oruç tutsun."(2)

Şarap içmede ve ayakkabının üzerine mesh etmede takıyye yoktur (yani bu işler takıyye olarak bile yapılmaz). Sakın hakkımızda gulûv (ifrat) etmeyin. Bizi Allah'ın kulları bilin; sonra faziletimizden dilediğiniz şeyi söyleyin. Bizi seven, yaptığımız ameli yapmalıdır ve vera' (günahlardan ve şüpheli şeylerden kaçınıp çekinmek) ile bu makama ulaşmaya çalışmalıdır. Çünkü haramlardan çekinmek, dünya ve ahirette yardım dilenilecek en iyi vesiledir. Bize ayıp isnat eden kimselerle bir arada oturmayın. Düşmanımızın yanında bizi açıkça överek bize olan sevginizi aşikâr etmeyin ki kendinizi yöneticilerinizin yanında hakir düşürsünüz. Doğruluğa sarılın. Çünkü o, kurtuluş vesilesidir. Allah'ın indinde olan şeye, rağbet edin. Allah'ın rızası ve itaatini talep edin; bu yol uğrunda sabırlı olun.

Mü'minin ayıpları ortaya çıkıp horlanarak cennete girmesi ne de kötüdür. İşlediğiniz günahlarınızın affedilmesi için, kıyamet günü size şefaât dilemekten dolayı bizi zahmete

düşürmeyin. Kıyamet günü kendinizi düşmanlarınızın yanında utandırmayın. Allah katındaki makamınızı bırakıp bu değersiz dünyaya kapılarak kendinizi tekzip etmeyin. Allah'ın size emrettiği şeye, sıkıca sarılın. Çünkü can verirken sizinle imrenilen cennet nimetlerini görmeniz arasındaki fasıla, ancak Resulullah'ın (can çekişme vakti yanınızda) hazır olması miktarıncadır. (Siz ölür ölmez cennet nimetlerine kavuşacaksınız). Allah indinde olan şey daha hayırlı ve kalıcıdır. Allah'a andolsun ki (ölüm vakti) ona müjde verilir, gözü aydınlanır ve likaullah'a aşık olur.

Maddi durumları zayıf olan kardeşlerinizi küçümsemeyin; kim bir mü'mini küçümserse, Allah da onu küçümser ve kıyamet günü de o ikisini bir araya getirmez; ancak tövbe edip pişman olması hariç. Kardeşinin kendisine muhtaç olduğunu gören kimse, ihtiyacını karşılamak için, onu talepte bulunma zahmetine düşürmemelidir. (Yani istemeden ihtiyacını karşılamalıdır.) Birbirinizi ziyaret edin, birbirinize şefkatli davranın, birbirinize bağışta bulunun. Söyleyip amel etmeyen münafık gibi olmayın. Evlenin; zira Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih buyurmuştur ki: "Sünnetime uymayı seven mutlaka evlenmelidir. Çünkü evlenmek sünnetimdir. Evlat sahibi olmaya çalışın, zira ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."

Evlatlarınızı zinakâr ve deli kadının sütünden koruyun. Çünkü süt bulaştırıcıdır. (Bazı ruhi ve cismi özellikleri çocuğa aktarır.) Taşlığı, mahmuzu ve kursağı olmayan kuşun etinden uzak olun. Azı dişi olan yırtıcı hayvanın ve pençesi olan kuşun etinden sakının. Dalak yemeyin; çünkü dalak bozuk kandan oluşur.(3) Siyah elbise giymeyin. Çünkü siyah elbise Firavun'un elbisesidir. Etin urundan sakının. Zira o cüzam damarını tahrik eder. Dinde kıyas etmeyin. Çünkü dinde kıyas yapılmaz. Pek yakında bazı kimseler gelir ki, dinde kıyas ederler; bunlar dinin düşmanlarıdır. İlk kıyas eden Şeytan'dı. Ucu sivri ayakkabı giymeyin. Çünkü o Firavun'un ayakkabısıdır. Bu Çeşit ayakkabıyı ilk icat eden şahıs odur.(4)

Şarap içenlere karşı çıkın. Hurma yiyin. Çünkü hurma dertlere dermandır. Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih'in sözüne uyun; o şöyle buyurmuştur: "Kim kendi yüzüne dilencilikten (başkalarına ağız açmaktan) bir kapı açarsa Allah da fakirlikten onun yüzüne bir kapı açar."

Çok mağfiret dileyin. Çünkü bu amel, rızkı çoğaltır. Gücünüz yettiği kadar ahiretiniz için iyi amel gönderin. Zira, onu yarın hazır bulursunuz. Cedelleşmek ve Tartışmaktan sakının. Çünkü tartışmak şüphe doğurur.(5)

Allah'tan bir şey dileyen, onu şu üç saatte dilemelidir: 1- Cuma gününde. 2- Öğle vaktinde, ki rüzgar eser, göklerin kapıları açılır, rahmet iner ve kuşlar öter. 3- Gecenin son saatlerinde şafak söktüğü vakit. Bu vakitte iki melek şöyle çağrıda bulunurlar: Tövbe edecek var mı tövbesi kabul edilsin? İhtiyacı olan var mı karşılansın? Mağfiret isteyen var mı bağışlansın? Ve dileği olan var mı? Öyleyse Allah'ın davetçisine icabet edin.

Şafağın sökmesinden güneşin doğuşuna kadar rızık talep edin. Çünkü bu, rızık kazanmak için yeryüzünde dolaşmaktan, daha faydalıdır. İşte bu vakit Allah-u Teâla'nın kulları arasında rızık taksim ettiği vakittir. Fereci (kurtuluşu) bekleyin. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah katında amellerin en sevimlisi fereci (kurtuluşu) beklemek ve mü'minin sürekli olarak yaptığı (asla terk etmediği) amelidir. Sabah namazını kıldıktan sonra Allah'a tevekkül edin. İşte o zaman büyük bağış ve ihsanlar verilir. Kılıçla haremlere (Mescid-ül Haram ve Mescid-ün Nebi'ye) girmeyin. Kılıç önünüzde (olduğu halde) namaz kılmayın. Çünkü kible emniyet yeridir.

Hacca gittiğinizde, Resulullah sallâllâhu aleyhi ve alih'in kabrini ziyaret edin. Bu ziyareti terketmek zulümdür ve siz buna emrolunmuşsunuz. Üzerinizde hakları olanların kabirlerinin ziyaretine gidin; bir müddet orada kalın, o kabirlerin kenarında Allah'tan rızık talep edin. Zira onlar sizin ziyaret etmenizle sevinirler. Kişi anne ve babasının kabrinin kenarında onların hakkında dua ettikten sonra (Allah'tan) kendi isteğini dilemelidir. Büyük günahları işlemeye gücünüz yetmediğinde, küçük günahlarınızı, az saymayın. Çünkü küçük günahlar toplanır büyük olur. Secdeleri uzatın. Kim secdeyi uzatırsa, Allah'a itaat etmiş ve kurtuluş bulmuş olur.

Ölümü, kabirden çıkacağınız ve Allah'ın huzurunda duracağınız günü çok anın ki, karşılaştığınız musibetler size kolay gelsin. Göz ağrısına tutulan Ayet-el Kürsi'yi şifa niyetiyle okusun, inşaallah şifa bulur. Gunahtan sakının. Çünkü bütün belalar ve rızkın azlığı, hatta derinin çizilmesi, ayağın taşa çarpması ve (bütün) musibetler günah sebebiyledir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı (günahlar) yüzündendir. Allah ise günahların bir çoğunu bağışlıyor (bunlardan dolayı musibet vermiyor)."(6)

Yemek yerken Allah'ı çok anın, konuşmayın. Çünkü yemek, Allah'ın nimet ve rızıklarından biridir; şükrü ve hamdı ise size farzdır. Nimet elinizden çıkmadan, ona iyi davranın (kadrini bilin, şükrünü yerine getirin); zira nimet (sahibinden) ayrılır ve sahibinin kendisine nasıl muamele ettiğine dair şehadet eder. Kim Allah'ın az rızıkına razı olursa, Allah da onun az ameline razı olur.

Tefritten (amel etmede gevşeklik yapmaktan) sakının; çünkü pişmanlığın yarar sağlamayacağı bir zamanda pişmanlığa sebep olur.

Savaş alanında düşmanla karşılaştığınızda, az konuşun; Allah'ı çok anın; düşmana sırt çevirmeyin; zira (bu işinizle) Allah'ın gazabını hak etmiş olursunuz. Savaş meydanında kardeşlerinizden birinin yaralandığını, felakete uğradığını veya düşmanın onun canına kıymak istediğini gördüğünüz zaman, canınızla onu güçlendirin.(7) Gücünüz yettiği kadar, hayır iş yapın. Çünkü hayır iş, insanı kötü ölümden korur.

Kim Allah katında makamının nasıl olduğunu bilmek istiyorsa, günah işlediği zaman Allah'ın kendi yanındaki makamının nasıl olduğuna baksın.

Evde beslenecek en iyi hayvan, koyundur. Kimin evinde bir koyun olursa melekler her gün bir defa onu takdis eder; her kimin iki koyunu olursa, melekler onu iki defa takdis eder; keza üç koyunu olanı da ve Allah-u Teâla şöyle buyurur: "Yaşantınız bereketli olsun." Bir Müslüman zayıf ve güçsüz olduğunda sütle et yemelidir. Çünkü Allah-u Teâla gücü bu ikisinde bırakmıştır. Hacca gitmek istediğinizde, gitmeden önce yolculuğun bazı ihtiyaçlarını alıp hazırlayın. Zira Allah-u Teâla (cihatten kaçmak isteyenler hakkında) şöyle buyuruyor: "Savaşa çıkmayı kasdetselerdi, elbette bir hazırlıkta bulunurlardı."(8)

Güneşli havada oturduğunuzda güneş sırtınıza vuracak şekilde oturun. Çünkü güneş gizli hastalıkları aşikâr eder.

Hacca gittiğinizde Allah'ın evine çok bakın. Çünkü Allah'ın, Beyt'ül Haram'ının nezdinde yüz yirmi (çeşit) rahmeti vardır. Altmış tanesi tavaf edenler, kırk tanesi namaz kılanlar, yirmi tanesi de bakanlar içindir. Beytullah-il Haram'ın kenarında, aklınızda olan günahları itiraf edin, aklınıza gelmeyen günahlar hususunda ise şöyle deyin: Allah'ım! Bizim unuttuğumuz, fakat senin unutmadığın günahlarımızı sen affeyle. Zira kim o mekânda günahlarına ikrar eder, onları sayar, onları hatırlar ve onlardan dolayı Allah'tan mağfiret dilerse, o günahları bağışlamak Allah'a hak olur. Bela inmeden önce dua etmeye koyulun. Altı vakitte göğün kapıları açılır: Yağmur yağdığı vakit, cihat vakti (saldırı zamanı), ezan vakti, Kur'an okunduğu vakit, öğlenin ilk vakti ve şafak söktüğü vakit.

Kim ölünün cesedi soğuduktan sonra ona el sürerse, gusletmesi gerekir. Bir mü'mine gusül

ettirenin onu kefenledikten sonra, gusledip artık ölüye dokunmaması gerekir; dokunursa tekrar gusletmesi farz olur.(9) Kefenleri (güzel kokuyla) tütsülemeyin. Ölülerinize kâfur dışında koku sürmeyin. Çünkü ölü ihrama giren kimse gibidir (güzel koku kullanmak ihramda olan kimseye haramdır). Ailenize, ölünün yanında güzel konuşmayı emredin.

Resulullah salla'llâhu aleyhi ve alih'in kızı Fatıma aleyha selam babası vefat ettiği zaman, Beni Haşim kızları kendisine matem elbisesi getirdiklerini bildirdiklerinde şöyle buyurdu: "Matem elbisesini (cahiliye âdetlerini) bir kenara bırakın, (onun yerine) dua edin."

Müslüman, kardeşinin aynasıdır; kardeşinizde bir yanlışlık gördüğünüzde, ona yüklenmeyin; onu irşad edin; ona nasihatta bulunun ve onunla iyi geçinin. İhtilaftan sakının. Çünkü ihtilaf dinden çıkıp dinin hükümlerine uymamaya sebep olur. Orta halli olun (ifrat ve tefritten sakının). Birbirinize şefkatli ve merhametli davranın.

Hayvanıyla yolculuğa çıkan (konaklayacağı yere ulaştığında) ilk önce onun otunu ve suyunu vermelidir. Hayvanın yüzüne vurmeyin. Çünkü o da Rabbini tenzih ve tesbih ediyor.

Kim yolculukta yolunu yitirir veya canından korkarsa; "Ey Salih yardımına koş" diye çağrıda bulunsun. Zira cinden olan kardeşlerinizin arasında sesinize cevap verecek, yolunu şaşırana yol gösterecek ve hayvanını koruyacak kimseler vardır. Kim arslandan, canı, hayvanı (atı, devesi) veya koyunu için korkarsa, onların etrafına daire şeklinde bir çizgi çizip şöyle demelidir: "Allah'ım! Ey Danyal'ın,(10) kuyunun ve her yırtıcı arslanın Rabbi! Beni ve koyunumu koru."

Boğulmaktan korkan şöyle demelidir. "Bismillahi mecraha ve mürsaha inne Rabbî leğafûrun rahim."(11) Vema kaderullahe hakke kadrihi ve'l erzu cemîan kabzetuhu yevmel kıyameti ve's semavatu metviyyatun biyemînihi Subhanehu ve Teâla amma yuşrikûn"(12) Akrepten korkan şu ayeti okumalıdır: "Selamun ala Nuh'in fil alemin. İnna kezalike neczil muhsinîn. İnnehu min ibadin'el mu'minîn."(13)

Yeni doğan evladınız için yedinci gününde akike (kurban) kesin. Saçlarını tıraş ettiğinizde saçlarının ağırlığı kadar gümüş sadaka verin. Bu iş, her Müslüman için gereklidir. Resulullah salla'llâhu aleyhi ve alih de Hasan ve Hüseyin için böyle yaptı. Dilenciye bir şey verdiğinizde ondan hakkınızda dua etmesini isteyin; zira duası sizin hakkınızda kabul olur, ama kendi hakkında kabul olmaz. Çünkü (dilenciler genellikle) yalan konuşurlar.

Kendisiyle sadaka verdiğiniz elinizi öpün; zira sadaka dilencinin eline geçmeden önce Allah onu alır. Nitekim Allah-u Teâla (Kur'an'da) buyurmuştur ki: ("Bilmezler mi bizzat Allah kullarından tövbeyi kabul eder) ve sadakaları alır."(14) Sadakayı gece (vakti) verin. Çünkü gece verilen sadaka Allah'ın gazabını yatıştırır.

Sözlerinizi amellerinizden sayın ki, hayır işlerin dışında, konuşmalarınız azalsın. Allah'ın size verdiği rızıktan (fakirlere) infak edin; zira infak eden kimse, Allah yolunda cihat eden kimse gibidir. Mükâfata yakini olan, cömertçe infak eder.

Bir şeye yakini olup da sonra şüpheyeye düşen, önceki yakini üzere amel etmelidir. Çünkü şüphe yakini gidermez ve onu bozmaz. Yalan yere şahitlik yapmayın. Şarap içilen sofrada oturmayın. Çünkü insan ne zaman alınıp götürüleceğini (öleceğini) bilmez.

Yemeğe oturduğunuzda köleler gibi oturun, yerde (oturarak) yiyin; bacak bacak üzerine atmayın ve bağdaş kurup oturmayın; çünkü böyle oturmak Allah'ın sevmediğı bir oturuştur ve böyle oturana Allah gazap eder. Peygamberlerin akşam yemeğı yatsı (namazın)dan sonra idi. Akşam yemeğini terketmeyin. Çünkü onu terketmek bedeni çökertir.

Bedenin ateşi, ölümün öncüsü ve Allah'ın yeryüzündeki zindanıdır. Allah-u Teâla kullarından istediğı kimseyi onda mahpus eder. Ateş, devenin hörgücünden tüylerin dökülmesi gibi günahları döker. Yara ve ateşten başka bütün hastalıklar, bedenin dahilindedir, ama bunlar bedenin zahirinde olurlar. Bedendeki ateşi menekşe ve soğuk suyla düşürün. Çünkü bu ateşin sıcaklığı cehennemnin sıcaklığındandır.

Müslüman bir kimse, hastalığı sıhhatine galip olmadıkça ilaç kullanmamalıdır.

Dua, kesinleşen kaza ve kaderi geri çevirir. Öyleyse onu hazırlayın ve okuyun. Temizlendikten sonra alınan abdestin on hasenesi vardır; öyleyse kendinizi temizleyin. Tembellikten kaçının. Çünkü tembellik eden kimse Allah'ın hakkını edâ edemez. Bedenin pis kokusunu, suyla temizleyin.

Kendinizi kontrol edin; Temizliğı riayet etmediğı için birlikte oturduğu kimsenin rahatsızlığına sebep olan kulu, Allah sevmez. Namazda sakalınızla ve sizi oyalayan herhangi bir işle uğraşmayın.

Başka bir işle meşgul olmadan önce, hayır iş yapmaya koşun. Mü'minin nefsi kendi tarafından meşakkattedir, (fakat) başkaları ondan rahattırlar. Sözlerinizin çoğu Allah'ın zikri olmalıdır.

Günahtan sakının. Çünkü kul günah işler ve rızık ondan kesilir. Hastalarınızı sadakayla tedavi edin. Mallarınızı zekât vermekle koruyun. Namaz, her takvalının (Allah'a) yaklaşma vesilesidir.

Hac her güçsüzün cihadıdır. Eşine iyi davranmak, kadının cihadıdır. Fakirlik en büyük ölümdür.(15) Aile azlığı, iki kolaylıktan biridir. Takdir (ölçülü davranmak), geçimin yarısıdır. Üzüntü, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı (orta halli) davranan kimse, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. Şerefli ve dindar kimselerden başkasına ihsan etmek uygun değildir. Her şeyin meyvesi vardır, hayır işin meyvesi ise onu çabuklaştırmaktır.

Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur. Musibet vakti bacaklarına vuranın, mükâfatı hiç olup gider. Mü'minin en iyi ameli, fereci (kurtuluşu) beklemektir. Ana babayı üzen, onlara asilik yapmıştır. Rızkı sadakayla indirin.

Çeşitli belaları, duayla defedin. Bela inmeden önce, duaya sarılın. Taneyi (tohumu) yaran ve insanları yaratan Allah'a andolsun ki, belanın mü'mine saldırısı, selin tepenin yukarisından aşağıya dökülmesinden ve beygirin koşuşundan daha süratlidir.

Belaların zorluğundan kurtulmayı Allah'tan dileyin. Çünkü belanın çetinliği dini yok eder. Mutlu kimse, başkalarının başına gelenlerden ibret alan kimsedir.

Riyazetle, güzel ahlakı kendinize kabullendirin. Çünkü mü'min bir kul, güzel ahlakıyla, gündüzleri oruç tutan ve geceleri namaz kılan kimse derecesine erişir.

Bilerek şarap içen kimse bağışlanmış olsa bile, Allah-u Teâla cehennem ehlinin bedenlerinden akan sarı suyu ona içirir. Günah işlemek için adanan adak geçersizdir. Akrabalık ilişkisini kesmek için edilen yemin geçersizdir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Kadın, sadece kendi kocası için güzel koku sürmelidir. Malını savunma yolunda ölen, şehittir. Aldatılan, ne övülür ve ne de görüşü alınır.

Evladın babasının, kadının da kocasının izni olmaksızın yemin etmeleri geçersizdir.

Allah'ı zikir etmeden akşama dek konuşmayı terketmek, (samt orucu tutmak) doğru değildir.

Hicretten sonra taarrub (küfür vatanına dönmek) caiz değildir. Mekke fethinden sonra hicret etmek, farz değildir.

Allah katında olanı talep edin; çünkü Allah katında olan şey, sizi halkın elinde olan şeyden ihtiyaçsız kılar. Allah-u Teâla, mesleğinde güvenilir olan kimseyi sever. Allah indinde, namazdan daha sevimli bir iş yoktur. Sakın dünyevi işler, sizi namazı vaktinde eda etmekten alıkoymasın.

Allah-u Teâla, namazı vaktinde edâ etmeye itina göstermeyenleri kınayıp şöyle buyurmuştur:
"Vay o namaz kılanların haline ki, namazlarından gafildirler."(16)

Biliniz ki, düşmanlarınızın salihleri riyakârdırlar; Çünkü Allah-u Teâla onları (ihlasla amel yapmaya) muvaffak kılmaz ve rızası için yapılmayan hiç bir ameli de kabul etmez.

İyilik eskimediği gibi günah da (kötülük de) unutulmaz. "Şüphe yok ki, Allah-u Teâla sakınanlar ve iyilik edenlerle beraberdir."(1)

Mü'min, kardeşini ayıplamaz; ona hıyanet etmez; ona iftirada bulunmaz; (zorluklarda) yalnız bırakarak yardımını kesmez ve ondan teberri etmez (uzaklaşmaz). Kardeşinin mazeretini kabul et, mazereti olmadığı takdirde ona bir mazeret bul.(2)

Dağları yerinden söküp atmak, süresi gelmemiş saltanatı yerinden söküp atmaktan daha kolaydır. "Allah'tan yardım isteyin; sabredin. Şüphe yok ki yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar ve sonuç (zafer) sakınanlarındır."(3)

Vakti gelmeden önce bir işe başlamakta acele etmeyin, sonunda pişman olursunuz. Vakit (ömür) uzun görünmesin size, yoksa kalbiniz sertleşir. Güçsüzlerinize rahmedin ve Allah-u Teâla'dan rahmet dileyin.

Gıybetten sakının; müslüman, kardeşinin gıybetini etmez; Allah-u Teâla gıybet etmeyi nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur: "Bazınız, bazınızın gıyabında kötülüğünü söylemesin; hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksiniyorsunuz."(4)

Mü'min namazda elini bağlamamalıdır... Ayakta iken su içmeyin. Zira insanı çaresiz bir derde düşürür; ancak Allah şifa vermiş olması hariç. Namaz halinde üzerinizde bir böcek

gördüğünüzde onu toprağa gömün veya namaz bitene kadar elbisenizde tutun. (Yani namazda onu öldürmeyin.)

Haddinden fazla kıbleden yüzü çevirmek, namazı bozar; böyle yapan bir kimsenin ezan, ikaamet ve ıftıfah tekbiri ile yeniden namaza başlaması gerekir.

Kim güneş doğmadan önce, on defa İhlâs ve Kadir surelerini, on defa da Ayet-el Kürsi'yi okursa, malını korktuğu şeyden korumuş olur. Ve kim İhlâs ve Kadir surelerini güneş doğmadan önce okursa, şeytan onu günaha düşürmek için çaba gösterse dahi günaha düşmez. Borcun sizi yenmesinden Allah'a sığınınız.

Ehl-i Beyt, Nuh'un gemisine benzer; o gemiden geri kalan helak olur.

Elbiseyi (yerlere sürünen kısmını) katlamak namaz için temizliktir. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "Elbiselerini temizle." (5) Yani (temiz kalması için) çemre. Bal yalamak şifadır. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "O arıların karınlarından çeşitli renkte ballar çıkar, onlarda insanlar için şifa vardır." (6)

Yemeye tuzla başlayınız, tuzla da bitiriniz. Eğer insanlar tuzda olan yararı bilselerdi, onu panzehirden daha çok değer verirdiler. Kim yemeğe tuzla başlarsa, Allah-u Teâla kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği yetmiş belayı ondan uzaklaştırır.

Her ayın üç günü, oruç tutunuz. Zira böyle bir amel, ömür boyu oruç tutmayla eşittir. Biz ayın ilk ve son perşembe günlerini ve bunların arasındaki çarşamba gününü oruç tutarız. Allah-u Teâla cehennemi çarşamba günü yaratmıştır; öyleyse ondan Allah'a sığınınız.

Bir ihtiyacı olan, perşembe günü sabah erken onun peşine gitmelidir. Çünkü Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Perşembe gününün sabahını ümmetim için mübarek kıl."

Biriniz evinden çıktığınızda: "İnne fî halk'is semavati vel arzi vehtilâfil leyli ven nehar" ayetinden "İnneke la tuhlif-ul mîad" ayetine kadar (7) ve Ayet-el Kürsi'yi, Kadir ve Hamd surelerini okumalıdır; çünkü bunları okuması ihtiyaçlarının karşılanmasına sebep olur.

Kalın dokunmuş elbise giyin. Çünkü elbisesi ince olanın, imanı zayıf olur. (Bu tür elbise insanın vücudunu göstermesi gönünden iffete aykırıdır.) Namaza durduğunuzda bedeni gösteren elbise giymeyin.

Allah'a tövbe edin. O'nun muhabbetine girin. Zira Allah-u Teâla tövbe eden ve temiz olan kimseleri sever. Mü'min, Allah'a dönen ve çok tövbe eden kimsedir.

Mü'min kardeşine öf dediğinde, onların arasındaki (kardeşlik bağı) kesilir. Yine ona sen kâfirsın dediğinde, onlardan biri kâfir olur. (Elbette maksat zahiri küfür değildir.)

Mü'minin kardeşine iftira etmesi, ona yakışmaz; iftira ederse tuzun suda erimesi gibi aralarındaki iman da erir. (Yani iftira edenin imanı erir.)

Tövbe kapısı, tövbe etmek isteyen kimse için açıktır. Öyleyse, Allah'a Tövbe-i Nasuh (halis olarak günahı tekrarlamamak düşüncesiyle tövbe) edin; umulur ki Rabbiniz kötü amellerinizi bağışlar.

Bir anlaşma yaptığınızda anlaşmanıza bağlı kalın. Çünkü hiç bir kavimden, hiç bir nimet ve bolluk günaha düşmedikçe alınmamıştır. Allah-u Teâla kulları hakkında zulmedici değildir. Eğer bela inmeden önce duada bulunurlarsa, nimetleri ellerinden çıkmaz. Eğer bela indikten veya nimet elden çıktıktan sonra samimi olarak Allah'a yönelirlerse, gevşeklik ve israfta da bulunmazlarsa, Allah-u Teâla onların bütün kötülüklerini ıslah eder ve elden çıkmış tüm nimetlerini de kendilerine geri çevirir.

Müslüman sıkıntıya düştüğünde Rabbinden şikayet etmemelidir; ama (sıkıntılardan) dolayı O'na şikayet etmelidir. Çünkü bütün işlerin anahtarı, yerdeki ve gökteki ve bunların arasındaki bütün şeylerin tedbiri O'nun elindedir. O büyük arşın Rabbidir ve bütün hamdlar alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. İnsan uykudan kalkıp oturduğunda ayağa kalkmadan önce şöyle demelidir: "Hasbiye'r Rabbu minel ibad, Hasbî Huve hasbî ve ni'mel vekîl."(8)

Herhangi biriniz, gece yarısı uykudan kalktığında göğün etrafına bakıp: "İnne fî halk'is semavati ve'l-arzi vehtilâfil leyli venne-har" ayetinden "inneke la tuhlif'ul mîad" ayetine kadar okumalıdır.(9)

Zemzem kuyusunun suyundan içmek, hastalığı giderir. Öyleyse Hacer-ül Esved taşının önünde o sudan için. Dört nehir (çok bereketli ve yararlı olduklarından dolayı sanki) cennet nehirlerindendir: Fırat, Nil, Seyhan ve Ceyhan.

Müslüman bir kimse hükmüne güvenmediği ve toplumda Allah'ın emrini icra etmeyen bir kimsenin emri altında cihada gitmemelidir. Gidip ölürse, hakkımızı gasp ve kanımızı dökmekte düşmanımıza yardımda bulunmuştur; ölümü de cahiliye ölümüdür.

Biz Ehl-i Beyt'i anmak, pislige, hastalıklara, şüphe ve günah vesvesesine şifadır ve bizim sevgimiz Allah'ın rızasıdır. Emirlerimizi dinleyen, yolumuza koyulan ve yolumuzu kabullenen kimseler, yarın Firdevs cennetinde bizimle beraber olacaklardır. Bizim hükümetimizi bekleyen, Allah yolunda kendi kanına boyanan kimse gibidir.

Kim bizi bir savaşta görür ve yardım dileme feryadımızı duyar da yardımımıza koşmazsa, Allah-u Teâla onu yüzü üstü cehenneme atar. İnsanların yeniden dirilip yolların daraldığı zamanda (kıyamet günü), cennetin kapısı biziz. Biz Hıttâ (mağfiret) kapısıyız; o kapı selamet ve kurtuluş kapısıdır; o kapıdan giren kurtuluşa erer; ondan geri kalan ise helak olur.(10)

Allah-u Teâla bizimle (insanların yaratılışını) başlatmıştır; bizimle sona erdirecektir.(11) Bizimle istediği şeyi yok eder; bizimle zamanın zorluklarını uzaklaştırır ve bizim vesilemizle yağmur yağdırır. Sakın aldatıcı şeytan sizi aldatmasın. Eğer Kaim'imiz (Hz. Mehdi) kıyam ederse, gök yağmurunu yağdıracak; yeryüzü otlarını bitirecek; kulların kalbinden düşmanlık silinecek; evcil ve yırtıcı hayvanlar birbirleriyle uzlaşacaktır, kaynaşacaktır; öyle ki, bir kadın başında sepet, Irak ile Şam arasında gidip geldiğinde, ayağını yeşillikten başka bir şeyin üzerine basmayacaktır; hiç bir yırtıcı hayvan onu ürkütüp korkutmayacaktır. Eğer düşmanlar arasında kalmanın ve duyduğunuz incitici sözlere karşı sabretmenin mükâfatını bilseydiniz, gözleriniz ışıklanırdı.

Eğer beni kaybederseniz, benden sonra karşılaşacağınız zulüm, tecavüz, ayırım, ilahi haklara itinasızlık ve can korkusu gibi (tatsız) olaylardan dolayı ölümü arzulayacaksınız. İşte böyle bir zamanda hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sarılın ve tefrikaya düşmeyin; sabra, namaza ve takıyeye sarılın. Bilin ki, Allah-u Teâla kullarının (söz ve amellerinde) çeşitli renklere girmelerini sevmez.

Haktan ve hak ehlinden ayrılmayın. Başkasını bizim yerimize seçen kimse, helak olur, dünyasını

kaybeder ve günahkâr olduğu halde bu dünyadan ayrılır.

Evinize girdiğinizde evdekilere selam verin; evde kimse olmadığında ise "Esselamu aleyna min Rabbina" deyin.(12) Evinize girdiğinizde "Kul huvellahu ehad" suresini okuyun. Çünkü onu okumak fakirliği giderir.

Çocuklarınıza namaz öğretin; sekiz yaşına girdiklerinde namaz kılmadıkları takdirde bu işten dolayı onları sorgulayın.

Köpeklerden uzak durun; her kimin elbisesine kuru olarak köpek dokunursa elbisenin üzerine su serpsin; eğer yaş ise elbiseyi yıkasın.

Bizden tefsirini anlamadığınız bir hadis duyduğunuzda onu bize bırakın ve durun (kendi görüşünüzü söylemeğe yeltenmeyin); hak aşikâr olduğuunda da teslim olun; aceleci ve sırrı ifşa eden olmayın; aşırı gidenler (gulüv ehli), bize dönmelidirler; geri kalanlar (Ehl-i Beyt'in makamını olduğuundan aşağı bilenler) da bize ulaşmalıdırlar.

Bize sarılan, bize ulaşır; bizi terkeden de helak olur. Emrimize uyan, bizimle olur; yolumuzdan gitmeyen ise ezilir.

Dostlarımız için Allah'ın indinden fevç fevç rahmet akınları vardır; düşmanlarımız için de Allah indinden fevç fevç gazap vardır. Yolumuz orta yoldur; emrimiz ise hidayettir.

Beş şeyde şüphe caiz değildir (onlarda şüpheyeye düşölürse namaz bozulur): Vitir namazı (gece namazındaki son bir rekat), kıraatın (Fatiha ve surenin) farz olduğu her farz namazın birinci ve ikinci rekatları, sabah namazı, akşam namazı, seferi olsa bile bütün iki rekatlı farz namazlar.

Akıllı adam, temiz olmadıkça Kur'an okumaz. Namazda okuduğunuz surenin, rüku ve secde hakkını verin. (Namazda sure okunduktan sonra rüku ve secdeye gitmek o surenin hakkıdır. Bir rekatta bir sureden fazla okunmamalıdır, ama nafile namazlarında bir rekatta iki sure okumak caizdir.)

Erkek, namazda gömleğini (kılıç hamaili gibi) kendisine sarmamalıdır. Çünkü bu, Lut kavminin yaptığı bir ameldir. Erkek, iki tarafını boynuna düğümleyerek veya düğmeleri kapatılmış kalın bir

elbiseyle namaz kılabilir.

İnsan, resim ve resimli olan bir serginin üzerine secde etmemelidir. Ama resim ayağının altında kalır veya üzerine onu örtebilecek herhangi bir şey atarsa, caizdir. Kişi namaz halinde resimli olan parayı elbisesine bağlamamalı (ve onunla namaz kılmamalıdır). Ama para bir kesede veya dış elbisede olursa caizdir.(13)

İnsan buğday ve arpa yığınının veya yiyilecek herhangi bir şeyin ve ekmeğin üzerine secde etmemelidir.

Herhangi biriniz helaya gitmek istediğinde şöyle demelidir: "Bismillah Allahumme emit anni'l eza ve eiznî mineş-şeytanirracîm."(14) Oturduğunda da şöyle demelidir. "Allahumme kema et'amtenîhi tayyiben ve sevveğtenîhi fekfînîh."(15) Temizlendikten sonra da şöyle demelidir: "Allahumm'er-zukni'l helal ve cennibni'l haram."(16) Zira Resulullah sallâ'llâhu aleyhi ve alihi buyurmuştur ki: Allah-u Teâla her kulu için meleklerden bir vekil kılmıştır; kazay-ı hacet yaptığında bu melek onun kendi hadesine bakması için boynunu aşağı doğru eğer, bu anda kulun Allah'tan helal mal istemesi yerinde olur. Melek (o anda insana) şöyle der: "Ey insan oğlu, işte senin heveslenip arzu ettiğin şey budur, nereden aldığına ve şu anda ne hale geldiğine bir bak."

İnsan, abdest alırken elini suya sokmadan (elini yıkamadan) önce şu duayı okumalıdır: "Bismillah, Allahummec'alnî minet tevvabîn vec'alnî minel mutatahhiirîn."(17) Abdest aldıktan sonra da şöyle demelidir: "Eşhedu en la ilahe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammed'en abduhu ve Resûluh, sallâ'llahu aleyhi ve alihi ve sellem."(18) Bu durumda mağfirete müstahak olur. Kim namazın hakkını bilerek kılsa, Allah-u Teâla onu bağışlar.

Kişi nafilayı (müstahap namazı) farz namazın vaktinde kılmamalıdır; özrü olmaksızın da onu terketmemelidir. (Mazeretten dolayı kılmamışsa) mümkün olduğu zaman onu kaza etmelidir.

Zira Allah-u Teâla (namaz kılanların vasfında) şöyle buyuruyor: "Öyle namaz kılanlar ki, namazlarını daima kılarlar."(19) Bunlar, gecenin kaza olan nafilelerini gündüz, gündüzün de kaza olan nafilelerini gece kılan kimselerdir. (yani nafileleri asla ihmal etmeyen kimselerdir)

Farz namazın vaktinde nafilenin kazasını kılmayın. Önce farzı kılın, daha sonra dilediğiniz namazı.

Mekke ve Medine haremnde kılınan namaz bin namaza eşittir. Hac yolunda harcanan bir dirhem (başka yerde harcanan) bin dirheme eşittir. İnsan namazında huşu içinde olmalıdır; huşu içinde olan kimse ise namazda bir şeyle oynamaz.

İki rekatlı olan her namazın kunutı (cuma namazı hariç) ikinci rekatın rükuundan öncedir. Cuma namazında iki kunut vardır; biri ilk rekatın rükuundan öncedir; diğeri ise ikinci rekatın rükuundan sonradır.

Cuma namazının ilk rekatında Fatiha'dan sonra Cuma suresi, ikinci rekatında ise Münafıkun suresi okunmalıdır. Secdelerden sonra bedeniniz sakın olacak şekilde (birazcık) oturun; daha sonra ayağa kalkın; işte bizim amelimiz böyledir.

Sizden biriniz Tekbiret-ul İhram dediğinde ellerini göğsünün hizasına kadar kaldırsın; Allah'ın huzurunda durduğunda en azından farz miktarına riayet etsin; düz dursun ve eğilmesin; namazdan sonra, dua ederken elini göğse doğru kaldırıp düz tutsun.(20)

İbn-i Seba: "Ey Emir-el Mü'minin, Allah her yerde yok mu?" diye sorduğunda İmam Ali aleyhi'sselâm: "Evet Allah her yerde vardır." buyurdular. İbn-i Seba: "Öyleyse neden elimizi göğse doğru kaldıralım?" dedi. İmam Ali aleyhi'sselâm buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana; bu ayeti hiç okumuyor musun? "Rızkınız ve size sözü verilen şey göktedir."(21) Öyleyse rızkı, Allah'ın Vaat ettiği üzere gökte olduğu halde, gökten talep etmeyip de nereden talep edelim?

Hiç bir insanın, Allah'tan cenneti istemedikçe, cehennemden O'na sığınmadıkça ve Hur-ul ayn'la evlenmeyi O'ndan talep etmedikçe, namazı kabul olmaz.(22) Namaza durduğunuzda vedalaşanın namazı (son namaz) gibi kılın. Tebessüm, namazı bozmaz; ama kahkaha bozar.

Dipnotlar

(1)- Biz bu hutbeden kitaba uygun olan miktarını naklettik. (Müellif)

(2)- Ahzab/56.

(3)- Vafı kitabının nakline göre: "Günah."

(4) -Fakirlik, yani insanın kendi geçimini sağlayacak miktarda mal varlığına sahip olmaması insanın fikrini meşgul edip Allah'a hakkınca ibadet etmesine engel olduğu için bir çok hadiste kınanılmıştır. Bu yüzden mümin ihtiras ve dünya sevgisinden uzak durmakla birlikte, sürekli olarak helal yoldan kazanç elde etmeğe ve fakirlikten kurtulmaya çalışmalıdır.

(5) - Yani kafirlerin bu dünyadaki rahatlıkları çabuk zevale uğrar ve ahiretteki zorluğa dönüşür; ve müminlerin bu dünyadaki sıkıntıları ise çok geçmeden ahiretteki rahatlığa dönüşür.

(6)- Başka bir rivayette: "tükenmez bir hazinedir".

(7)- Bu bölüm çeşitli meselerle ilgili olarak yaklaşık dört yüz hükmü içermektedir.

(8)- Bir çeşit ağaç sakızı.

(9)- Bakara/187.

(10)- "Beni güzel olarak yaratan ve bana güzel bir şekil veren, başkalarında çirkin olan uzuvları bende güzel kılan ve beni İslam'la şereflendiren Allah'a hamd olsun."

(11) - Hisal ve Mevaiz-ül Adediye kitaplarında, "yüz üstü uyumayın" diye geçmiştir; bu nakil daha sahihtir.

(12) - Hisal ve Mevaiz-ül Adediye'nin naklettiğine göre: "Üşenerek ve uyuklayarak namaza durmayın."

(13)- Nisâ/1.

(1)- Mürcie, iman olduğunda artık hiç bir günah işlemenin sakıncası olmadığını ileri süren akım; bu akım özellikle Ümeyye Oğulları döneminde yaygınlaşmıştır.

(2)- Bakara/185.

(3) - Mevaiz kitabının nakline göre: "bozuk kan üretir." Hisal kitabının nakline göre de: "bozuk kan merkezidir."

(4)- Hisal ve Mevaiz kitabında "sivri ayakkabı" yerine "düz ayakkabı" nakledilmiştir. Giyim âdâbında şöyle bir hadis geçmiştir: "Alt tarafı ayak ayası gibi olan ayakkabı giymek müstehaptır."

(5) - Kendi nefsi isteklerini tatmin için yapılan cedel ve tartışmalar kastedilmiştir. Genelde cedel bu özelliğe sahip olduğu için mutlak olarak kınanmıştır.

(6)- Şura/35.

(7)- Mevaiz kitabında: "canınızı ona siper edin" diye geçmiştir.

(8)- Tevbe/46.

(9)- Bu cümlelerin son bölümü Hisal ile Mevaiz kitaplarında geçmiyor. Ayrıca bu hüküm diğer hadislerde yer alan hükme de aykırıdır.

(10)- Nakledildiğine göre İsrail oğullarının büyük peygamberi olan Hz. Danyal'ı, Buht-un Nasr zamanında esir alıp Babil şehrine götürdüler ve içerisinde arslan bulunan bir çukura attılar. Allah-u Teâla Hz. Danyal'ı o yırtıcı hayvandan kurtardı ve ertesi günü onu salim gördüler.

(11)- "Onun akıp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphe yok, benim Rabbim bağışlayandır, esirgeyendir. " (Hud/41.)

(12)- "Onlar, Allah'ın kadrini hakkıyla takdir edemediler. Oysa kıyamet günü yer, bütünüyle O'nun avucu (kabzası)ndadır; gökler de, kudretiyle dürülüp-bükülmüştür. O, onların şirk koştukları oldukları şeyden münezze ve yücedir." (Zümer/67.)

(13)- "Âlemler içinde selam olsun Nuh'a. Gerçekten biz, ihsanda bulunanları böyle ödüllendiririz. Şüphesiz o, bizim mü'min olan kullarımızdandı." (Sâffat/79-81).

(14)- Tevbe/104.

(15)- Bkz. sayfa 94'de yer alan 7. numaralı dipnota.

(16)- Maun/5.

1)- Nahl/128.

(2)- Yani insan, mümin kardeşiyle ilişkisini, devamlı hüsn-i zan üzerine kurmalıdır. Bu iş, ferdi pilanda insanın bazen zarar görmesine sebep olsa bile müminler arasındaki muhabbet bağının kopmasını önlediği için riayet edilmelidir.

(3)- A'raf/128.

(4)- Hucurat/12.

(5)- Muddessir/4.

(6)- Nahl/69.

(7)- Âl-i İmran/190-194.

(8)- Yani: "Kulların yerine Allah bana yeter. Yeter O bana, ve O ne güzel vekildir."

(9)- Al-i İmran/190-194.

(10)- Hıttı kapısı, Hz. Musa zamanında Beni İsrail'in o kapıdan geçmeye emrolunduğu bir kapı idi. O kapıdan geçen kurtuluşa erdi.

(11)- Çünkü yaratılış gayesiz olmaz; yaratılışın gayesi ise insan-i kâmilidir. Ancak onunla insanlara ilahi hüccet tamamlanmış olur.

(12)- Rabbimizin selamı bize olsun.

(13)- Hisal ve Mevaiz kitabındaki tabir daha açıktır; o kitaplarda şöyle nakledilmiştir: "Hırsızdan korkarak parayı, kesenin içerisine bırakıp arkasına bağlar ve böylece onunla namaz kılarsa sakıncası olmaz."

(14)- Allah'ın adıyle. Allah'ım, zorluğu benden uzaklaştır ve taşlanan şeytandan bana sığınak ver.

(15)- Nimetini temiz ve helal rızık olarak verdiğin gibi bu konuda bana yardımcı ol.

(16)- Allah'ım, bana helal rızık ver ve haramdan uzaklaştır beni.

(17)- Allah'ın adıyle. Allah'ım, beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl.

(18)- Şehadet ederim ki Allah'tan başka bir ilah yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve yine şehadet ederim ki şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ın salat ve selamı ona ve Ehl-i Beyt'ine olsun.

(19)- Maaric/23.

(20)- Hisal ve Mevaiz kitabında: "elinizi göğşe doğru kaldırıp dua edin ve duada gayret gösterin" diye nakledilmiştir.

(21)- Zariyat/22.

(22)- Bunları namaz kılarken Allah Teala'dan istemenin önemi şundan kaynaklanıyor ki, Bunları Allah Teala'dan istemek insanın ahiret nimetlerine yöneldiğini gösterir. Bir kimse, dünya hayatına kalbi bağlılığı azalırsa, Allah'tan, onu ahiret azabından kurtarmasını ve cennet nimetlerine erdirtmesini isterse Allah'a yönelmesi kolaylaşır ve böyle birinin namazı kabul olur. Ama insan genelde dünya nimet ve zevklerine bağlılığı yüzünden gerçek anlamda ahiret nimetlerine önem vermemekte ve Allah'a yönelememektedir.

HZ. ALİ (A.S)'DAN RİVAYET EDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

HZ. ALİ (A.S)'DAN HİKMET, ZÜHT, GÜZEL AHLAK VE TAKVA HAKKINDA NAKLEDİLEN HADİSLER

Resulullah Salla'llâhu alayhi ve alih'in Vasisi Emir-ul Müminin Hz. Ali el- Murtaza (a.s)'dan tevhit takva, hikmet, züht ve benzeri konularla ilgili çok sayıda hadis nakledilmiştir. Bu yüzden biz onların hepsini burada zikredemeyeceğiz. Çünkü sadece tevhitte ilgili sözlerini nakledecek olsak bile bu kitapta var olan tüm hadisler kadar olur.

Tevhitte ilgili olarak, sadece bir hutbesini bu bölümün başında nakletmekle yetineceğiz; daha sonra, bu kitabın hacmine uygun olan ve herkesin üstünlüğünde birleştiği ilgi çekici sözlerini nakledeceğiz. Bu kadarı yeterli olur inşaallah teâla

Tevhitte İlgili HUTBESİ

“Şüphesiz Allah’a ibadetin başı O’nu tanımadır. O’nu tanımanın esâsı ise O’nu tek ve eşsiz bilmektir. O’nu tek ve eşsiz bilmenin ölçüsü ise O’ndan nitelikleri (diğer varlıklarda bulunan noksan sıfatları) nefyetmektir. Çünkü akıllar bütün niteliklerin ve nitelik sahiplerinin yaratık olduğuna tanıklık eder. Tüm yaratıklar da, nitelik ve nitelik sahibi olmayan bir yaratıcının varlığına tanıklık eder. Çünkü her nitelik ve nitelik sahibi bir bileşimi gösterir. Bileşim hudûsa (sonradan meydana gelişe), hudûs ise ezeli olmanın muhal olduğuna tanıklık eder.

Allah’ın zatını tanıdığını iddiâ eden O’nu tanımamıştır. O’na sınır koyan, O’nu tek bilmemiştir.

O’na bir eş tasarlayan O’na inanmamıştır. O’nu (diğer bir varlığa) benzeten kimse, O’nun hakikatine varmamıştır.

Her kim O’nun vehme sığdığını sanarsa, O’na yönelmemiştir. O’nun (zâtının) künhüne varmak isteyen, birliğini tasdik etmemiştir. O’na işaret eden, O’na yönelmemiştir. O’na sınır tanıyan O’nu kastetmemiştir. O’nu bölümlere ayıran O’na teslim olmamıştır. O’nun zâtıyla ayakta duran her şey başkasına bağımlıdır ve başkasına bağımlı olan her şey bir sebep vasıtasıyla oluşmuştur.

Yaratıkları O’nun varlığının nişanesi ve akıllar O’nu tanımanın vesilesidir. Fikirle hüccet kesinleşir. Nişanelerini yaratıklarına hüccet kılmış ve onları yaratarak kendisi ve onlar arasında

bir perde oluşturmuştur. Varlığıyla yaratıklarından ayrılır.

Onları araçlarla donatması, kendisinin araçsız olduğuna tanıktır; çünkü araçlar; araç sahiplerinin muhtaç olduklarına delildir. Yaratıklara bir başlangıç belirlemesi O'nun başlangıcının olmadığına tanıklık eder, çünkü bir başlangıcı olan, başkasını yoktan var edemez.

İsimleri, gerçeğe ulaşmak için bir vesiledir ve işleri, gerçeği anlamak için vasıtaadır; Zatı hakikatin özüdür. Zati, O'nunla yaratıklarını ayırmaktadır. Her kim Allah'ı nitelendirirse O'nu tanımamıştır ve O'na bir benzer tasarlayan O'ndan uzaklaşmıştır. O'nun hakikatine vardığını sanan hata etmiştir.

Her kim, nerededir derse O'na bir mekan tasarlamıştır; her kim, nededir derse O'na bir mekan isnat etmiştir; her kim, nereye yönelmiştir derse O'na bir sınır tayin etmiştir; her kim, neden derse O'na bir sebep belirlemiştir; her kim, nasıldır derse O'nu bir şeye benzetmiştir; her kim, ne zaman derse O'na bir zaman tanımıştır; her kim, şuraya kadar derse O'na bir son belirlemiştir; ve kim O'na bir son belirlerse O'nu bölmüştür; kim O'nu bölerse O'nu nitelendirmiştir ve kim de O'nu nitelendirirse O'nu inkar etmiştir; O'nu parçalara ayıran değişmeleri zevallarından O'ndan yüz çevirmiştir.

Allah, mahluklarının değişmesiyle değişmez; sınırlı varlıkların sınırıyla sınırlanmaz; birdir ama birliği sayıya dayanmaz; O hiç bir ihtiyacı olmayan ihtiyaçsızdır; bir şeye girmeden batın ve hiç bir şeyden ayrılmaksızın zahirdir; görmekle kavranılmayandır; aşıkardır; cisim olmayandır latiftir; harekete ihtiyacı olmayandır faildir; fikre ihtiyaç duymadan yaratıkların ölçüsünü belirleyendir, hareket etmeksizin onları düzene koyandır; araç ve organa ihtiyacı olmadan duyan ve görendir; yaklaşmaya ihtiyaç duymadan yakın ve mesafe söz konusu olmaksızın uzaktır; vardır; yokluktan sonra değil; zamanlar O'na eşlik etmez ve yerler O'nu kapsamaz; O'nu uyku tutmaz; vasıflar O'nu sınırlamaz; vasıtalar O'na engel olmaz; varlığıyla zamandan ve yokluktan öne geçmiş ve ezeli oluşuyla başlangıcı olma sınırını aşmıştır.

Duygu ve hisleri verenin O, olması hasebiyle zatının his ve duygulardan uzak olduğu, cevherleri yaratan olduğu için de cevherinin olmadığı, yaratıkları yoktan vareden olmasıyla O'nun yaratıcısının olmadığı, eşyalar arasındaki çelişkileri icat eden olmasıyla da zıddının olmadığı bilinir. Varlıkları birbirine eş olarak yaratan olduğu için de O'nun bir eşi olmadığı anlaşılır.

Karanlığı nura ve sıcaklığı soğuğa karşıt kılmış; değişik unsurları birleştirmiş zıt olanları birbirine yaklaştırmış; onları ayırmak ve birleştirmekle ayıran ve birleştireni göstermiş. Bütün bunları kendi rabbliğine delil; gaybına şahit ve hikmetinin açıklayıcısı kılmıştır. Çünkü bu varlıkların oluşumu sonradan var olduklarını gösterir; varlıkları, yokluklarını bildirir; değişimleri zevallerini bildirir, ve yok olmaları yaratıcılarının zevalinin olmadığını gösterir; Allah Teâla buyuruyor ki; “Ve her şeyden iki eş yarattık ki belki, siz (Allah’ı) hatırlayasınız” (1)

Önce ve sonrayı ortaya çıkararak kendisinin öncesi ve sonrası olmadığını göstermiştir. Yaratıklarını çeşitli içgüdülerle yaratarak içgüdüünün olmadığını, yaratıkları birbirlerinden farklı kılarak kendisinde değişikliğinin olmadığını göstermiştir. Onları belirli bir süre ve zamana bağlı kılmakla kendisinin zamanla bir bağlantısının olmadığını ve yaratıklarını birbirinden ayırmakla ve birbirine gizli kılmakla O'nunla yaratıkları arasında bir örtünün olmadığını göstermiştir. Kullar varolmadan Rabliğin hakikati ve yaratık olmadan ilahlığın hakikati O'nda var idi.

Duyulacak bir ses olmadan duyma gücüne, bilinen bir şey olmadan bilginin gerçeğine ve kudretini göstermeden hakiki güce sahip idi. Yaratıklar olmadan yaratıcı ismine ve mahlukat olmadan öncede halik vasfına layık idi.

Yaratıkları bir şeye dayanmadan yaratmıştır ve bir şeyden yararlanmadan aralarında uyum sağlamıştır. Bir zorluğa düşmeden onlara ölçü vermiştir. Fikirler O'nun zatını kavrayamaz ve düşünceler O'nun hakikatini kuşatamaz.

“Ne zaman” diyerek O sınırlanamaz; “şimdi” kelimesi O’nu yaklaştırmaz; “beraber” diyerek bir şeyle beraber kılınamaz; “şayet” diyerek de gizlenemez. “O” kelimesi O’nu kuşatamaz. Bu kelimeler ancak kendilerini sınırlarlar.

Bu kelimelerin O’nun yarattığı eşya arasında geçerliliği vardır; çünkü bu bağlaçlar ihtiyacı bildiriler; tezat, zıddının varlığına benzeyen, benzerinin olduğunu ve olaylar zamanla birlikte olduklarını gösterirler.

İsimleriyle sıfatları birbirinden farkedilir, o isimlerle, birlikte olanlar birbirinden ayrılır; olaylar o isimlerle vuku bulur. Yaratıkların başlangıcının olması kadim olmadıklarını, süreye bağlı olmaları ezeli olmadıklarını ve “eğer böyle olmasaydı” sözü cebre boyun eğmediklerini gösterir. Dağılmaları dağıtıcı olanı bildirmiş ve kopmaları koparanı göstermiştir.

Yaratıkları vasıtasıyla akıllara tecelli ederek gözlerden gizli kalmış ve fikirler yaratıklarına yönelmiş bunlarla ibretler ortaya konmuş ve sabit olmuş ve bunlardan deliller açıklık kazanmıştır. Akıllarla Allah tasdik edilir ve ikrarla iman kamil olur.

Marifet (Allah'ı tanımak) olmadan din olmaz, tasdik olmadan marifet mümkün olmaz ve ihlası bir inanç olmaksızın tasdik gerçekleşmez. İhlas olmaksızın tevhid olmaz; Allah bir şeye benzetilirse ihlas gerçekleşmez; nitelikler O'na atfedilirse eksiklikler O'ndan tam olarak nefy olmaz ve halis tevhit gerçekleşmez. Bazı yönlerden benzetmeği geçerli bilmek bütün yönlerinde benzetmenin geçerli olmasını gerekli kılar; bazı benzerliklerden O'nu münezze bilip bazısını kabul etmek tam tevhitten insanı uzak düşürür.

İkrar etmek inkarı nefyetmektir; her türlü inkar, ihlasa ulaşmayı önler.

Yaratıklarda olan özellik yaratıcıda olmaz; yaratılmış için mümkün olan bir şey yaratıcısında mümkün olmaz; O'nun için hareket cari olmaz; bölünme ve birleşme O'nda vuku bulmaz. O'nun uyguladığı şey kendisi hakkında nasıl uygulanabilir?

O'nun başlattığı şey nasıl kendisine dönebilir? O'nun oluşturduğu oluşum nasıl kendisi hakkında geçerli olabilir? Yoksa O'nun zatı değişir, bölünür ve ezelden oluşu mümkün olmaz ve ezeli oluşunun bir manası kalmaz.

Bu takdirde yaratıcı mahluka dönüşür; arkası olursa önü de olur; tamamlanmaya ihtiyaç duyarsa eksik olması gerekir. Değişebilirse ezeli diye vasıflanamaz. Zamanın geçmesi O'nu etkilerse nasıl sürekli olabilir? Eşyadan etkilenen nasıl onları yoktan var edebilir? Böyle olursa yaratıkların nişanesini taşır. Yaratıklar O'na nişane olacağına kendisi de diğer bir yaratıcının nişanesi olur ve sıfatı yaratıkların sıfatlarına benzer. Bu ise, batıl olduğunu ispatlamak için delile ihtiyacı olmayan bir sözdür; bu husustaki soruya cevap vermek bile yersizdir.(2)

İMAM HASAN (A.S)'A YAZDIKLARI VASIYETNAME

Zaman(ın kahrını) ikrâr eden, ömrü sönmeğe yüz tutan, kadere boyun eğen, dünyayı yeren, ölümler mahallinde yurt edinen, yarın da oradan göçüp gidecek olan fânî babadan; erişilmeyecek şeyleri arzulayan, yok olup gidenlerin yolunu tutmuş olan, zamanın rehini, musibet oklarının hedefi, dünyanın kulu, gurur taciri, ölümün esiri, gam ve hüznün arkadaşı, hastalıklara ve

afetlere maruz olan, arzularına mağlup düşen ve ölenlerin yerine halife olan oğluna.

Dünyanın benden yüz çevirip zamanın bana karşı serkeşlik etmesi, ahiretin ise bana yönelmesi; beni, başkasını düşünmekten ve ardımda kalanları hatırlamaktan ve onları önemsemekten alıkoydu. Halkın dertleri değil, yalnızca kendi derdim beni sarınca, artık fikir ve isteğim değişti ve işimin gerçeği bana aydınlandı, bu ise beni şakası olmayan bir ciddiyete ve yalan lekesi dokunmayan bir doğruluğa sevketti. Senin, vücudumun bir parçası, hatta vücudumun bütünü olduğunu gördüm; sana bir musibet gelse bana gelmiş olur, sana ölüm gelip çatsa bana çatmış olur. Bu sebeple, senin işlerin (sorunların), kendi işlerim gibi beni ilgilendirmeğe başladı; onun için ölsem de, kalsam da, yardımcın olsun diye sana bu vasiyetnameyi yazdım.

Oğlum, ben sana Allah'tan çekinmeyi (ilahî takvayı), devamlı olarak Allah'ın emirlerine itaat etmeyi, O'nu anmakla kalbini onarmayı ve O'nun ipine (Kur'an'a) sarılmayı tavsiye ederim. Eğer ona (Kur'an'a) sarılırsan, artık seninle Allah arasında ondan daha sağlam bir bağ olamaz!

Kalbini öğütle dirilt; zahitlikle öldür; yakınle (tam inançla) kuvvetlendir; ölümü anmakla alçalt; fani oluşuna ikrar ettir; dünyanın feci olaylarıyla basiret sahibi kıl; zamanın saldırısından, gecelerin ve gündüzlerin kötü geçişinden çekindir. Göçüp gidenlerin haberlerini ona sun, senden öncekilerin başlarına gelenleri hatırlat; onların yurtlarında ve bıraktıkları eserler arasında gez ve ne yaptıklarına, nereye konduklarına ve nereden göçtüklerine bak. Göreceksin ki, onlar dostlarından ayrılmış, gurbet diyarına inmişlerdir. Onların yurduna (geldin mi) şöyle seslen: Ey ıssız diyar, ehlin nerede? Sonra onların kabirlerinin başına git ve şöyle hitap et: Ey çürümüş cesetler ve birbirinden dağılmış organlar, içinde bulunduğunuz bu diyarı nasıl buldunuz?

Ey aziz oğlum, yakında sen de onlardan biri gibi olacaksın; öyleyse konağını ıslah et, ahiretini dünyana satma.

Bilmediğin şey hakkında konuşmayı ve üzerine düşmediği halde söz söylemeyi terket. Sapıklık olacağından korktuğun bir yola girme; çünkü sapıklık şaşkınlığından sakınmak, korkunç belalara duçar olmaktan daha iyidir. Marufu emret ki, maruf ehlinden (iyilerden) olasın. Kötülüğü elinle, dilinle önle ve kötü iş yapanlardan bütün çabanla uzaklaş. Allah yolunda hakkıyla cihat et; bu uğurda hiç bir kınayıcının kınaması seni tutmasın (yolundan alıkoymasın). Nerede olursa olsun, hakka ermek için güçlüklerin en şiddetlilerine korkusuzca atıl. Dinde fakih (anlayış ve kavrayış sahibi) ol; nefsinin sabretmeye alıştı. Bütün işlerde Allah'a sığın ki, tam koruyan bir koruyucuya

ve tam güçlü bir savunucuya sığınmış olursun. Rabbinden bir şey dilerken ihlaslı ol; çünkü vermek de vermemek de O'nun elindedir. Hayrı çok dile; vasiyetimi iyice anla; önemsemeyerek yanından geçme. Çünkü sözün hayırlısı fayda verenidir. Bil ki, fayda vermeyen bilgide hayır yoktur; neşredilemeyen(3) bilgiden de faydalanılmaz.

Ey oğlum, senin olgun bir yaşa ulaştığını, benim ise zaafımın (günden güne) arttığını görünce, gönlümdekileri sana söylemeden ecelim gelir, yahut bedenimin zayıfladığı gibi görüşümde de bir zayıflık olur, yahut da bazı galip gelen heva ve hevesler veya dünya fitneleri benden önce sana gelip çatar da sen de buyruk dinlemez serkeş deve gibi olursun endişesiyle sana birtakım hasletleri vasiyet etmeye koyuldum. Çünkü gencin kalbi ekilmemiş alana benzer; oraya ne ekilirse tutar, boy atar. Ben de kalbin katılaşmadan ve aklın meşgul olmadan seni edeplendirmeye çalıştım ki, tecrübe edenlerin senin yerine arama ve sınamasını yükledikleri gerçekleri tam kesin bir kararla karşılayasın. Böylece arama zahmetinden kurtulur, deneme zorluğundan da muaf olursun. İşte bizlerin, peşi sıra gittiğimiz şeylerin (bilgilerin) kendisi sana gelmiş; bazen bize karanlık (ve gizli) olan şeyler sana apaçık ve gün ışığına çıkmıştır.

Ey oğlum, ben her ne kadar öncekiler gibi ömür sürmediysem de, onların yaptıklarına baktım, haberleri hakkında düşündüm, geriye kalan eserlerini gezip gördüm. Öyle ki onlardan biri gibi oldum; hatta onların yaşayışlarından bana ulaşan haberler bakımından onların ilkinden sonuncusuna kadar, onlarla ömür sürmüşe döndüm. Sonuçta, hallerinin durusunu bulanığınan, faydalısını zararlısından ayırt ettim; senin için ise her işin en seçkinini, en güzelini seçtim; açık olmayanını senden uzaklaştırdım; senin durumunun şefkatli bir baba olarak beni de ilgilendirdiğini görünce daha genç olup tertemiz bir kalbe ve iyi niyete sahip olduğun bir vakitte seni terbiye etmeye (eğitmeye) karar verdim. Bu uğurda önce Allah'ın kitabını ve te'vilini, İslam şariatını ve hükümlerini, helal ve haramını sana öğretmekle başlayıp bundan öteye (başka bir konuya) geçmemeye karar verdim. Sonra insanların, ihtilafa düşmelerine sebep olan heva ve heveslere, onların kapıldığı gibi senin de kapılmaktan korktum. İstemediğim halde seni tembih ederek bu konuda da senin işini sağlamlaştırmak, seni helak olmayacağından emin olmadığım bir işe bırakmaktan daha sevimli geldi bana. Allah Teâla'nın seni doğru yolu bulmada ve maksadına ermende başarıya ulaştırmasını dilerim. Bu nedenle bu vasiyetimi senin için yazdım ve bununla birlikte bu konuyu sağlamlaştırmaya koyuldum.

Ey aziz oğlum, vasiyetimden uyacağın şeylerin bence en sevimlisi, Allah'tan çekinmen, ilahi farizaları eda etmekle yetinmen ve senden önce gelip geçen atalarının ve dindaşlarından salih

kişilerin yolunu tutmandır. Çünkü senin bakıp durumunu gözden geçirdiğin gibi onlar da kendi durumlarına bakıp dikkat ettiler; senin düşündüğün gibi onlar da düşündüler; sonra aldıkları netice onları, bildiklerini almaya ve mükellef olmadıkları şeylerden kaçınmaya sürükledi. Ama eğer nefsin, onların bildikleri gibi bilmeden onların sünnetini kabul etmeye hazır olmazsa, bu ilimleri anlama ve öğrenme yoluyla talep et, şüphelere düşerek, husumetleri çoğaltarak değil. Böyle bir işe girişmeden önce Allah'tan bu uğurda yardım iste; seni muvaffak kılması için O'na yönel; seni şüpheyi sokacak ve sapıklığa sevk edecek her şüpheli işi terket. Gönlünün arılığa ulaşp da kabul etmeye hazır bulunduğuna, düşüncenin kâmil olup toplanarak bu yolda tek bir amaca sahip olduğuna yakın ettiğinde sana açıkladığım şeylere bak; eğer sevdiğin şekilde düşüncen henüz halisleşmemişse bilmelisin ki, geceleyin gözü görmeyen kimse gibi bilmeden adım atmaktasın. Bilmeden adım atan ve hakla bâtılı birbirine karıştıran birisi dini dileyen olamaz. Bu durumda el çekip durmak daha doğrudur. Bu konuda ilk ve son sözüm şudur:

Sana kendi ilahımı, senin ilahını, senin ilk ve son babalarının ilahını, göklerin ve yeryüzü ehlinin Rabbini layık olduğu ve sevdiği bir şekilde (makamına layık olan hamt ile) övüp hamt ediyor ve Allah-u Teâlâ'dan bizim tarafımızdan Peygamber'e, onun Ehl-i Beyt'ine ve bütün peygamberlere, tüm salavat gönderenlerin salavatınca salavat göndermesini niyaz eder ve O'ndan bizi dua etmeye muvaffak kıldığı şeylerde bize olan nimetini, icabetiyle kâmil etmesini dilerim. Çünkü salih işler O'nun nimeti ile tamamlanır.

Ey oğlum, tavsiyelerimi iyice anla. Bil ki, ölümün sahibi yaşayışın da sahibidir; yaratan öldürendir; yok eden tekrar diriltendir; dert veren derdi giderendir. Dünya, Allah'ın nimetler verip ve sınamalara uğratarak, ahirette karşılık vermesi veya Allah Tebareke ve Teâlâ'nın bizim bilmediğimiz diğer birtakım şeyleri takdir etmesinden başka bir şey değildir. Bunlardan biri sana ağır gelirse (iyice tasdik edemediğin takdirde) onu kendi cehaletine hamlet; çünkü sen önce cahil (bilgisiz) olarak yaratıldın; sonra bilgi sahibi oldun. Nice şeyler vardır ki bilemezsin; o konuda şaşkınlığa düşersin; gözün görmez olur da sonra görür, anlarsın. Seni yaratana, sana rızık verene, senin yaratılışını düzgün bir hale getirene sığın, ümidin ve ilgin O'na ve korkun da O'ndan olsun.

Bil ki, ey aziz oğlum, hiç bir kimse noksan sıfatlardan münezze olan Allah'tan, bizim Peygamber'imizin sallâ'llâhu aleyhi ve alih haber getirdiği gibi haber getirmemiştir. Buna göre, bir önder ve bir kurtuluş kılavuzu olarak ona razı ol ve gönül ver.

Ben sana ögüt vermede kusur etmiyorum; sen de her ne kadar dikkat edersen et, benim kadar hayrını görüp anlayamazsın.

Şunu bil ki, ey aziz oğlum, eğer Allah'ın ortağı olsaydı, O'nun da peygamberleri gelirdi sana; O'nun da tasarruf ve kudret eserlerini görürdün; O'nun da sıfatlarını ve işlerini tanırdın. Fakat kendisini vasıflandırdığı gibi O bir Allah'tır; kudretinde ve ilahlığında O'nunla zıddiyet ve husumet edecek bir varlık yoktur; her varlığın yaratıcısı O'dur, rabblik makamı, gönülle veya gözle kavranmaktan çok yücedir. Bunu böyle bildiğinde (Allah'ı böyle tanıdığında) o zaman da senin gibi kadri küçük, kudreti az, aczi çok, Rabbine ihtiyacı fazla olan kişinin nasıl hareket etmesi gerekiyorsa, O'na itaat etmekte, O'ndan korkup gazabından çekinmek hususunda öyle davran. Çünkü O, seni güzel şeylerden başka bir şeye emretmemiş, çirkin şeylerden başka bir şeyden de men etmemiştir.

Ey oğlum, sana dünyaya, dünya ahvaline, onun zevaline, ehlinin ebedi olmayışına (halden hale girişine) dair haberler verdim; ahiretten, ahiret ehli için hazırlanan şeylerden de seni haberdar edip bu konuda örnekler getirdim.

Dünyaya basiretle bakan (ve dünya halini bilen) kimseler yıkık dökük, kıtlık ve darlık içinde olan bir yerden, bayındır ve iklimi iyi olan bir yeri kasdedip yola düşen topluluğa benzerler; onlar sonunda yerleşecekleri geniş, hoş mu hoş olan evlerine varmak için yolun zahmetine katlanırlar, dostların ayrılığına dayanırlar, yolculuğun uyku ve yiyecek sıkıntısı gibi birçok güçlüklerine sabrederler; onlar bunların hiç birisinden herhangi bir acı duymaz ve bu yolculuğun masrafını zarar ve ziyan olarak kabul etmezler. Onlar için kendilerini konaklarına yaklaştıracak şeyden daha sevimli bir şey yoktur.

Dünyaya aldanan kimseler ise verimli, nimeti bol, mâmur bir konaktan, kıtlık ve kupkuru bir yere göç ettirilen topluluğa benzerler. Onlara, önce bulundukları yerden ayrılmak ve ansızın öyle bir yere gelmekten daha korkunç ve kötü bir şey olamaz.

Ben seni çeşitli bilgisizliklerden dolayı, kendini alim bilmemen için daha önceden kınadım ki, bildiğin bir şeyle karşılaştığında onu büyük saymayasın. Çünkü alim bir kimse bildiğini, bilmedikleri şeyler karşısında pek az görür. Bu yüzden kendisini cahil bilip, neticede ilim tahsil etmede daha çok çaba gösterir; daima onu ister, ona ilgi duyar, onu arar durur. İlim ehlinin karşısında mütevazı olup ona yönelir. Susmaya sarılıp, hata yapmaktan çekinir, ondan utanır.

Bilmediği bir meseleyle karşılaştığında da onu inkâr etmez; çünkü önceden nefsi kendi cehaletine ikrar etmiştir. Cahil kimseyse bütün cehaletiyle birlikte kendisini alim sayar; reyini yeterli görür; daima alimlerden uzaklaşır; onları ayıplayıp durur; onunla muhalefet edenleri, hata ettin diyerek dışlar; bilmediği her şeyi sapıklık sayar; bilmediği bir meseleyle karşılaştığında onu inkâr ve tekzip eder; cehaleti yüzünden: Ben onu böyle bilmiyorum, böyle olduğuna inanmıyorum, böyle olduğunu sanmıyorum, bu söz de nereden çıktı? der durur. (Bu sözlerle onun batıl olduğunu söylemek ister.) Bütün bunlar kendi görüşüne (yersiz olarak) itimat ettiğinden ve kendi cehaletini pek az tanıdığından ileri gelir. Böylece, bilmediği konularda yanılığa düştüğü için, sürekli cahilliklerle başbaşa kalır ve (yeni) cahillikler arar; hakkı inkâr edip, cehalet içinde şaşırıp kalır; ilim talep etmekten böbürlenerek kaçınır.

Ey oğlum, vasiyetimi iyice anla ve nefsini, kendinle başkaları arasında bir tartı (ölçü) haline getir; kendin için sevdiğin, dilediğin şeyi başkaları için de sev, dile; kendin için istemediğin şeyi onlar için de isteme. Nasıl zulme uğramayı istemezsen, sen de kimseye zulmetme. Nasıl sana iyilik yapılmasını istiyorsan, sen de iyilik et. Başkasında çirkin bulduğun şeyi kendin için de çirkin bul. Diğerlerine davrandığın gibi onların da sana davranmasına razı ol. Bilmediğin şeyi söyleme; hatta bildiğin şeylerin de hepsini açığa vurma. Sana söylenmesini istemediğin şeyi, sen de başkalarına söyleme. Bil ki, kendini beğenmek, hakka ters düştüğü gibi aynı zamanda akılların da afetidir. Doğru yola hidayet edildin mi, Rabbine karşı daha da fazla eğil, huşu et.

Bil ki, önünde uzak mı uzak, çetin mi çetin, korkunç mu korkunç bir yol var; o yol için hazırlıklı olmaktan başka çaren yok. Gücün yettiği kadar azık al ve sırtındaki yükünü hafıflet. Gücünün üstünde olan yükü yüklenme. Yüklenirsen sana ağırlık verir, vebal getirir. Senin azığının yüklenecek ve muhtaç olduğunda sana geri verecek yoksul birisini buldun mu bunu ganimet bil. Durumun iyiyken senden borç isteyen bir kimseyi ganimet bil; ödeme vaktini de darlığa düştüğün zamana bırak.

Bil ki, önünde sarp bir geçit var; istesen de istemesen de o geçitten ya cennete doğru gideceksin ya da cehennemi boylayacaksın. Bu geçitte yükü hafif olanın hali, yükü ağır olandan çok daha iyidir; öyleyse konmadan önce kendine konak hazırla.

Bil ki, dünya ve ahiret hazineleri elinde olan, sana dua etmek için izin vermiş, icabet edeceğini de vaat etmiştir. O, dilediğini vermek için dilemeni emretmiştir; O şefkatlidir. Seninle kendi arasına bir tercüman koymamış, bir perde de çekmemiştir; seni, O'nun katında şefaet edecek

birisine dahi muhtaç etmemiştir. Kötü bir iş işlersen, tövbe etmekten men etmemiştir seni; pişmanlık duyup döndükten sonra kınamamıştır seni; azabını hemencecik göndererek cezalandırmamıştır seni. Rezalete yöneldiğin bir yerde seni rezil etmemiştir; işlediğin suç yüzünden seni eleştirip sıkıntıda bırakmamıştır. Rahmetinden de seni ümitsiz kılmamıştır; tövbeyi kabul etmekte de bir zorluk çıkarmamıştır; suçundan vazgeçmeni de hasene saymıştır; yaptığın bir kötülüğü bir günah saymış; işlediğin iyiliği ise on kat olarak hesaplamıştır. Tövbe kapısını ve işe yeniden başlamayı yüzüne açık bırakmıştır. İstedtiğin vakit (O'nu çağırdığında) sesini ve gizlice yalvarıp yakarmanı duyar. İhtiyacını O'na söylersin; gönlündekini O'na açarsın, dertlerini O'na dökersin; işlerinde O'ndan yardım dilersin; halktan gizli tuttuğun sırları O'na açıp söylersin. Hazinelerinin anahtarını senin eline vermiştir; o halde, istemede ısrar et; çünkü kendisinden dilemeye izin vermekle rahmet kapısını yüzüne açık bırakmıştır. Dilediğin vakit dua ile hazinelerinin kapılarını açarsın; öyleyse ısrarla iste; icabeti gecikirse de ümidini kesmemelisin; çünkü bağış isteğe göredir. Bazen istemenin (duanın) uzayıp, verilenin daha da artması için duanın icabeti geciktirilir. Bazen de bir şey istersin, verilmez; fakat hemencecik, yahut bir müddet sonra (bu dünyada veya ahirette) ondan daha hayırlısı verilir veya daha hayırlısını vermek için o istediğin şey verilmez, geciktirilir. Nice şeyler var ki, sen istersin onu; fakat verilirse dinin elden gider. O halde sana yararı dokunacak, güzelliği sana kalacak ve günahı senden giderecek şeyleri istemelisin. Mal sana kalmaz; sen de ebedi olarak mala sahip olamazsın. Çok yakın bir zamanda, Kerim olan Allah'ın affettiğinin dışında, yaptığın iyi veya kötü işin neticesini görürsün.

Bil ki, sen ahiret için yaratıldın, dünya için değil. Fenâ için var edildin, beka için değil. Ölüm için varsın, yaşamak için değil. Ansızın sökülüp atılacağın ahiret için azık toplaman gereken bir konakta ve ahirete varacak bir yoldasın. Sen kaçanın kurtulamayacağı, er geç bir gün gelip çatacağı ölüm için bir avsın; kötü bir işteyken, daha kendi kendine, o işten tövbe etmem gerekir, deyip dururken ölümün gelip, tövbeyle aranı açarak ansızın seni helak etmesinden kork.

Ey oğlum, ölümü çok an; birden bire ölümden sonra düşeceğin hali hatırla, onu hep gözünün önünde bulundur ki, silahını kuşandığın, kemerini bağladığın bir halde bulsun seni; ansızın gaflet halinde üst olmasın sana. Ahireti, onda olan nimetleri, şiddetli azaplarını çok an; çünkü bu, gönlünü dünyadan koparır ve onu senin gözünde küçültür.

Allah dünyayı sana tanıtmıştır. Dünya da kendi sıfatlarını sana bildirmiştir ve kötülüklerini açığa vurmuştur. Sakın dünya ehlinin dünyaya yapışıp köpek gibi ona saldırmaları aldatmasın seni.

Zira dünya ehli, havlayan köpekler ve (av peşinde koşan) yırtıcı canavarlardır; (o leş için) birbirine hırlarlar, (birbirlerini ısırırlar,) güçlü olan zayıfı, büyüğü de küçüğünü yer. Dünya, kendi ehlini doğru yoldan saptırmış, körlük yoluna sürmüştür; gözlerini, doğru yolu görmesinler diye örtmüştür. Böylece dünyanın şaşkınlıklarında şaşırıp kalmışlar, fitnesinde gark olmuşlardır; onu kendilerine Rab edinmişler; o da onlarla oynamıştır. Böylece dünya ile oyalanıp ötesini unutmuşlardır.

Ey oğlum, dünya ayıplarının çirkinleştirdiği kimselerden olma sakın. Dünya ehlinin bir kısmı, ayakları bağlı; diğer bir kısmı da başı boş saliverilmiş hayvanlardır. Bunlar akıllarını yitirmişler; sarp bir vadide kendilerini sürüp götüren bir çobanı olmayan, afete uğramış hayvanlar örneği belirsiz bir yola düşüp gitmekteler. Hele azıcık bekle, karanlık (ölümün ulaşmasıyla) açılsın; güya (görü-yorum) kervan gelmiş, koşanın da dönmesi beklenir.

Bil ki, bineği geceyle gündüz olan bir kişi, dursa bile götürülecektir. Allah, dünyanın yıkılmasından, ahiretin de mamur olmasından başka bir şey dilememiştir.

Oğlum, dünyada, Allah'ın senden ilgi göstermemeni dilediği şeylere karşı zahitlik yapıp gönlünü ondan çek; zaten dünya böyle bir amele layıktır. Eğer dünya hakkındaki nasihatimi kabullenmiyor isen, iyice bil ki dileğine ulaşamazsın, ecelinden kaçamazsın; sen, senden önce gidenlerin yolundasın. Öyleyse arzuları azalt; kazancı (amellerini) güzelleştir; çünkü nice istek ve arzular vardır ki eldekenden, avuçtakenden eder insanı; her arayan bulamadığı gibi orta yolu seçen bir kimse de muhtaç olmaz. Nefsini bütün aşağılıklardan üstün tut, seni arzulara doğru çekse bile; çünkü hiç bir şey izzeti nefsinden kaybettiğinin yerini tutamaz. Allah seni hür yaratmıştır, başkasına kul olma. Şerle ulaşılan hayır, hayır değildir. Güçlkle ulaşılan kolaylık da kolaylık değildir.

Tamah bineğinin seni harekete geçirmesinden sakın; çünkü o, seni helak suyunun başına götürür. Gücün yettikçe Allah'la arana bir nimet sahibi sokma (başkalarının sana minneti olmasın); çünkü sen, ancak kendi payını alacaksın, nasibine ulaşacaksın. Her şey O'ndan olmakla beraber, noksan sıfatlardan münezze ol Allah'tan gelen az, halktan gelen çoktan daha üstündür. Gerçi hiç bir şey O'nunla kıyaslanamaz ama, eğer sultanların bağışını, alçak kimselerden istenilen bağışla ölçsen ve kıyas etsen göreceksin ki, onların az bağışı sana iftihar ve yüceliktir. Alçak kimselerden kopardığın çok şey ise sana bir ârdır (utançtır). İşinde orta halli ol ki, sonunda methedilesin. Dininden, ırzından en küçük bir şeyi bile hiç bir değer karşısında

satmaya kalkışma. Gerçek aldanmış kimse, Allah'tan alması gereken payda aldanan kimsedir. Dünyadan sana geleni al, senden yüz çevireniyse terket. Bunu yapmazsan (en azından) talebinde güzel davran.

Dinini tehlikeye düşüreceğinden korktuğun kimseyle oturup kalkma; sultandan uzak dur; kendi kendine, ne zaman kötü bir şey görürsem ondan uzak olurum, diyerek şeytanın hile ve aldatmalarından emin olma. Çünkü senden önce helak olan Müslümanlar, kıyamete inandıkları halde, bu yoldan helake düştüler. Eğer onlara açıkça, ahiretini dünyaya sat, deseydin, asla kimse bunu kabul etmeye hazır olmazdı. Fakat şeytan bazen hile yoluyla az bir dünya malı sunarak insanı helake sürükler; Allah'ın rahmetinden ümidini kesip, mutlak bir ümitsizliğe saliverinceye kadar onu tedricen bir kötülükten diğer bir kötülüğe götürür; nihayet insan İslam ve ahkâmına olan muhalefetleri için çeşitli gerekçeler bulmaya koyulur. Eğer nefsin dünya sevgisi ve sultana yaklaşmakta ısrar eder de olgunlaşmanı sağlayan benim men ettiğim şeylere muhalefet eder isen, en azından dilini koru; çünkü sultanlara, öfkeli olduklarında güvenilmez; onların haberlerini sorma, işlerini araştırma, sırlarını açıp söyleme; onların işine çok karışma.

Susmaktan pişmanlık duyulmaz. Susmakla elden çıkanı telafi etmek, konuşmakla kaybolanı temin etmekten daha kolaydır. Kaptakini, ağzını sımsıkı bağlayarak muhafaza etmek ve elinde bulunanı korumak, başkasının elinde bulunanı istemekten, bence, daha hoştur.

Güvenilmeyen kimseden bir söz nakletme; sonra yalancı çıkarsın; yalancılıksa alçaklıktır. Yetecek kadar bir rızıkla tutarlı olmak, israfla harcanan çok maldan daha yeterli gelir sana. Olgunca bir ümitsizlik, insanlardan bir şey istemekten daha hayırlıdır. Herhangi bir meslekle (çalışıp kazanmakla) iffetli olmak, fık-ı fücrla mesrur olmaktan daha hayırlıdır. Herkes kendi sırrını daha güzel korur. Nice çok çalışan vardır ki, bu çalışma ona zarar verir. Kim çok söz söylerse sayıklar; kim düşünürse basirete erer. İnsanın saadetlerinden birisi de salih arkadaştır. Hayır sahipleriyle eş-dost ol ki, onlardan biri olasın. Kötülük ehlinden çekin ki, onlardan uzak olasın.

Kötü zan sana galip gelmesin; çünkü seninle dostunun arasında sulh-u sefayı baki bırakmaz. Bazen su-i zanna, ihtiyatlı olmaktır denilir; oysa su-i zan ne kötü bir yemektir. Zulmün en kötüsüye zayıfa zulmetmektir. Kötü iş, ismi gibi kötüdür. Felakete (sevilmeyecek şeylere) boyun eğmek, kalbin zayıflığını gösterir. Yumuşaklığın sertlik sayıldığı yerde, sertlik de yumuşaklık olur. Çoğu zaman ilaç, dert ve hastalık olur; dert de ilaç ve derman olur. Olur ki,

nasihatçi olmayan öğüt verir; kendisinden öğüt istenen de öğüt isteyeniyi aldatır. Arzulara kapılıp bel bağlamaktan sakın; çünkü onlara bel bağlamak, ahmaklığın sermayesidir; sahibini dünya ve ahiret hayrından alıkor. Ateşin odunla alevlendirilip saflaştırıldığı gibi, gönlünü edeple alevlendirerek saflaştır. Gece karanlığında odun toplayan veya selin oraya buraya sürüklediği çerçöp gibi olma. Nimete küfran etmek alçaklıktır; cahille düşüp kalkmak ise uğursuzluktur.

Akıl, tecrübeleri bellemek ve onları unutmamaktır. En hayırlı tecrübe, sana öğüt veren tecrübedir. Yumuşak ahlak, soyluluk ve büyüklüktendir. Fırsatı üzüntüye sebep olmadan değerlendir. Azim ve irade, ileri görüşlülüktendir. Gevşeklik mahrumiyete sebep olur. Her isteyen, isteğini elde edemez; her binen (gurbete giden) geri dönüp gelemez. Azığı zayi etmek fesattandır. Her işin bir sonu vardır. Nice az vardır ki, çoktan daha bereketlidir, daha verimlidir. Takdir edilen sana gelir ulaşır. Ticarete giren tehlikeye atılmıştır. Kadri ve değeri olmayan yardımcıda hayır yoktur. İşini, hile ve aldatma üzerine kurma. Hikmet bulan yücelir, büyür. Anlamaya çalışanın ilmini çoğaltır. Hayır sahiplerini ziyaret etmek, kalpleri ihya eder. Zaman bineği sana ram olduğu (uyduğu) müddetçe onunla uzlaş ve ondan payını al. İnat bineğinin sana isyan etmesinden sakın. Günah işlediğinde onu tövbeyle hemencecik mahvet.

Seni emin bilene, o sana hıyanet etse bile, hıyanet etme; o senin sırrını açsa bile, sen onun sırrını açma. Az bir şeyi, çoğaltması ümidiyle elden çıkarma. İstemene bak, nasip olan yetişir. (İhtiyaçtan) fazla olanı al; güzel bir şekilde ihsan et, bağışta bulun; halka güzel söz söyle. Şu söz ne de hikmetli, lafzı az ama manası çok: Kendin için sevdiğin şeyi halk için de sev, kendin için sevmediğin bir şeyi onlar için de sevme. Bir kimsenin hakkında acele davranırsan, çoğu zaman pişman olur veya ihsan edersin. (Pişmanlık veya ihsan etmenle sonuçlanan acele davranışlardan kaçın.)

Bil ki, verdiği söze bağlı kalmak ve haremini (ailesini) savunmak, asalet ve cömertliktendir. Yüz çevirmek nefret etmenin göstergesidir; çok mazeret getirmek de cimriliğin alâmetidir. Bazen güler bir yüzle kardeşinden (herhangi bir şeyi) esirgemen ona asık bir suratla bağışta bulunmandan daha iyidir. Sıla-i rahim (yakınlara iyilik etmek ve onları ziyaret etmek) cömertliktendir. Akrabalarla ilişkiyi kestiğinde artık kim sana ümit edebilir veya senin ilişkiye güvenebilir? Bağışı esirgemek, ilişkiyi kesmenin bir göstergesidir.

Kardeşin senden ilişkisini kestiğinde onunla ilişki kurmaya, yüz çevirdiğinde lütufta ve ricada bulunmaya, cimrilik yaptığında bağışta bulunmaya, uzaklaştığında yakınlaşmaya, sert

davrandığında yumuşak davranmaya, suç işlediğinde de sen onun kölesiymişsin, o da veli nimetinmiş gibi ondan özür dilemeye kendini zorla. Bu dediklerimi, yerinden başka bir yerde yapmaktan, yahut ehil olmayanlara bu çeşit muamele etmekten sakın.

Dostuna düşman olan bir kimseyle dostluk kurmaya çalışma; çünkü dostunla düşman olmuş olursun. Hile de yapma; çünkü bu alçak kimselerin ahlakıdır. İster hoşlansın, ister hoşlanmasın, sen kardeşinin hayrını iste. Her haliyle onunla yardımlaş, nereye giderse onunla beraber git, ağzına toprak seripse bile onu cezalandırmayı düşünme. Düşmanına erdem ve faziletle muamele et (bağışla onu), bu zafere ulaşmaya daha uygundur. Güzel ahlakla kendini halkın şerrinden kurtar. Öfkeni yut, sonuç bakımından bundan daha tatlı, bundan daha lezzetli bir yutma görmedim ben. Şüphe üzerine kardeşinle ilişkini kesme; gönlünü almaksızın ondan ayrılma. Sana sert davranana karşı yumuşak ol, belki o da yumuşar. İlişkiyi kurduktan sonra kesmek, kardeşlikten sonra cefa etmek, dostluktan sonra düşmanlık yapmak, güvenene hıyanet etmek, ümit edenin ümidini kesmek, itimat edene hile yapmak ne de kötüdür. Kardeşinden kopmaya mecbur kalırsan, kendinden onun yanında bir iyilik bırak ki, bir gün dönmek istediğinde rahatça dönebilesin. Senin hakkında iyi zan besleyenin zannını gerçekleştir. Aranızdaki dostluğa güvenerek kardeşinin hakkını zayi etme, çünkü hakkını zayi ettiğin kişi artık kardeşin değildir senin. Aile fertlerine karşı kötü kişi olma. Sana ilgi göstermeyene sen de ilgi gösterme. Sana gönül bağlayan ve yönelen kimse muaşeret etmeye layık olursa onu terketme.

Sakın kardeşinin ilişkiyi kesmekteki gücü, senin onunla ilişki kurmaktaki gücünden daha çok, kötülük yapmaktaki kuvveti senin ona iyi davranmaktaki kuvvetinden daha fazla, cimrilikteki gücü senin bağış ve cömertlikteki gücünden daha güçlü ve kusur etmekteki kudreti senin iyilik etmekteki gücünden daha ziyade görünmesin. Sana zulmedenin zulmü, gözünde büyümesin; zira o kendi zararına ve senin faydana çalışmaktadır. Seni sevindirene kötülük etmen, yerinde bir iş değildir. Rızık iki kısımdır, bir rızık var ki sen onu ararsın, bir rızık da var ki o seni arar, sen ona varmasan da o sana gelir.

Ey oğlum, şunu bil ki, zaman halden hale girmekte ve birçok hadiselerle doludur. Sakın kınamaları sert ve halkın nezdinde özürleri az olan kimselerden olma. İhtiyaç zamanında alçalmak, zenginlikte de azarlamak ne kötü huydur. Dünyadan nasibin, ahiretini bayındır ettiğin kadardır. Öyleyse yerinde infak et, başkalarına hazinedar olma. Eğer elinden çıkana hayıflanacaksan, sana ulaşmayan her şey için hayıflan dur. Henüz olmayan, gelip çatmayan şeyi olup bitenden anla; çünkü işler hep birbirine benzer. Hiç bir veli nimete nankörlük etme; çünkü

nankörlük küfrün en alçak mertebelerindendir. Özür kabul eden ol. Tuzağa düşmedikçe ibret almayan, nasihatten faydalanmayanlardan olma. Çünkü akıllı kişi edeple öğütlenir; hayvanlarsa kötekle. Hakkını tanıyan kimsenin, ister büyük adam olsun, ister küçük, hakkını tanı.

Sabır ve (Allah'a) kesin iman ve güven ile dertleri kendinden uzaklaştır. Ilımlılığı bırakan sapar. Kanaat insan için güzel bir saadettir. İnsanın en kötü arkadaşlarından biri de hasettir. Ümitsizlikte tefrit (kusur) vardır (ümitsiz adam işten çok çabuk el çeker). Cimrilik kınanmaya yol açar. Eş, dost, soy-soptur. Dost, sen yokken dostluk şartını yerine getiren kimsedir; heva ve heves körlükle ortaktır (her ikisi de hakikati teşhis etmeye engeldir). Şaşkınen duraklamak (bir nevi) başarıdır. Yakın, üzüntüyü çok güzel gideren bir şeydir. Yalan söylemenin sonu, kınanmaktır. Selâmet (kurtuluş), doğruluktadır; yalan söylemenin sonucu, sonuçların en kötüsüdür. Nice uzak vardır ki yakından da yakındır; nice yakın da vardır ki, uzaktan da uzaktır.

Garip, dostu olmayan kimsedir. Kötü zanlı olup, dostlarını elinden çıkarma. Nefsini zararlı şeylerden koruyan, şifa bulur. Haktan çıkan, sıkıntıya düşer. Kendi haddini bilen değeri baki kalır. İkranda bulunmak ne güzel bir huydur. Alçaklıkların en alçağı güçlü olduğunda zulüm etmektir. Hayâ (ar-edep), her güzel şeye bir vesiledir. Tutunacak en sağlam kulp, takvadır. Tutunacağın sebeplerin en kuvvetlisi, seninle Yüce Allah arasındaki sebeptir. Huzursuzluğunu gideren, seni minnet altına almıştır. Kınamakta aşırı gitmek, inatçılık ateşini körükler. Nice hastalar kurtulmuş ve nice sağlam (sıhhati yerinde) olanlar ölmüştür. Tamahın (ümidin) insanı helak ettiği yerde, ümitsizlik zaferdir. Her ayıp açılmaz, her fırsat ele geçmez. Görenin yoldan saptığı ve körün ise doğru yolu bulduğu çok olur. Her arayan bulacak ve her ihtiyat eden kurtulacak diye bir şey yoktur.

Kötülüğü daima geciktir; çünkü istediğin vakit onu yapmaya koşabilirsin. Sana ihsan edilmesini seviyorsan, başkalarına ihsan et. Kardeşine onda var olan her özelliğiyle tahammül et. Çok kınama; zira çok kınamak kin doğurur ve insanı nefret etmeye sürükler. Kabul etmesini ümit ettiğin kimseden, özür dile. Cahilden uzak kalmak, akıllıya yaklaşmakla eşittir. Sert davranmamak, keremdendir. Zamaniyle inatlaşan ve zıt giden helak olur. Kınanılan sinirlenir. İntikam alan, ne kadar da zulmedene yakındır. Hile yapan (ahdi bozan), vefasızlığa daha layıktır. İhtiyatlı davranan insan kayarsa kayması, çok şiddetli olur. Yalan söyleme hastalığı, hastalıkların en çirkinidir. Fesat (savurganlık), çok serveti yok eder; iktisatlı olmak, azı çoğaltır. Azlık (kimsesizlik veya yoksulluk), zillettir. Ana-babaya iyilik yapmak, karakterin yüceliğindendir. Kayma, acele etmekle beraberdir. Sonucu pişmanlık olan lezzette hayır yoktur. Akıllı kişi,

tecrübelerden ibret alan kimsedir.

Hidayet, kalbin körlüğünü giderir. Dil aklın tercümanıdır. İhtilafla, itilaf (ülfet) olmaz. İyi komşuluk, komşunun halini sormaktır. Orta halli olan, helak olmaz. Zahit olan, fakir olmaz.

İnsanı kendisine tanıtan onun batınıdır. Nice kimseler kendi kabrini kazıyor (ölüme doğru gidiyor). Güveni, ümitle değişme. Korkulan her şey zarar vermez. Nice şakalar vardır ki, ciddiye dönüşür. Zamandan emin olan, onun hıyanetine uğrar. Zamana böbürleneni (onun sünnet ve kurallarına uymayanı), zaman alçaltır. Zamana öfkelenen kendisini zelil ve yere sürülmüş görür.

Ona sığınan ise yardımsız kalır. Her ok atanın oku hedefe varmaz. Buyruk sahibi değişti mi zaman da değişir. Aile fertlerinin en hayırlısı, sana yeterli olanıdır. Şaka kin doğurur. Nice aşırı istekleri olan vardır ki, amacına ulaşamaz.

Din için doğru bir yakın, baş mesabesindedir. İhlasın kemali, günahlardan çekinmektir. En güzel söz, amelin tasdik ettiği sözdür. Selâmet (kurtuluş), doğrulukla beraberdir. Dua, rahmetin anahtarıdır. Yola düşmeden arkadaşı, eve girmeden de komşuyu sor. Dünyayı göçüp gidilecek bir menzil bil. Sana karşı çıkana tahammül et. Özür dileyenin özrünü kabul et. Halkın suçlarını affetmeyi âdet edin. Kimseye sevmediği bir haberi ulaştırma. Kardeşine, sana isyan etse bile itaat et; ona yaklaş, senden kopsa bile. Kendini cömert olmaya alıştır. Her huyun en iyisini kendin için seç; çünkü hayır, bir âdettir. Başkalarından nakletsen bile çirkin ve güldüren bir söz söyleme. Hak senden alınmadan önce, kendin hakkı ver.

Sakın kadınlarla istişâre etme; onların reyleri zayıf, azimleri ise gevşektir. Onların (yabancılarla muaşeret etmelerini) önlemekle gözlerini (namahremlere) kapat. Zira hicap (örtü arkasında korunmaları), hem senin için hem de onlar için daha iyidir. Onların evden dışarı çıkmaları, güvenilmeyen kimseleri eve sokmandan daha kötü değildir. Onların senden başka bir kimseyi tanımamalarını başarabilirsen öyle yap. Onları aşacak bir işe koşturma. Bu onların hali için daha uygundur, onların huzurunu daha iyi korur, kalplerini daha çok rahatlatır, güzelliklerini daha da sürekli kılar. Çünkü kadın çiçektir (koklanır), kahraman değil. Kadını kendi yüceliğinden başka bir yüceliğe yüceltme; onu kendisinden başkasına şefaathçi etme; (böyle yaptığın takdirde) onun hedefi uğrunda sana buğzeder. Hanımlarla çok yalnız oturma; çünkü seni bıktırırlar, ya da senden bıkarlar. Tüm gücünü onlara karşı kullanma; çünkü seni güçlü gördükleri halde hatalarından geçmen, tüm gücünü kullanıp da zaafını görmelerinden daha iyidir. Kıskanılacak yerden başka kıskançlığa kalkışma; çünkü bu onların (kadınların) doğrusunu da eğriltebilir; fakat işlerini sağlama bağla (onları başı boş bırakma). Bir günah gördüğünde, ister küçük olsun, ister

büyük, itirazda bulun; cezalandırmaktan sakın; zira günahı büyük, kınamayı ise küçük (değersiz) kılmış olursun.

Köleleri iyi terbiye et, onlara az sinirlen, günahları dışında onları çok kınama. Biri günah işlerse iyi bir şekilde vazgeç. Çünkü affetmek akıllı olan kimse için dayak atmaktan daha etkilidir. Akıllı olmayan kimselere sataşma ve kısıstan çekin. Onlardan her birini yapabileceği işle görevlendir ki, işleri birbirlerine bırakmasınlar (hizmetten kaçmasınlar). Akrabalarına iyilik et; çünkü onlar uçtuğun kanatların, döneceğin aslıdır (kökündür); onlarla düşmana saldırırsın; onlar kıtlık günü azıktır; öyleyse onların iyilerine iyilik et; hastalarını ziyaret et; onların işlerine ortak ol; zorluklarında kolaylık göster. Bütün işlerinde Allah'tan yardım dile; zira O en yeterli yardımcıdır.

Seni dininde ve dünyanda Allah'a ısmarlıyorum. Dünyanda da, ahiretinde de O'ndan sana hayırlar dilerim. Allah'ın selamı ve rahmeti üzerine olsun.

İMAM HÜSEYİN (A.S)'A Vasiyeti

Ey oğlum, zenginlikte ve fakirlikte ilahi takvayı sahiplenmeyi, hoşnutlukta ve öfkede hakkı söylemeyi, refahta ve yoksullukta orta halli olmayı, dost ve düşmana adaletle davranmayı, neşeli ve halsiz olduğunda amel etmeyi, darlıkta ve genişlikte Allah'tan razı olmayı sana tavsiye ediyorum.

Ey oğlum, arkasında cennet olan şer, şer değildir; (nitekim) arkasında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet küçüktür, ateşten başka her bela ise afiyettir.

Ey oğlum, bil ki, kendi ayıbını gören, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Takva elbisesinden sıyrılıp çıkan, hiç bir elbiseyle kendisini (ayıplarını) örtemez. Allah'ın verdiği paya razı olan, elden çıkana üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyıran, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kendi kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açan kimsenin ailesinin ayıbı açılır. Kendi hatasını unutan, başkalarının hatasını büyük görür. Zor işleri (vesilesiz) yüklenen, helak olur. Kendisini suyun girdabına (tehlikeli yerine) atan, gark olur. Kendi fikrini beğenen, sapar. Kendi aklını yeterli gören, kayar. Halka böbürlenene, zelil olur. Alimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımından olan kimselere karışan, küçümsenir. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Kötü yerlere giden, töhmete maruz kalır (kötülükle suçlanır). Şaka yapan küçümsenir (ona saygısızlık yapılır). Bir iş çok yapan, onunla tanınır. Sözü çok olanın, yanlışı çok olur; yanlışı çok olanın, utancı azalır;

utancı azalanın, çekinmesi azalır; çekinmesi azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen kişi de ateşe girer.

Ey oğlum, kim halkın ayıplarını görür (onları kınar), fakat kendisi o işleri yaparsa ahmağın ta kendisidir. Tefekkür eden, ibret alır; ibret alan inzivaya çekilir; inzivaya çekilen de salim kalır.

İsteklerden vazgeçen hür olur. Hasedi terkedenin halkın yanında sevgisi çok olur.

Ey oğlum, mü'minin izzeti, halktan müstağni olmasındadır (ihtiyacını halka iletmemesindedir).

Kanaat, tükenmeyen bir maldır. Ölümü fazla anan, dünyadan az bir mala razı olur. Söz söylemeyi amalden sayan kişinin, sözü azalır; ancak yararı olan sözü söyler.

Ey oğlum, doğrusu cezadan korkup gûnahtan sakınmayan, sevaba ümit besleyip tövbe ve iyi amelde bulunmayan kimseye şaşarım.

Ey oğlum tefekkür nur, gaflet zulmet, tartışmak ise sapıklık doğurur. Mutlu, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi mirastır. Güzel ahlak, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte bereket (bolluk) olmadığı gibi, fısk-u fücürda da zenginlik olmaz.

Ey oğlum, afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri hariç, susmaktadır; bir kısmı ise akılsız kimseler ile oturup kalkmamaktır.

Ey oğlum, kim toplantılarda Allah'a isyan elbisesine bürünürse, Allah onu zelil eder. Kim ilim talep ederse, alim olur.

Ey oğlum, ilmin başı, yumuşak davranmak, afeti ise kabalık ve sertliktir. Musibetlere sabretmek, iman hazinelerindendir. İffetlilik fakirliğin ziyneti; şükürde bulunmak ise zenginliğin ziynetidir. Çok görüşmek, usandırıcıdır. Birisini denemeden güvenmek, ihtiyata aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunun göstergesidir.

Ey oğlum, nice bakış vardır ki, ardından üzüntü ve teessüf getirir ve nice söz vardır ki nimeti elden çıkarır.

Ey oğlum, İslam'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet (fazilet), vera'dan (çekinmekten) daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaathçi, afiyetten daha güzel bir elbise, zaruri olan azığa razı olmaktan fakirliği daha çok giderecek bir mal yoktur. Yetecek bir

mal ile yetinen, rahatlığa çabuk kavuşur ve asayiş bulur.

Ey oğlum, aşırı istek, zorluğun anahtarı ve meşakkat bineği olup günaha batmaya çeker. Aç gözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Başkalarında olup da sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Kardeşinin senin üzerindeki hakkı, senin onun üzerindeki hakkın kadardır. Akıbetini düşünmeden bir işe girişen, kendisini felaketlere atmış olur. Amelden önce düşünmek, insanı pişmanlıktan korur. Çeşitli görüşleri araştıran, hatalı olan yerleri hemen teşhis eder.

Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Şefkatli yoksul, şefkatsiz zenginden daha iyidir. Her şeyin bir azığı vardır; ölümün azığı ise insan oğludur.

Ey oğlum, günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme. Nice günaha tutulan kimse vardır ki, (yıllarca günahattan sonra) akıbeti hayırla sonuçlanmıştır. Nice ibadete koyulan kimse de vardır ki ömrünün sonunda bozgunculuk yaparak cehenneme varmıştır; cehennem ateşinden Allah'a sığınırım.

Ey oğlum, nice isyan eden kimse vardır ki, kurtuluşa ermiş ve nice amel eden kimse de vardır ki, helak olmuştur. Doğruluğu, dürüstlüğü isteyen ve ona yönelen kimseye, zorluluklar ve sıkıntılar kolay gelir. Nefsin kemale ve hidayete ermesi, ona karşı muhalefet etmektedir. Her geçen saat, insanın ömrünü kısaltır. Yazıklar olsun zalimlere, hükmedenlerin en üstünü ve gizli sırları bilen Allah'ın azabından.

Ey oğlum, kulların hakkına tecavüz etmek, kıyamet için ne kötü bir azıktır. Her yudum suda boğulma ve her lokmada ise tıkanma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça başka bir nimete erişilmez. Rahatlık meşakkate, fakirlik nimete, ölüm hayata, hastalık da sıhhate ne kadar da yakındır. Ameli, ilmi, sevgisi, buğzu, alması, vazgeçmesi, konuşması, susması, fiili ve sözü (yani bütün önemli işleri) Allah için halis olan kimseye ne mutlu.

İlmiyle amel edip çalışan, ölümün ansızın gelmesinden korkup hazırlıklı olan, istediklerinde (halka) nasihat eden, aksi takdirde susan, sözü doğru olan ve susması cevap veremediğinden olmayan alime ne mutlu. Mahrumiyete, kimsesiz kalmaya, isyan etmeye duçar olan ve başkalarına hoş görmediği şeyi kendisine hoş gören ve yaptığı işi başkalarına ayıp bilen kimseye de yazıklar olsun.

Oğulcağızım, bil ki, yumuşak sözlü olan kimse, muhakkak sevilir. Allah-u Teâla, seni hidayette muvaffak eylesin ve kendi kudreti ile seni itaat ehlinden kılsın. Çünkü O'dur bağışlayan ve Kerim olan.

DIPNOTLAR

(1)- Zariyat/49

(2)- Bu, sözkonusu hutbenin bir bölümüdür.

.(3)- Nehc-ül Belağ'a'da: "öğrenilmesi hakka uygun olmayan" şeklinde geçer